

UNIVERZITET U SARAJEVU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA HISTORIJU

Fadil Hadžiabdić, BA

Marcelin i Julije Nepot, doba „samostalne“ provincije Dalmacije
(završni magistarski rad)

Mentor: prof. dr. Salmedin Mesihović

Sarajevo, 2020.

Sadržaj

Uvod	3
Historijat istraživanja.....	6
Izvori - „čaha vode iz mora“	11
Hidacije	13
Sidonije Apolinaris	15
Prisk	16
Malho Sofist	17
Damaskije.....	18
Enodije	20
<i>Comes</i> Marcellin	21
Kasiodor	22
<i>Anonymus Valesianus II</i> (Pars Posterior).....	22
Jordan	23
Prokopije	24
Evgarije <i>Scholasticus</i>	25
Ivan Antiohijski	26
Teofan Konfesor	26
Pavao Đakon.....	27
<i>Auctarii Hauniensis, Fasti Vindobonensis priores, Fasti Vindobonensis posteriores</i>	28
Vrijeme i prostor- kontekstualizacija	31
Dalmacija: Istočno ili Zapadno Rimsko Carstvo?.....	34
Odnos centra i periferije na primjeru provincije Dalmacije od 454. do 480. godine	38
Koliko je provincija Dalmacija bila nezavisna?.....	43
Vojne snage Dalmacije u vrijeme Marcelina i Julije Nepota	47
Ličnosti Marcelina i Julije Nepota	56
Ekonomija 454.-480. godine.....	59
Zaključak	61
Bibliografija	63
Kratice	63
Izdanja izvora	63
Literatura	65
Summary.....	73

Biografija 75

Uvod

Prostor Zapadnog Balkana izrodio je niz značajnih ličnosti u okvirima Rimskog Carstva. Posljednje decenije postojanja Rimskog Carstva na zapadu obiježile su dvije ličnosti koje su upravljale i provincijom Dalmacijom. To su Marcelin (*Marcellinus*) i Julije Nepot (*Julius Nepotus*). Za njih dvojicu se može reći da su bili posljednji politički baštinici klasične rimske kulture na području provincije Dalmacije. Značaj djelovanja i ličnosti Marcelina i Julije Nepota prevazilazi granice Dalmacije i ogleda se u okvirima šireg mediteranskog bazena, gdje oni nisu bili samo pasivni promatrači, nego i kreatori historijskih procesa.

Period od 454. godine do 480. godine kada su Marcelin i Julije Nepot imali upravu nad provincijom Dalmacijom je jedno od najdramtičnijih razdoblja u historiji Rimskog Carstva. Ovo razdoblje je ostavilo duboke traume u kolektivnom sjećanju zapadne civilizacije. Ujedno to je i period oko kojeg su se formirali utemeljujući mitovi mnogih evropskih naroda, kao što su legende o kralju Arturu kod Engleza ili merovinškim kraljevima kod Francuza. Marcelin i Julije Nepot nisu postali dijelom nacionalnog folklora naroda Zapadnog Balkana jer se nisu uklapali u narativne kalupe na osnovu kojih su formirane moderne nacije. Jedna od posljedica toga je i njihova relativna zanemarenost u historiografiji. Ipak, ova činjenica nije nužno otežavajuća okolnost za savremenog historičara. Razlog tome je što mitološke naslage nisu tako obimne, pa se historičar kada pristupa temi može posvetiti analizi izvorne građe. To znači da je rad posvećen ličnostima i djelima Marcelina i Julije Nepota, zatim vremenski i prostorni okvir je doba „samostalne“ provincije Dalmacije. Naravno, naglašenu samostalnost ne treba tumačiti kao tvrdnju o nekoj stvarnoj *de iure* samostalnosti Dalmacije, nego kroz prizmu historiografskog problema položaja provincije Dalmacije u datom razdoblju.

Ovaj magistarski rad se sastoji od devet poglavlja. Prvo poglavlje *Historijat istraživanja* se sastoji od tri tematske cjeline. U njemu je obrađena prvo bosanskohercegovačka historiografija o temi ovoga rada, zatim hrvatska i naposljetku je dat kratak pregled i komentar svjetske historiografije. Bosanskohercegovačka historiografija o ovoj temi je oskudna te je značajnija pažnja posvećena tek u drugoj deceniji XXI. stoljeća. U radu je posebno istaknuta hrvatska historiografija iz razloga što je veliki broj historičara porijeklom iz Hrvatske se bavio problemima vezanim za Marcelina, Julije Nepota i Dalmaciju. Što se tiče svjetske historiografije, teme su bile predmetom obrade uglavnom u okviru obimnijih radova koji se bave kasnoantičkim periodom.

U drugom poglavlju simboličnog naziva *Izvori- „čša vode iz mora“* predstavljeni su autori izvora i izvori koji govore o Marcelinu, Julije Nepotu i Dalmaciji od 454. do 480. godine. Opća ocjena za period V. stoljeća jeste nedostatak izvorne građe, a to se posebno i značajnije odnosi na period koji je predmetom obrade ove teme. Također mnogi od najznačajnijih izvora su nastali desetljećima nakon života Marcelina i Julije Nepota. Značajno je i to što nijedan od pisanih izvora nije nastao u Dalmaciji niti je autor bio porijeklom iz Dalmacije. Kratki osvrti na biografije autora izvora trebaju da olakšaju ocjenu vjerodostojnosti informacija koje se navode.

Treće poglavlje *Vrijeme i prostor- kontekstualizacija* nudi uvid u stanje u Rimskom Carstvu i provinciji Dalmaciji u V. stoljeću. Ukazuje na procese koji su se dešavali i u konačnici doveli i do pojave ličnosti kakve su Marcelin i Julije Nepot. Prije svega radi se o procesu periferizacije, jačanja lokalnih elita i vojnih zapovjednika. Također, pokazuje kako se događaji o kojima se piše ne mogu posmatrati van šire slike Mediteranskog bazena. Marcelin i Julije Nepot su bili u pravom smislu te riječi ljudi svoga vremena.

Četvrto poglavlje *Dalmacija- Istočno ili Zapadno Rimskog Carstvo?* na tapetu postavlja pitanje na kojem su istrošena mora tinte, ali nije apsolutno riješeno. U ovom poglavlju iscrpno su predstavljena različita mišljenja historičara. Problem je analiziran kroz oslanjanje na izvore u dvije cijeline. Prvo je analiziran period Marcelina, zatim Julije Nepota i u konačnici ponuđeno je i argumentovano moguće rješenje.

Odnos centra i periferije na primjeru provincije Dalmacije od 454. do 480. godine je naziv petog poglavlja. U ovome poglavlju se odvojilo od klasičnih rasprava o političkom pripadanju Dalmacije te je pokušano da se ponudi jedan novi okvir gledanja na problem kroz definisanje centra i definisanje periferije na konkretnom primjeru. Prikazan je odnos Salone, salonske elite sa Rimom i Konstantinopoljem i kako je taj odnos prolazio kroz promjene. Drugi okvir odnosa centra i periferije obrađen je na primjeru provincije Dalmacije tj. Salone kao provincijskog centra i njene periferije. Treba reći da je za ovo bilo puno manje izvornog materijala nego za prvi okvir.

U poglavlju *Koliko je provincija Dalmacija bila nezavisna?* pokušalo se analizirati i dati odgovor na to pitanje. Za razliku od prethodna dva poglavlja u ovome poglavlju je uređena analiza faktičnog stanja provincije Dalmacije i njenih upravitelja. Periodi uprave Marcelina i uprave Julije Nepota su posmatrani odvojeno zbog različitih geostrateških prilika u kojima su se nalazili. Analizirana je dostupna historiografija o ovome pitanju koja je

uglavnom nudila *ad hoc* rješenja bez detaljnijeg pogleda na izvore. Na kraju je ponuđeno moguće riješenje pitanja.

U sedmom poglavlju se detaljno analizira vojne snage u vrijeme Marcelina i Julije Nepota. Značajno je što dosadašnja historiografija nije ponudila detaljnu analizu izvorne građe o vojnim snagama nego se zadovoljavala generalnim opaskama. Prvo pitanje kojim se bavilo u ovom poglavlju odnosilo se na postojanje flote provincije Dalmacije, predstavljanje historiografije o tome pitanju i mogući odgovor. Drugo pitanje se odnosilo na kopnene vojne efektivne Marcelina i Julije Nepota. Predstavljen je i mogući razvojni put salonitanske flote.

Pretposljednje, osmo poglavlje se bavi ličnostima Marcelina i Julije Nepota. Predstavljeno je njihovo porodično porijeklo koliko je to bilo moguće. Analizirani su njihovi opisi u dostupnim izvorima, a zatim i na osnovu posrednih podataka donešeni su zaključci o njihovom karakteru i psihološkom profilu. Opisan je i fizički izgled Julije Nepota na osnovu prikaza na kovanicama.

Deveto poglavlje *Ekonomija 454.-480.* je obimom najkraće iz opravdanog razloga što najmanje izvornih podataka daje direktne podatke o ekonomskim aktivnostima provincije Dalmacije u datom vremenskom okviru. Bez namjere da se ulazi u široku analizu privrede u V. i VI. stoljeću na osnovu dostupne građe pokušano je da se izvrši analiza pokazatelja ekonomske snage.

Prilikom obrade rada korišten je tematska metoda fokusiranjem na određene probleme i pokušajima da se oni razriješe. Ova metoda je olakšala i stvaranje te poboljšala konciznost unutar teksta. Komparativna metoda je korištena prilikom analiziranja problema o kojima u historiografiji postoje različita mišljenja, kao i prilikom analize izvorne građe. Na taj način je omogućena detaljnija analiza događaja i ličnosti. Posebno je značajna vanjska i unutrašnja kritika izvora koja je učinjena bez namjere da se uđe u jedan destrukturalistički narativ kome je moderna historiografija često podložena. Konačno, izuzetno je značajna historijska analiza jer samo se na taj način može bolje razumijeti tema o kojoj se piše i riješiti historijska pitanja. Cilj rada je prikazati dosadašnja dostignuća historigrafije o Marcelinu, Julije Nepotu i Dalmaciji za vrijeme njihove uprave, sistematizovati kontroverzna pitanja i ponuditi nova tumačenja tamo gdje postoji prostor za to. Uz to cilj je popularizovati temu kao bitnu za bosanskohercegovačku historiografiju i pokrenuti nove historijske rasprave. Na kraju treba istaći da se kroz rad želi ukazati na mjesto Dalmacije u tadašnjim geopolitičkim okvirima i kako su Marcelin i Julije Nepot učestvovali u njihovom kreiranju.

Historijat istraživanja

Bosanskohercegovačka historiografija do posljednjih desetak godina je gotovo u potpunosti zanemarivala Marcelina i Julije Nepota kao dijelom nacionalne historije. Historičari koji su pisali o periodu kasne antike fokusirali su se na ekonomsku, kulturnu, religijsku tematiku te zanemarivali teme iz političke historije. Objašnjenje o tome da su pod uticajem državne ideologije socijalističke Jugoslavije gdje je državni narativ se gradio na slavenskom porijeklu njenih naroda te da za takve teme nije postojao interes tek donekle objašnjava manjak interesovanja za ovaj period. Dodatno, jedan od razloga bi mogao biti taj što izvorna građa o Marcelinu i Julije Nepotu, uglavnom, govori u kontekstu krupnih događaja mediteranskog bazena, dok su domaći autori trudili se da prikažu lokalne fenomene bosanskohercegovačkog prostora. Da zanemarenost ovog perioda nije bilo posljedica samo ideološke službe socijalističke historiografije svjedoči i to da za potrebe ustaškog režima napisanoj monografiji 1942. godine *Povijest hrvatskih zemalja Bosne i Hercegovine od najstarijih vremena do godine 1463.* nema ni spomena ličnosti Marcelina i Julije Nepota.¹

Đuro Basler je autor poglavlja o kasnoantičkom periodu u *Kulturna istorija Bosne i Hercegovine od najstarijih vremena do pada ovih zemalja pod osmansku vlast.* Iako su za period od 454. iskorištene sintagme kao *...neovisna uprava...* i *...slobodna Dalmacija...* niti Marcelin niti Julije Nepot su spomenuti.² Basler je autor dijela o kasnoantičkom periodu i u *Socijalistička republika Bosna i Hercegovina, separat iz II izdanja Enciklopedije Jugoslavije,* gdje je ponovo ovaj period zanemaren.³ Posljednji rad izdanak ovakve historiografije koja je zanemarila period od 454. do 480. godine je djelo Bege Omerčevića *Bosna i Hercegovina u vrijeme kasne antike* gdje ni na jednom mjestu nije posvećena posebna pažnja ovom periodu.⁴

Nakon 2010. godine dolazi do svojevrsne renesanse u pogledu istraživanja ovog perioda. Edin Veletovac 2013. godine brani master rad *Dalmacija u V. stoljeću* u kojem je posebna poglavlja posvetio dobu Marcelina⁵ i dobu Julije Nepota.⁶ Veletovac je ponudio jedan savremeniji pristup kako historiografiji, tako i tumačenjima izvora. Također, autor je i članka u kojem je ponudio pregled historijata istraživanja provincije Dalmacije u V. stoljeću sa posebnim osvrtom na Marcelina, ujedno to je i jedini članak u bosanskohercegovačkoj

---

¹ Grupa autora, 1942.

² Basler, 1984, 312. Ovdje je korišteno II izdanje, dok je prvo izdanje *Kulturne historije* izdato još 1966. godine

³ Basler, 1983, 78.

⁴ Omerčević, 2010.

⁵ Veletovac, 2013, 34-43.

⁶ Isto, 43-50.

historiografiji o ovoj temi.⁷ Salmedin Mesihović je autor knjige *PROCONSVLES, LEGATI ET PRAESIDES, Rimski namjesnici Ilirika, Gornjeg Ilirika i Dalmacije*, u kojoj je između ostalog ponuđen i pregled života i djelovanja Marcelina i Julije Nepota popraćen izvornom građom i na pojedinim mjestima ocjenom historiografije.⁸ Mesihović je historijsku rekonstrukciju Marcelina i Julije Nepota učinio i u *ORBIS ROMANVS*, gdje je tekst prilagođen u upotrebu u akademskom nastavnom procesu.⁹ Kratak pregled djelovanja Marcelina i Julije Nepota se nalazi i u zajedničkom djelu Salmedina Mesihovića i Amre Šaćić *Historija Ilira*.¹⁰ Par rečenica, bez originalnog pristupa o ovoj temi se nalazi i u radu Mersihe Imamović.¹¹ Historijat istraživanja Marcelina i Julije Nepota u Bosni i Hercegovini može se prema tome podijeliti u dvije vremenske etape. Prva etapa koja traje od početka naučnog bavljenja antičkom historijom Bosne i Hercegovine do 2010. godine označava period apsolutnog zanemarivanja ove dvije ličnosti i isključivanja iz bosanskohercegovačke historiografije. Druga etapa koja započinje oko 2013. godine se može ocijeniti kao početak naučnog interesovanja bosanskohercegovačkih historičara za Marcelina i Julije Nepota kroz njihovo uvrštavanje kako u opće preglede antičke historije, tako i pojedinačne radove koji se bave provincijom Dalmacijom.

Za razliku od bosanskohercegovačke historiografije, proučavanje Marcelina i Julije Nepota u hrvatskoj historiografiji ima dug historijat istraživanja. To se može pojasniti kako time da se središte nekadašnje provincije Dalmacije, Salona, nalazi na teritoriji Hrvatske, tako i drugačijim smjerom razvijanja hrvatske historiografije u odnosu na bh. historiografiju. Pregled svjetske i hrvatske historiografije o ovome pitanju do 2007. godine je uradio Vladimir Posavec u *Dalmacija u vrijeme Marcelina i Julije Nepota*, ovo djelo je ujedno i jedina monografija posvećena samo ovim dvjema ličnostima.¹² Iako ukupno gledajući preporučljivo djelo, Posavčeva monografija je u sebi sadržila određena tumačenja koja su već odbijena i pokazana kao netačna u savremenoj historiografiji.¹³ Nakon Posaveca, od modernih hrvatskih autora koji su pisali o ovom periodu vrijedi spomenuti Hrvoje Gračanina koji se u nekoliko svojih radova osvrtao na period Marcelina i Julije Nepota te nudio tumačenja i originalna

---

⁷ Veletovac, 2014, 153-158.

⁸ Mesihović, 2014, 263-289.

⁹ Mesihović, 2015, 2441-2445, 2451.

¹⁰ Mesihović, Šaćić, 2015, 254-255. (Stručni saradnik za ovo poglavlje je bio Edin Veletovac).

¹¹ Imamović, 2016, 52.

¹² Treba spomenuti autore kao što su Smičiklas, Abramić, Bulić, Šišić, Katić, Zmajić, Rogošić, Brandt i drugi. (Posavec, 2007, 24-28.) Posavec je autor i članka o religijoskoj pripadnosti Marcelina, (Posavec, 2002, 59-63.)

¹³ Veletovac, 2014, 156.

rješenja historiografskih pitanja.¹⁴ Maja Zeman i Ivan Basić su na osnovu čitanju epitafa sa otoka Lopuda rješiti pitanje vrhovne vlasti nad Dalmacijom u V.stoljeću.¹⁵ Može se ocijeniti da je hrvatska historiografija po pitanju Marcelina i Julije Nepota dosegla jednu zrelu fazu dubinske kritičke analize primarnih i sekundarnih izvora, rješavanja kako pojedinačnih problema tako i pisanja monografije o ovom periodu. Ovo je rezultat višedecenijskog zanimanja za ovu temu brojnih hrvatskih historičara i arheologa.

Edward Gibbon jedan od začetnika antičke historiografije kao naučne discipline je u svome kapitalnom djelu *The History of the decline and the fall of Roman Empire*, iskazao pozitivan stav prema Marcelinu¹⁶, dok je u nešto lošijem svjetlu opisan Julije Nepot.¹⁷ Naravno, njegovo pisanje je u više navrata kritikovana, podvrgnuto sudu vremena i historigorafije ali ostaje značajno kao pionirsko. Bury je u djelu *History of the Later Roman Empire*, posvetio više pažnje Marcelinu, smatrao je da je Dalmacija bila dio Zapadnog Rimskog Carstva i pogrešno tvrdio da je Marcelin za sebe želio carsku krunu.¹⁸ John Wilkes je autor monografije o Dalmaciji u kojoj je ponovio netačne tvrdnje da je Marcelin bio kandidat za prijestolje od strane galske aristokratije. Spomenuo je i Nepota označivši njegovo carevanje u Dalmaciji kao iluziju.¹⁹ Ralph Mathisen je konačno odgenuo svaku sumnju o tome da *Marcellus* iz Galije spomenut kao pretendent na carski prijesolje ista osoba kao Marcelin iz Dalmacije.²⁰ Martindale u PLRE, uz praćenje izvora bez pretjerane kritičke analize prikazuje Marcelina²¹ i Julije Nepota.²² Frank Wozniak je opisao odnos između Zapadnog Ilirika, Konstantinopolja i Ravene. Iznio je između ostalih i tvrdnju da je Marcelin posjedovao flotu koja je bila smještena u Saloni.²³ U kontekstu dinamike odnosa sa zapadom o Marcelinu je pisao John Michael O'Flynn u knjizi *Generalissimos of the Western Roman Empire*.²⁴ Radovi Michaela Kulikowskog i Penny MacGeorge su obilježili 2002. godinu po pitanju bavljenja Marcelinom i Julije Nepotom. Kulikowski je iznio kritičku analizu Prokopija kao izvora za događaje iz 454. godine i spominjanje Marcelina.²⁵ Penny

---

¹⁴ Gračanin 2015, 67-97; Gračanin 2015b, 20-23; Gračanin, Kartalija, 2018, 358.

¹⁵ Basić, Zeman, 2018, 57-86.

¹⁶ Gibbon, 1932, 320.

¹⁷ Isto, 339.

¹⁸ Veletovac, 2014, 154.

¹⁹ Wilkes, 1969, 419-421.

²⁰ Mathisen, 1979, 598-601.

²¹ Martindale, 1980, 708-710;

²² Isto, 777-778.

²³ Wozniak, 1981, 351-382.

²⁴ O'Flynn, 1983, 116.

²⁵ Kulikowski, 2002, 177-191.

MacGeorge je u knjizi *Late Roman Warlords* posebno poglavlje posvetila Marcelinu.²⁶ Ovaj rad predstavlja i krunu dotadašnje historiografije sa jednom dubinskom analizom, kontekstualizacijom i pojašnjenjima.

Posljednji period proučavanja Marcelina i Julije Nepota u svjetskoj historigrafiji na engleskom jeziku obilježila je obrada u okviru većih naučnih sinteza koje se bave kasnom antikom i pitanjima moćnih „gospodara rata“ tog perioda. Williams i Firell su pojavu Marcelina posmatrali kao dio procesa fragmentacije zapadnorimskih vojnih snaga u V. stoljeću.²⁷ Na Julije Nepota su ukazali kao na posljednjeg baštinika Zapada. Zanimljivo je da su pogrešno datirali pad Julije Nepota u 482., a ne 480. godinu.²⁸ Teško je objasniti kako su načinili ovako krupnu faktografsku grešku, ali čine se da su Ovidu koji je nakon Nepotovog ubistva upravljao Dalmacijom poistovjetili sa Julije Nepotom. Marcelina su promatrali kao generala u okviru Zapadnog Rimskog Carstva.²⁹ Peter Heather u djelu *The Fall of the Roman Empire: a new history*, u više navrata se bavi Marcelinom. Ostaje nejasan u tumačenju prema kojem je nakon ubistva Majorijana, Marcelin se vezao za Konstantinopolj. Ne objašnjava kako se to odrazilo na status Dalmacije, da li je to bila lična veza.³⁰ Heather je zaslužan poglavlja *The Western Empire 425-76*. u *The Cambridge Ancient history, vol. XIV*, gdje se u par navrata osvrće na Marcelina i Julije Nepota.³¹ Guy Halsall je autor djela posvećenog barbarskim migracijama na Zapadu od 376. do 568. godine. On se osvrće na Marcelina u nekoliko navrata, prihvatajući i nove podatke koji dovode u sumnju tumačenje Prokopija po kojim se Marcelin pobunio nakon ubistva Aecija.³² Ipak, Halsall ne ulazi na drugim mjestima dublje u problematiku Marcelinove uprave i ličnosti. Također, Julije Nepot je tek usputno spomenut kao car Zapadnog Rimskog Carstva.³³ Od savremenih autora više pažnje Marcelinu i Julije Nepotu je posvetio Ian Hughes u djelu *Patricians and Emperors: The last rulers of Western Roman Empire*. Iako se oslanja na savremenu historigrafiju u svome pisanju, on navodi podatak da se Marcelin istakao u gušenju lokalnih pobuna. Za bilo kakve pobune u Dalmaciji u vrijeme Marcelina ne postoje izvorni podaci.³⁴ Julije Nepotu kao caru Zapadnog Rimskog Carstva posvećeno je posebno poglavlje, uz analizu njegove politike prema pojedinim dijelovima imperije. Kao uzrok njegovog neuspjeha u Italiji je identifikovao

---

²⁶ MacGeorge, 2002, 5-61.

²⁷ Williams, Friell, 2005, 102.

²⁸ Isto, 103.

²⁹ Isto, 173.

³⁰ Heather, 2006, chp.9, Regime change, Anthemius and North Africa.

³¹ Heather, 2008, 1-30.

³² Halsall, 2007, 259.

³³ Isto, 279.

³⁴ Hughes, 2015, chp.2, Marcellinus.

nedostatak vojske.³⁵ Wijnendaele je analizu Marcelina vršio u poređenju sa drugim sličnim ličnostima toga perioda i njihovim odlukama. Identifikujući njihove izvore moći i sličnosti, kao što su npr vezivanje za Konstantinopolj u situaciji kad bi se našli „na ratnoj nozi“ sa Rimom.³⁶ Karakteristika ove analize je savremen komparativni pristup. Konačno ocjena moderne historigrafije se može svesti na to da mnogi autori istrajavaju u preuzimanju postavki starijih autora koje su već prevaziđene te da im nedostaje originalnosti u pristupu. Također Marcellin i Julije Nepot su često svedeni na nivo marginalnih ličnosti. Opisuje se njihovo učesće u procesima koji su se dešavali bez ulaska u to koliko su i oni sami bili kreatori tih procesa. Rijetki autori su ponudili dublje analize.

---

³⁵ Hughes, chp.14. Julius Nepos.

³⁶ Wijnendaele, 2018, 429-451

Izvori - „čaša vode iz mora“

Sačuvana izvorna građa koja se odnosi period života i uprave Marcelina i Julija Nepota nad provincijom Dalmacijom je oskudna. Ova činjenica otežava zadatak historičara, ali ono što je sačuvano daje dovoljno informacija za historiografsku analizu. U bosanskohercegovačkoj historiografiji u posljednje vrijeme izvode izvora za Marcelina i Julija Nepota uradio je Salmedin Mesihović. Uz tekst izvora nalazi se i prijevod na bosanski jezik.³⁷ Osim toga vrijedi spomenuti i udžbenik *Historija Ilira* gdje je dat jedan sažeti prikaz kasnoantičkih izvora za zemlje Ilirika te je na taj način obrađen i period Marcelina i Julija Nepota.³⁸ Zanimljivu komparativnu analizu kasnoantičkih izvora ponudio je i Edin Veletovac u neobjavljenom magistarskom radu.³⁹ U novijoj hrvatskoj historiografiji vrijedi istaći Vladimira Posaveca koji je dao pregled izvora vezane za Marcelina i Julije Nepota te Hrvoja Gračanina koji nudi širi pregled kasnoantičkih izvora o provinciji Dalmaciji.⁴⁰

Jedini epigrafski spomenik koji se odnosi na Julije Nepota je njemu posvećeni bronzani natpis pronađen u Beogradu 1789. godine.⁴¹ Od početka petog stoljeća u historiografiji na latinskom razlikovala su se dva pristupa. Prvi su hronike koje počinju sa Hidacijem, a drugi pristup je historiografija u strožijem smislu riječi. Hronike su bile puno učestalije, dok se drugi tip može gotovo ograničiti na autore iz Afrike.⁴² Prema tome, hronike predstavljaju glavni izvor za proučavanje Marcelina i Julija Nepota. Nažalost, neke od hronika su sačuvane samo fragmentarno dok druge u vidu ekscerpta napisanih stoljećima poslije. Postoje različiti načini na osnovu kojih bi se mogla izvršiti klasifikacija izvora. U ovom radu izvorna građa će biti klasifikovana na onu nastalu od pisaca koji su bili savremenici Marcelina i Julije Nepota te onu nastalu od kasnijih autora. Razlog za ovakvu klasifikaciju nalazi se u tome što autori koji su stvarali za života ove dvije ličnosti prenose i duh vremena, a sami su direktni svjedoci promjena koje se dešavaju. Može se reći da su oni u jedinstvu u vremenu sa Marcelinom i Julijem Nepotom. U idealnoj situaciji oni bi se nalazili u jedinstvu vremena i prostora sa osobama o kojima pišu, ali kako to ovdje nije slučaj, jedinstvo vremena im daje prednost u odnosu na autore koji pišu nakon vremena Marcelina i Nepota, jer ti autori nisu niti u vremenskom niti prostornom jedinstvu. Za autore koji pišu nakon života Marcelina i Julija Nepota postavlja se dodatno pitanje pouzdanosti, pa i toga koliko su

---

³⁷ Mesihović, 2014, 263-289.

³⁸ Mesihović, Šačić, 2015, 238-249.

³⁹ Veletovac, 2013, 12-13.

⁴⁰ Posavec, 2007, 29-35, 140-198; Gračanin, 2015, 72-80.

⁴¹ Posavec, 2007, 29; CIL III, 6335.

⁴² Zecchini, 2003, 317.

te interpretacije uslovljene periodom u kojem žive te onim što bi se nazvalo „naknadna pamet“. Prednost ovih autora se može tražiti u tome što im je protok vremena bio omogućio neutralniji pristup historiji.

U grupu savremenika Marcelina i Julija Nepota spadaju Hidacije, Sidon Apolinaris, Prisk i Malho Sofist. U šestom stoljeću pisao je najveći broj autora koji obrađuju ovo razdoblje kao što su Jordan, Ivan Malala⁴³, Damaskije, *Comes* Marcelin, Kasidor, Prokopije, *Anonimus Valesianus*, Enodije i Evgarije *Scholasticus*. U pomenutom stoljeću je je skupljen i Justinijanov kodeks⁴⁴ u kojem se zabilježene carske odluke vezane i za period Marcelina i Julija Nepota. Kod ovih pisaca iskustvo njihovog vremena, perspektive oblikuje pisanje historije. To je svijet u kojem moć je još uvijek bila u rukama zemljoposjedničke aristokratije, ali se u priču o Rimu uključuju nove etničke i nacionalne grupacije.⁴⁵ Od autora iz sedmog stoljeća podaci se pronalaze kod Ivana Antiohijskog i Teofana Konfesora. Iz osmog stoljeća vrijedi spomenuti Pavao Đakona. Izvori devetog stoljeća su značajni zato što u njima pronalaze dijelove izgubljenih izvora iz ranijih perioda. Tako su zahvaljujući Fotiju te Konstantinovim ekscerptima do modernog doba preneseni dijelovi izgubljene Malhove hronike. Bizantska enciklopedija Suda⁴⁶ iz desetog stoljeća prenosi podatke koje je zabilježio Damaskije. Također Priskova pisanja su sačuvana samo u fragmentima, a za ovaj rad najznačajniji su fragmetni iz Konstantinovih ekscerpta. Ovdje se ne iscrpljuje izvorna građa koju vrijedi spomenuti, značajno mjesto zauzimaju i konzularni fasti koje je 1892. Theodor Mommsen izdao po nazivom *Consularia Italica*.⁴⁷ Od izvora koji su korisni za proučavanje Dalmacije sredinom petog stoljeća za geografsko lociranje putnih stanica, naselja, granica prvorazredni značaj imaju *Tabula Peutingeriana* i *Cosmographia* Anoninmnog Ravenjanina.⁴⁸ Iako nastala prije razdoblja koje je predmetom obrade ovog rada, *Notitia Dignitatum* je jedan od najznačajnijih kasnoantičkih izvora iz razloga što se u njoj nalazi

---

⁴³ Ivan Malala (c.491.-578.) je hroničar iz Antiohije, autor Hronografije u 18 knjiga koja nije sačuvana u potpunosti. Dao je netačan i nemogući podatak kako je Ricimer odabrao Nepota za novog cara. Ricimer je već bio mrtav u to vrijeme. *The chronicle of John Malalas*, 207.

⁴⁴ *Codex Iustinianus* je jedan od četiri dijela *Corpus Iuris Civilis*. *Corpus Iuris Civilis* je kodifikacija rimskog prava izrađena po naredbi cara Justinijana i sastojala se od četiri dijela: *Codex Iustinianus*, *Digesta* ili *Pandectae*, *Institutiones Iustiniani* te *Novellae Constitutiones*. *Codex* predstavlja kompilaciju i kodifikaciju carskih konstitucija od vremena Hadrijana do Justinijana. (Mesihović, 2015, 2533-2534.) U tekstu se nalazi i odgovor koji je car Lav, 473. godine uputio na pravno pitanje koje je postavio Julije Nepot. Car je titulisao Julije Nepota sa *magistar militum Dalmatiae*. *Corpus, Codex* VI, 61, 5.

⁴⁵ Croke, 2003, 351.

⁴⁶ Enciklopedija Suda (Tvrdava) je romejski spis iz desetog stoljeća, nepoznatog autora. Napisana je na grčkom jeziku sa preko 30.000 natuknica od kojih su mnoge nastale na osnovu do sada izgubljenih djela antičkih autora.

⁴⁷ Mesihović, 2014, 281.

⁴⁸ Posavec, 2007, 33.

popis javnih službi od dvora pa do provincija.⁴⁹ Konačno, nešto malo podataka se može pronaći kod Konstantina Porfirogeneta te njemačkog hroničara iz jedanaestog stoljeća Herimana i Tome Arhidakona⁵⁰ iz Splita.⁵¹

Hidacije

Hidacije je rođen oko 400. godine u gradu *Lemica civitas* smještenom u blizini današnjeg grada Nocelo de Pena na južnoj granici španske Galicije. O njegovim roditeljima nije poznato puno osim da su vjerovatno bili pripadnici osrednjeg imovinskog stanja. Kao dječak 406.- 407. godine posjetio je Jeruzalem gdje je predstavljen sv. Jeronimu te je to putovanje imalo veliki uticaj na njegov život.⁵² Ovakvo putovanje u osvit petog stoljeća govori kako je još uvijek postojala korist od pripadanja Rimskom carstvu, dječak ne previše bogatog porijekla iz provincije na krajnjem zapadu Carstva bio je u prilici da posjeti Jeruzalem.⁵³ Sa nepunih 30 godina, 428. Hidacije je izabran za biskupa grada *Aqua Flaviae*, današnjeg Chavesa u sjevernom Portugalu. Ova činjenica kao i to da je obavljao diplomatske zadatke kao što je da je bio dio delegacije koja je 431. posjetila Ecija u Galiji kako bi zaražila vojnu pomoć pokazuje kako je uživao veliki ugled u lokalnoj zajednici. U diplomatskim misijama se nalazio i 445. godine, zatim 460. godine kada je bio i zarobljen. Posljednje pojavljivanje je bilo pisanje „Hronike“ koju je završio 469. godine u svojoj sedamdesetoj godini.⁵⁴ Ne zna se kada je Hidacije došao na ideju da piše „Hroniku“ ali tekst koji je do danas sačuvan nije započeo pisati prije 457. ili 458. godine.⁵⁵ Samo Hidacijevo djelo predstavlja nastavak Jeronimovog prijevoda Euzebijeve *Chronici canones* i Jeronimovog nastavka.⁵⁶ Za period od 379., gdje završava Jeronimov nastavak Euzebija, do 427. godine Hidacije kaže kako se služio pisanim izvorima, dok od 427. godine piše na osnovu znanja koje je on skupio za svoga života.⁵⁷ Težio je da izradi univerzalnu „Hroniku“ po

---

⁴⁹ Mesihović, 2015, 85-86.

⁵⁰ Toma Arhidakon je splitski hroničar iz 13. stoljeća, On je bio upoznat sa time da je Nepot svrgnuo Glicerija i postavio ga za salonskog biskupa, poznato mu je bilo i ime Nepotovog oca kao i da je oženio nećakinju cara Lava, ali miješa Nepota sa Lavom mlađim. *Toma Arhid. His. Salon*, V,2.

⁵¹ Posavec, 2007, 33-34.

⁵² Burgess, 1993, 3-4.

⁵³ Na Stanford univerzitetu je od strane profesora rimske historije Walter(a) Scheidel(a), uz podršku IT eksperata razvijen ORBIS- The Stanford Geospatial Network Model of the Roman world, koji izračunava vrijeme, udaljenost i finansijske troškove koji su bila potrebni da se pređe iz jednog rimskog grada u drugi. Na osnovu proračuna, udaljenost između najbližeg grada mjestu rođenja Hidacija, a koji je unešen u program (Bracara Augusta) i Jeruzalema je po najkraćoj trasi iznosila 4809 km, a za prelazak po toj trasi u mjesecu julu bi bili potrebni oko 73 dana. <http://orbis.stanford.edu/> (27.04.2020.)

⁵⁴ Burgess, 1993, 4-5.

⁵⁵ Kulikowski, 2004, 154.

⁵⁶ Burgess, 1993, 7.

⁵⁷ Gillet, 2003, 38.

Jeronimovom modelu. Datiranje je vršio prema Olimpijadama i godini vladavine cara.⁵⁸ Hronika je napisana tako da je su uz svaku godinu pribilježena jedan ili dva najznačajnija događaja. Sa izuzetkom gotske vojne iz 456. nijedan događaj nije predstavljen značajnijim od drugih. Najviše zabilježenih događaja se odnosi na Galiciju gdje je on uključivao kako lokalne tako i generalne informacije.⁵⁹ Ono što je bitno za Hidaciju kao izvora za proučavanje djelovanje Marcelina i Julija Nepota je njegov pristup informacijama koje su dolazile iz drugih dijelova Rimskog Carstva. Ne može se reći da je njegov pristup informacijama bio teži nego što je bio autorima ranijih stoljeća. Vijesti su do njega mogle dolaziti kako sa istoka preko Sevilje, ali i iz Rima preko Galije i gradova u Galiji. Naravno, to ne znači da je u odnosu na standarde tadašnjeg vremena Hidacija živio neinformisano i u neznanju.⁶⁰ To ne znači da je Hidacije lahko saznavao šta se dešava u dijelovima Carstva u nestajanju. Dobar primjer za to je da mu ono nekoliko putnika iz Palestine sa kojima se susreo nije moglo dati informaciju kada je sv. Jeronim umro.⁶¹ Više nego svi drugi autori Hronika, Hidacije pažnju posvećuje diplomatskim misijama, ukupno gledajući hroničari iz petog i šestog stoljeća, skupa, spominju duplo manje poslanstava nego što ih je Hidacije spomenuo.⁶²

Podaci koje Hidacije donosi o Marcelinu odnose se na događaje iz 464. godine i pobjedu koju je Marcelin ostvario nad Vandalima na Siciliji, zatim na 465.- 466. kada je Marcelin bio pratnja Antemiju kojeg je iz Konstantinopolja za cara na zapadu poslao car Lav (*Flavius Valerius Leo Augustus*) Posljednji podaci koje Hidacije donosi o Marcelinu se odnose na njegovo učešće u pohodu protiv Vandala organizovanog od strane Lava i Antemija i kako je Marcelin bio poslan sa odredom koji mu je pridodao Antemija.⁶³ Hidacijeva udaljenost od Dalmacije je djelovala na to da on Marcelina spominje samo onda kada Marcelin djeluje u okvirima visoke politike Mediteranskog bazena polovinom petog stoljeća. Uz Hidacije se u historiografiji veže i to da je autor nastavka *Consularie Constantinopolitana*. Sama *Consularia* je kompleksan dokument urađen od različitih autora, a koji je baziran na konzularnim listama od 509 godine prije nove ere do 468. godine nove ere. Dokazi koji upućuju da je Hidacije autor nastavka su to da je su i Hidacije *Hronika* i *Consularia* sačuvane u istom manuskriptu, zatim da se u oba dokumenta pronalaze iste informacije, a koje se razlikuju od drugih izvora, dalje činjenica je da je *Consularia* 389. godine donijeta u Španiju i

---

⁵⁸ Zecchini, 2003, 343.

⁵⁹ Kulikowski, 2004, 154.

⁶⁰ Isto, 155.

⁶¹ Brown, 2013, 99.

⁶² Gillet, 2003, 38-40.

⁶³ *Hydati Lemici, Chron.*, (223, [227]), (230,[234]), (241, [247]).

da je zadnjih trinaest godina djelo autora koji je živio u izolovanom dijelu carstva. Konačno i Hidacijeva *Hronika* i *Consularia* se zaustavljaju u istoj godini.⁶⁴ Informacija koja se odnosi u *Consularia Constantinopolitana* na Marcelina jednostavno govori da je pod „vojvodom“ Marcellinom poslana velika vojska protiv Vandala.⁶⁵ Kao savremenik dešavanja o kojima piše Hidacijeva djela su prvorazredni izvor za Zapadno Rimsko Carstvo polovinom V. stoljeća.

Sidonije Apolinaris

U petom stoljeću između 420. i 520. godine galo-rimska aristokratija se posebno posvetila pisanju literalnih djela. U tome su posebno mjesto zauzimala pisma te je ostalo sačuvanih 475 pisama koja su djelo 45 autora. Historiografija je posebnu pažnju posvećivala Sidoniju Apolinarisu od kojeg je sačuvano 147 pisama.⁶⁶ Sidonije Apolinaris je rođen 431. godine u *Lugdunumu*, današnjem Lionu u Francuskoj, i pripadao je jednoj od najistaknutijih porodica u Galiji. Otac mu je bio prefekt Galije pod carem Valentijanom III⁶⁷, a majka je vodila porijeklo iz porodice Avitusa, plemića koji će postati car Rimskog Carstva, a čiju je kćerku Papianilu oženio.⁶⁸ Karijera Sidonija Apolinarisa ispunjena je brojnim usponima i padovima, a njegova karijera u dobroj mjeri daje sliku promjena koje su potresale Galiju u drugoj polovini petog stoljeća.⁶⁹ Godine 455. je pratio svog punca i novog cara Avitusa u Rim za kojeg je napisao panegirik za koji je nagrađen srebrenom statuom na Trajanovom forumu. Za cara Majorijana⁷⁰ je 458. napisao panegirik zahvaljujući kojem je imenovan *Comesom* na dvoru u Arlu. Kada je na čelu izaslanstva Arvernija u Rimu, caru Anatemiju posveti panegirik 468. godine, ovaj ga je postavio za gradskog prefekta Rima i dodijelio mu titulu patricija. Na poziciji prefekta Rima se nije dugo zadržao i oko 470. godine postaje biskup Clermont-Ferranda. Nakon što su Vizigoti zauzeli Clermont, Sidonije se našao prvo u egzilu, a zatim i kao zarobljenik na dvoru kralja Eurika. Njemu je 477. godine posvetio panegirik te mu je iste godine dozvoljeno da se vrati u svoju biskupiju kao slobodan čovjek. Umro je 489. godine.⁷¹

Od Sidonija Apolinarisa sačuvane su njegove pjesme koje uključuju panegirike koje su posvećene trojici careva i jednom kralju te 147 pisama raspoređenih u devet knjiga.

---

⁶⁴ Burges, 1988, 37.

⁶⁵ *Consularia Constantinopolitana*, (464,3)

⁶⁶ Mathisen, 1981, 95.

⁶⁷ Valentijan III je bio car Zapadnog Rimskog Carstva od 425. do 455. godine. Majka mu je bila Gala Placidija, a otac car Konstancije III.

⁶⁸ Dill, 1910, 187-188.

⁶⁹ Mratschek, 2016, 309.

⁷⁰ Majorijan (oko 420.-461.) je bio car Zapadnog Rimskog carstva od 457. do 461. godine. Za vrijeme kratke vladavine pokrenuo vojne operacije i ostvario pobjede nad Vandalima, Vizigotima, Burgundnima i Svevima. Ubijen u zavjeri organizovanoj od strane Ricimera.

⁷¹ Mratschek, 2013, 253-254.

Nedostatak drugih dobro informisanih izvora uslovio je da Sidonije bude prihvaćen kao vrijedno svjedočanstvo odnosa između Carstva i barbarskih naseljenika.⁷² Pisma su objavljivana u intervalima najvjerovatnije između 477. i 483. godine te ih je on namijenio potomstvu ali ih i preradio kako bi popravio svoj stil. To je bio posebno slučaj sa ranijim pismima.⁷³ Pisma nisu datirana, ali to je u skladu sa vremenom u kojem su nastala. Autori kolekcija pisama u antici i srednjem vijeku nisu bili opsjednuti datiranjem pisama i raspoređivanjem hronološki, nego su pravili druge strukture.⁷⁴ Kao izvor za Julije Nepota i Marcelina, Sidonije je ostavio određene podatke o djelovanju Julija Nepota kao cara te jednu dilemu za historiografe o tome da li spominje Marcelina. Podaci o Juliju Nepotu su zapisani u petoj knjizi pisama gdje pohvalno govori o Nepotu kao *...istinskom augustu u karakteru ne manje u junaštvu, je postupio plemenito u održanju obećanja njegovog prethodnika Antemija...*,⁷⁵ ovo se odnosilo na odluku o dodijeli patricijskog zvanja Ecdiciju. Sidonije govori kako je na ovaj način vraćeno povjerenje u Carstvo koje ispunjava obećanja i ako princeps koji ga je dao umre.⁷⁶ Drugo pismo se odnosi na zavjeru oko zauzimanja grada Vaisone.⁷⁷ Podatak koji je izazvao dvojbe u historiografiji odnosi se na informaciju kako je neki Marcelin u Galiji nakon svrgavanja cara Avita namjerio da uzme carsku krunu. Novija historiografija većinski odbacuje da se ovdje radilo o „dalmatinskom“ Marcelinu.⁷⁸ Sidonijev komentar Nepota je pokazatelj da je u očima savremenika Julije Nepot bio snažna ličnost.

Prisk

Prisk iz Panije je jedan od autora čije djelo nažalost nije sačuvano. Ono što je sačuvano ostalo je kroz citiranja od drugih autora ili u vidu ekscerpta. Originalni naziv Priskove *Historije* nije poznat. *Excerpta de Legationibus*⁷⁹ ju je nazivala *Historijom* i/ili *Gotskom*

---

⁷² Gillet, 2003, 84.

⁷³ Dill, 1910, 188-189.

⁷⁴ Mathiesen, 2013, 221.

⁷⁵ *Sidon. Apollin. Epistol*, V, 16, 1-2.

⁷⁶ Isto

⁷⁷ *Sidon. Apollin. Epistol*, V, 6, 2.

⁷⁸ *Sidon. Apollin. Epistol*, I, 11, 6.; Bury, 1958, 333, fusnota 5. Misli kako se radi o Marcelinu iz Dalmacije. Posavec, 2007, 30, navodi Sidonija kao glavni izvor za Marcelovu (Marcelinovu) zavjeru u Galiji spominje te govori kako je literatura veže za Marcelinovo ime. Mathisen, 1979, 598 – 603; MacGeorge, 2002, 28-29; Veletovac, 2013, 37, smatraju kako se ne radi o dalmatinskom Marcelinu, nego o Marcelu pretorijanskom prefektu Galije. Mesihović, 2014, 270, prihvata stavove Mathisena i MacGeorge ali ostavlja mogućnost da je sporno pismo moguće datirati između 461. i 467. godine tj. između ubistva Majorijana i dolaska Antemija na poziciju cara.

⁷⁹ *Excerpta de Legationibus* je kolekcija historijskih tekstova nastala polovinom desetog stoljeća, a kao posljedica „bizantske renesanse“ čija je jedna od odrednica bio i enciklopedizam. Na zahtjev cara Konstantina VII Porfirogeneta i pod njegovim nadzorom grupe učenjaka su bile zadužene da čitaju kasnoantičke manuskripte i da urade ekscerpte tekstova. Načinjeno je ukupno 53 ekscerpta, od kojih je do danas sačuvano šest. *de Virtutibus et Vitiis; de Sententiis; de Insidiis; de Strategematis; de Legationibus Gentium ad Romanos; de Legationibus Romanorum ad Gentes.* (Roberto, 2009, 73-74.) U posljednje dvije zbirke (*de Legationibus*

historijom, dok je u enciklopediji *Suda* korišten naziv *Historija Bizanta i događaja iz vremena Atila*. U svakom slučaju ono što je do danas sačuvano od *Historije* koju je napisao Prisk, sačuvano je u djelima Jordana, Ivana Antiohijskog, Prokopija, Evagrija, Malale, Teofana, Uskršnjoj hronici, kod Nikofora Kaliste i u enciklopediji *Suda*. Najviše originalnog teksta je ipak sačuvano u *Excerpta de Legationibus*.⁸⁰ *Historija* je u sebi najvjerojatnije sadržavala opise događaja od 433. do 471. godine i najznačajniji je izvor za Hunsko Carstvo u vrijeme Atila.⁸¹ O Prisku nije sačuvano previše podataka. Rođen je u Paniumu u Traciji između 410. i 420. godine. Imao je klasično retoričko i filozofsko obrazovanje. Prvi dio karijere vezan mu je uz ličnost generala Maximinusa, kojega je 449. pratio u diplomatskoj misiji kod Atila. Nakon toga je sa Maximinusom bio u diplomatskoj misiji u Rimu 450. godine, a zatim i u Egiptu 451/2. godine. Drugio dio karijere i Priskovo posljednje pojavljivanje vezano je 456. godinu kada je bio savjetnik Eufemija, *magister officiorum-a* kod cara Marcijana.⁸² Podaci o Marcelinu kod Priska su vezani za događaje iz 461. godine i vojni pohod koji je protiv Gejzerika, kralja Vandala, bio poveo Majorijan. Prisk prenosi kako se Marcelin povukao sa Sicilije i iz pohoda nakon što je uočio da je u opasnosti od strane Ricimera. Ricimer je nastojao da Skite iz Marcelinove vojske pridobije sebi.⁸³ Nakon toga je opisan događaj iz 463. godine i izaslanstvo „zapadnih“ Rimljana u Konstantinopolj gdje su molili da se zauzmu za njih kod Marcelina i Vandala i spriječi vojni pohod. Filarh je ubjedio Marcelina da ne diže oružje na Rimljane.⁸⁴ Značaj Priskovih podataka se ogleda u njihovoj aktuelnosti te tome što dolaze od osobe koja je pripadala vrhu dvorske hijerarhije.

Malho Sofist

Malho Sofist je jedan od autora o kome danas nema puno sačuvanih podataka. Ono što se saznaje o njemu saznaje se zahvaljujući Fotiju⁸⁵ i enciklopediji *Suda*. Ova dva izvora nude različite podatke o porijeklu Malha. U *Suda*-i se navodi kako je Bizantinac, dok Fotije kaže da je iz Filadelfije, ime koje je sirijskog porijekla i znači kralj ukazuje na to da je rođen u

---

Gentium ad Romanos c.14; *de Legationibus Romanorum ad Gentes*, c.10) se nalaze podaci iz Priskova djela koji se odnose na Marcelina i bitni su za temu ovog rada

⁸⁰ Blockley, 2003, 299-300.

⁸¹ Gračanin, 2003, 54.

⁸² Blockley, 2003, 293., Više vidjeti kod: Baldwin, 1980, 18-61.

⁸³ HGM, *Prisci Fragmenta* 338 – 341; 29.

⁸⁴ HGM, *Prisci Fragmenta* 338 – 341; 30.

⁸⁵ Fotije je rođen oko 813. godine u bogatoj porodici. U dva navrata je obavljao funkciju patrijarha Konstantinopolja (od 858. od 867. te od 877. do 886.). Njegovo najznačajnije djelo je *Bibliotheca*, u kojoj je Fotije načinio 280 opisa knjiga koje je pročitao, a kako je povezivao više knjiga u jednu zbirku (opis) u *Bibliotheci* su se nalazili opisi oko 400 djela antičkih i ranosrednjovjekovnih autora. Treadgold, 2002, 9.

Filadelfiji u Palestini.⁸⁶ Može se pretpostaviti da je puno putovao. Jednako dobro je bio informisan o događajima na istoku i zapadu. Ni na jednom mjestu ne navodi izvore koje je koristio prilikom sastavljanja *Historije*.⁸⁷ *Suda* navodi kako je Malhovo djelo opisivalo period od Konstantina I do Anastazija (330. do 491. godine). Sa druge strane Fotije navodi da je djelo počinjalo sa bolesti cara Lava oko 473. godine i išlo do smrti Julije Nepota 480. godine.⁸⁸ Najviše od *Historije* je sačuvano u ekscerptima Konstantina Profirogeneta, osim toga u *Bibliothec-i* je sačuvan kratak sažetak, dok se u *Suda-i* spominje u par navrata. Zonaras i Evagrije spominju djelo bez navođenja dijelova.⁸⁹ Fotije i Konstantinovi ekscerpti djelo nazivaju *Bizantska historija*. Dio koji je Fotiju bio dostupan je bio sačuvan u sedam knjiga u kojem opisuje sedmogodišnje razdoblje od 474. do 480. godine.⁹⁰ Fragmenti koji su ostali sačuvani daju specifične i zanimljive informacije o Julije Nepotu. Prvo se odnosi na 477. ili 478. godinu i poslanstva iz Rima i od Julije Nepota koja su došla kod cara Zenona. Nepot je tražio pomoć da povрати carsku vlast. Zenon je izaslanicima iz Rima poručio da im je car Nepot živ i da ne trebaju da misle drugo nego o njegovom povratku, sa druge strane je pohvalio držanje Odoakara i poručio da prihvati od Nepota rang patricija, a ako to ne učini Nepot da će mu on to učiniti. Kaže se i da je Verina, careva supruga, nagovorala cara da pomogne Nepotu jer je bila u rodu sa Nepotovom suprugom.⁹¹ Drugo se odnosi na ponudu Teodorika Amala da pogubi sve Gote Teodorika Strabona, a zatim ako car (Zenon) želi ode u Dalmaciju i svrgne Nepota.⁹² Malhovo djelo iako sačuvano tek kroz kasnije prepise i ekscerpte je gotovo jedino svjedočanstvo o političkom položaju Julije Nepota nakon njegovog povratka u Dalmaciju.

Damaskije

Damaskije se rodio u Damasku negdje oko 460. godine, najvjerojatnije u dobrostojećoj porodici. Sa nekih 20 godina preselio se u Aleksandriju gdje ga je Horapolo⁹³ podučavao retorici.⁹⁴ Car Zenon je u 480-im godinama u Aleksandriju poslao svoga izaslanika Nikomeda kako bi ovaj proveo istragu unutar paganskih krugova. To je dovelo do

---

⁸⁶ Baldwin, 1977, 91-92.

⁸⁷ Isto, 93.

⁸⁸ Blockley, 2003, 294.

⁸⁹ Blockley, 2003, 299.

⁹⁰ Isto, 301.

⁹¹ *Malchus Philadelphensis*, fr. 10; p. 119.

⁹² *Malchus Philadelphensis*, fr. 18; p. 125.

⁹³ Horapolo je bio staroegipatski sveštenik iz druge polovine petog stoljeća. Pripisuje mu se autorstvo Hijeroglifike u kojoj se u dvije knjige nalazi 189 objašnjenja egipatskih hijeroglifa.

⁹⁴ Athanassiadi, 1999, 19-20.

velikih progona, mučenja i protjerivanja paganskih učenjaka.⁹⁵ Ovi progoni i stoičko držanje brojnih pagana, među kojima i njegovog brata su djelovali na to da i on sam učini konverziju, tj. napusti kršćanstvo u svojim kasnim dvadesetim godinama, osim toga to ga je pokrenulo i ka tome da se okrene izučavanju filozofije. Na ovu odluku je veliki uticaj imao i Isidor, istaknuti filozof tog vremena.⁹⁶ Nije poznato kada tačno, ali Damaskije se preselio u Atinu gdje je najvjerojatnije u prvom desetljeću šestog stoljeća našao se na čelu Akademije. Kao odgovorna ličnost proveo je reforme koje su trebale da Akademiju povežu sa originalnim Platonovim učenjem, kao i Jamblihovim učenjima.⁹⁷ Car Justinijan je 529. je ukinuo finansiranje Akademije na što je Damaskije zajedno sa još šest „paganskih“ filozofa iz Akademije odgovorio iseljavanjem u Perziju 531. godine.⁹⁸ U Perziji se nisu dugo zadržali, u „vječnome miru“ između Perzije i Istočnog Rimskog Carstva 532. godine bila je predviđena klauzula koja je trebala omogućiti filozofima povratak. Najvjerojatnije mjesto njihovog nastanjivanja je bio grad Harran. Godina smrti nije poznata ali je 538.godine Damaskije još uvijek bio živ.⁹⁹ Autor je mnogih filozofskih djela od kojih je najznačajnije *Rješenja i poteškoće prvog principa*. Osim toga napisao je komentare na mnoga Platonova djela od koji su neki izgubljeni. Za temu ovog rada je značajno njegovo djelo *Vita Isidori* koje nije sačuvano osim u Fotijevim ekscerptima i kroz dijelove koje je moguće identifikovati u enciklopediji *Suda*, koja je naziva *Filozofskom historijom*. Djelo je nastalo između 517. i 526. godine.¹⁰⁰ U sačuvanim fragmentima djela nalaze se podaci o Marcelinu kojeg hvali kao hrabrog i plemenitog čovjeka koji nije vladao samo Dalmacijom nego i Ilirima u Epiru. Kaže da je bio dobro obrazovan, sposoban u proricanju i nezavisan vladar.¹⁰¹ Kaže da je donosio dobre političke poteze ali i da mu je ponašanje bilo dobro.¹⁰² Za vojsku je zabilježeno da je bila dobro naoružana, a da se isticala po lahkome oklopu.¹⁰³ Posebno je zanimljivo to što je zabilježio navodnu reakciju kralja Vandala Gejzerika na informaciju o smrti Marcelina. *...Rimljani su svoju desnu ruku odsjekli svojom lijevom rukom.*¹⁰⁴ Na istome mjestu navodi i kako je Marcelin bio *Helen* (paganin), samostalan vladar Dalmacije i da je filozof Salustije boravio na njegovom dvoru.¹⁰⁵ Posljednje što se navodi jeste da je Marcelinova vjera u

---

⁹⁵ Szabat, 2012, 155.

⁹⁶ Athanassiadi, 1999, 33.

⁹⁷ Isto, 45.

⁹⁸ Athanassiadi, 1999, 49.

⁹⁹ Isto, 50-51.

¹⁰⁰ Martindale, 1980,343.

¹⁰¹ *Damasc. The Philos. His.*. 69A.

¹⁰² *Damasc. The Philos. His.* 69B.

¹⁰³ *Damasc. The Philos. His.* 69C.

¹⁰⁴ *Damasc. The Philos. His.* 69D.

¹⁰⁵ Isto

božanske stvari bila inspirativna za njegove vojnike.¹⁰⁶ Ovim informacijama treba pristupiti sa oprezom jer postoji mogućnost da je Damaskije bio očaran idejom da je Marcelin bio *Helen* (paganin) i da je iz toga razloga insistirao na sjajnom predstavljanju njegovog djelovanja.

Enodije

Najviše podataka o Enodiju se dobija iz njegovih djela. Rođen je 473. ili 474. u plemićkoj porodici galskog porijekla u gradu Arlu. Roditelji su mu umrli dok je bio mlad, pa je brigu o njemu preuzeo stric. Iako je trebao da se oženi djevojkom plemenitog porijekla izabrao je crkveni poziv. Od 503. godine je bio đakon. Zna se da je bio obrazovan i da je između ostalog čitao i Seneku. Poznato je da biskupom Ticinuma (Pavia) postao ne prije 513. godine. Umro je 521. godine. Njegova djela su Panegirik za Teodorika, Biografija sv. Antonija, biografija biskupa Epifanija iz Pavije, *Eucharisticon de Vita Sua* (životna ispovijest), *Paraensis Didascalica Ambrosio et Beato*, određeni broj *Dictiones* (Rasprave), odbrana pape Simahija.¹⁰⁷ Sačuvano je i 297 pisama, što je više od polovine sačuvanih od 475 pisama galo-rimskih plemića od 420. do 520. godine.¹⁰⁸ Za ovaj rad značaj ima njegovo djelo *Vita Sancti Epiphani episcopi Ticinensis* (*Život svetog Epifanija, biskupa Ticiensisa*). Pouzdanost *Vite* kao izvora se ogleda u tome što je je ona zabilješka čovjeka koji je bio lično svjedok mnogih događaja o kojim piše, a onim događajima kojima i nije bio lično svjedok mogao je često dobiti informacije od živog svjedoka u vidu biskupa Epifanija.¹⁰⁹ Kao i kod Sidonija, podaci o Nepotu koje je ostavio Enodija se isključivo odnose na period njegovog carevanja te ne daju informacije o životu prije i upravi nad Dalmacijom, čak ne daje ni informacije o njegovom svrgavanju. U *Viti* se nalaze informacije o Nepotovoj politici ka vizigotskom kralju Euriku. Kako su granice Italije na sjeveru (Enodije Nepotovu državu zove Italijanskim carstvom) bile izložene pljački od strane Eurika, a Nepot je da bi spriječio da te pljačke pređu u pravilo odlučio da ojača granicu. Enodije dalje kaže kako je moguće krvoproliće spriječio Epifanije koji je djelovao na Nepota da pošalje izaslanstvo u Tuluz kod kralja Eurika. Na čelu izaslanstva je bio sam Epifanije koji je sklopio mir, nažalost Enodije ne ostavlja nikakve detalje o uslovima.¹¹⁰ Iako nisu pretjerano obimni ovi podaci ukazuju da je Nepot pokušao da se postavi kao energičan car.

---

¹⁰⁶ *Damasc. The Philos. His.* 69E.

¹⁰⁷ Martindale, 1980, 393-394.

¹⁰⁸ Mathisen, 1981, 95.

¹⁰⁹ Cook, 1942, 8-9.

¹¹⁰ *Ennod., Vita s. Ehipan*, 80-82, 91.

Comes Marcellin

Kada i gdje se Marcellin rodio nije poznato. Jedino što se može reći na osnovu Kasiodora i samog pisanja Marcelina jeste da se rodio na području ilirske prefekture. O porijeklu također nedostaje podataka, ali je uspio steći prilično dobro obrazovanje. Od 520. do 527. godine je bio kancelarij kod budućeg cara Justinijana¹¹¹. Nije poznato čime se bavio nakon što je Justinijan postao car ali je bio uzdignut u senatorski stalež. Ni vrijeme smrti nije poznato i ugrubo je moguće da je umro nekada poslije objavljivanja svoje proširene Hronike 534. godine, ali i da postoji mogućnost je bio živ još polovinom šestog stoljeća kada je Kasiodor boravio u Konstantinopolju. Od Marcellinovih djela sačuvana je samo Hronika koja je prvi put izašla 518. godine, a zatim je proširena događajima koji su se desili do 534. godine. Kasiodor ga navodi i kao autora još dva djela *O značajkama razdoblja i položaja mjesta* te *O gradu Konstantinopolju i gradu Jeruzalemu* koja nisu sačuvana.¹¹² Marcellinova Hronika je nastavak *Hronike sv. Jeronima*. Za detaljnije informacije koristio je svega nekoliko izvora: Orozija gdje je često prepričavao njegove izvore, zatim Genadija kojim je popunjavao ono što bi mu inače ostalo nepopunjeno, neku papsku listu i vjerovatno najviše korišteno od strane Marcelina je ranija hronika koja je zadržavala opise događaja u Konstantinopolju, tzv. *Gradska hronika Konstantinopolja*.¹¹³ O Marcellinu Dalmatinskom zabilježio je to da je bio patricij Zapada i paganin, te da je ubijen dok je nosio novac i pomoć Rimljanima koji su se borili protiv Vandala, kaže i kako je izdajnički ubijen od ljudi sa kojim je bio u sukobu.¹¹⁴ Julije Nepot je također oskudno spomenut. Kaže kako je u luci grada Rima, Nepot, bivši i nećak bivšeg patricija Marcelina zbacio Glicerija i da je ovaj zaređen za episkopa.¹¹⁵ Zatim kaže kako je Nepot uzdignut za cara, a da je nakon što je Nepot pobjegao, Orest postavio sina Augustula u moć.¹¹⁶ Opisao je i Nepotovu smrt, gdje kaže kako je ubijen u vili nedaleko od Salone, izdajnički od strane Viatora i Ovida.¹¹⁷ Za podatke koje donosi Marcellin potvrda se većinom može pronaći i u drugim izvorima.

---

¹¹¹Justinijan (483.-565.) car Rimskog carstva (Bizanta) od 527. godine do svoje smrti. Sanjao o obnovi moći Carstva i na zapadu, vladavinu mu obilježili ratovi protiv Perzijanaca, Vandala, Ostrogota. Rimsko carstvo prošireno na područje sjeverne Afrike, Italije i južne Španije.

¹¹²Gračanin, 2005, 10-13; Gračanin, 2018, 34-35.

¹¹³Croke, 1995, 12-15.

¹¹⁴*Comes Marcell.*, (468)

¹¹⁵*Comes Marcell.*, (474,2).

¹¹⁶*Comes Marcell.*, (475,2)., Ovdje je Marcellin pogriješio u datiranju. Razlozi mogu biti različiti od nepreciznosti izvora do nemara. (Gračanin, 2018, 67.)

¹¹⁷*Comes Marcell.*,(480,2).

Kasiodor

Kasiodor je rođen oko 485. godine i vodio je porijeklo iz ugledne porodice. Pradjed mu je bio organizator odbrane Bruttiuma od pljačke Vandala početkom 440. godina, a djed mu je pratio Ecijevog sina Karpilija kada je ovaj išao da pregovara sa Atilom. Otac mu se pod Odakarom i Teodorikom uzdigao do pozicije prefekta Italije. Javnu karijeru je započeo kao *consiliarius* svoga oca dok je ovaj služio kao prefekt Italije.¹¹⁸ Nakon toga bio je i *quaestor sacri palati*, konzul, *magister officiorum* i konačno prefekt pretorije.¹¹⁹ U Italiji je primio tipično rimsko obrazovanje koje je podrazumijevalo da je bio upoznat sa mnogim historijskim tekstovima. Porijeklo i obrazovanje su usloveli to da je Kasiodor mogao da čita i sluša o historiji iz prve ruke.¹²⁰ Napisao je mnoga djela, međutim za predmet ovog rada određeni značaj ima samo *Hronika*.¹²¹ Podatak u Hronici se odnosi na Nepotov dolazak na vlast te bijeg u Dalmaciju nakon što je Orest postavio Romula Augustula za cara.¹²² Ove informacije nalaze potvrdu i u drugim izvorima te Kasiodor ne donosi ništa specifično.

Anonymus Valesianus II (Pars Posterior)

Dio izvora koji se odnose na kasnoantički period je sačuvan samo fragmentarno pri čemu su originalni autori ostali nepoznati. U historiografiji poseban značaj ima djelo nepoznatog autora iz šestog stoljeća, nazvano *Anonymus Valesianus II*, poznato i kao *Pars Posterior*. Djelo je sačuvano u manuskriptu iz devetog stoljeća *Cod. Berol. Phillipps 1885*. Naziv je dobila po svome izdavaču iz 1636. stoljeća Henriju Valoisu (*Henricus Valesius*). Henrijev brat je 1681. ponovo izdao i po prvi put jasno izdvojio fragmente *Pars Posterior*. U tekstu se nalaze podaci za period od dolaska Julije Nepota na mjesto cara 474. do smrti ostrogotskog kralja Teodorika 526. godine. Originalno djelo nije započinjalo sa 474. godinom, gdje započinje tekst iz manuskripta.¹²³ Informacije koje tekst donosi o Julije Nepotu su zapravo mjesto gdje započinje dio sačuvan u manuskriptu i opisuju Nepotov dolazak na vlast, bijeg u Salonu (Solin kod Splita) i smrt nakon pet godina od ruku *...vlastitih ljudi*.¹²⁴ Valensinov anonim je značajan u komparaciji i potvrdi sa drugim izvorima.

---

¹¹⁸ Croke, 2003, 358-359.

¹¹⁹ Mesihović, Šačić, 2016, 239.

¹²⁰ Croke, 2003, 359.

¹²¹ *Laudes, Chronica, Variarum epistolae, Expositio psalmodiarum, De anima, Institutiones Divinarum et Saecularium Litterarum, De Artibus Disciplinis Liberalium Litterarum, Codex Grandior*. Autor je i izgubljene knjige nepoznatog originalnog naziva, a u kojoj je predstavio historiju Gota.

¹²² *Cassiod. Hronica*, 1299, 1301.

¹²³ Croke, 2003, 352-354; Kovács, 2017, 5-6.

¹²⁴ *Anon. Valesiani pars post.* 7.36

Jordan

Jedini podaci koji govore o Jordanovoj biografiji, sačuvani su u njegovoj *Getici*.¹²⁵ Imao je gotsko porijeklo. Navodi kako mu je djed Paria služio kao sekretar (*notarius*) kod Kandaka, vojvode Alana (*dux Alanorum*), a da je on (Jordan) bio sekretar kod Gunthigisa, Kandakovog nećaka do svoje konverzije. Također piše i kako je bio neučen. Dva njegova sačuvana djela su nastala 551. godine, *De origine actibusque Getarum*, poznato kao *Getica* te *De summa temporum vel origine actibusque gentis Romanorum*, poznata kao *Romana*.¹²⁶ Jordan nije namijenio da se ova djela promatraju odvojeno nego kao jedna cjelina. Sama *Romana* se sastoji od dva dijela. Prvi dio je pisan u klasičnom kršćanskom stilu i opisuje razdoblje od nastanka svijeta do Augusta tj. uspostave petog i konačnog svjetskog carstva. Drugi dio je historija Rima od rođenja Romula do 24. godine vladavine Justinijana (551. godina). *Getica* je treći dio i to je historija Gota čije pisanje također završava sa 551. godinom.¹²⁷ Na samom početku *Romane*, Jordan napominje kako je ona više namijenjena *mediocres* (običnim ljudima) nego nekome ko traži ozbiljniju historiju.¹²⁸ U pisanju *Romane*, Jordan je za period poslije Augusta koristio i kopirao radove Florina, Jeronimovu Hroniku, zatim historičare iz četvrtog vijeka Festusa i Eutropija. Za period poslije Jeronima do polovine šestog stoljeća koristio je Marcelina (do 534.) i druge neidentifikovane autore. U opisivanju vremena u kojem je on živio daje više detalja.¹²⁹ U *Romani* Jordan je dao informaciju o načinu dolaska Nepota na mjesto rimskog cara, imenu oca i da mu je car Zenon dao svoju nećakinju za suprugu. Po preuzimanju vlasti uzurpator Glicerije je postavljen za biskupa Salone.¹³⁰ Protjerivanje i svrgavanje Julije Nepota od strane Oresta je također pomenuto.¹³¹

Za *Geticu* Jordan sam kaže kako je nastala na osnovu Kasidorove historije u 12 knjiga koja mu je bila dostupna samo tri dana. Kada je pisao *Geticu* već se nije sjećao Kasidorovih riječi ali tvrdi da je sačuvao osnovno značenje. Osim toga navodi da je dodao relevantne stvari od grčkih i latinskih pisaca ali da je dodao i svoje riječi.¹³² O tome koliki je uticaj

---

¹²⁵ *Iordanes, Getica*, L, 266.

¹²⁶ Mesihović, Šaćić, 2016, 239.

¹²⁷ Goffart, 1988, 21. Sa druge strane, Brian Croke, odbacuje tumačenje o tome da se *Romana* sastoji od dva odvojena dijela te argumentuje kako se radi o jednom koherentnom djelu. Croke, 2003, 372.

¹²⁸ Croke, 2003, 372.

¹²⁹ Isto.

¹³⁰ *Iordanes, Romana*, 338-339.

¹³¹ *Iordanes, Romana*, 344.

¹³² *Iordanes, Getica*, I, 2-3.

Kasidorovo djelo imalo na *Geticu* u historiografiji se razvila široka debata.¹³³ Podaci koji se odnose na predmet ovog rada i koje donosi Jordan u *Getici* obimniji su nego u *Romani*. To se prije svega odnosi na podatak o provali Sveva pod vodstvom Hunimunda u Dalmaciju koja se desila 467. godine dok je Marcelin ratovao protiv Vandala.¹³⁴ Iako u ovom dijelu ne pominje imenično Marcelina iz ove informacije se mogu izvući određeni zaključci o stanju u Dalmaciji. Također donosi podatak o svrgavanju Glicerija od strane Julije Nepota i postavljanja istog za biskupa u Portusu. Za Marcelina kaže da je bio patricij.¹³⁵ Jordan prenosi i informacije o Nepotovom povlačenju Ecdicija iz Galije i imenovanju Oresta za zapovjednika u Galiji. Posljednje što Jordan u *Getici* donosi o Julije Nepotu odnosi se na njegovo svrgavanje od strane Oresta i bijeg u Dalmaciju.¹³⁶ Značaj Jordanovih pisanja je u tome što otkriva Nepotovu porodičnu vezu sa dvorom u Konstantinopolju.

Prokopije

Prokopije je rođen oko 500. godine u Cezareji i pored ogromnog značaja njegovih djela za proučavanje šestog stoljeća i 150 godina naučnih istraživanja i dalje njegova ličnost ostaje prilična nepoznanica. Po uzoru na Herodota i Tukidida on u svojim djelima daje malo podataka o sebi. Čak i godina njegove smrti ostaje zagonetka, a moderni istraživači je stavljaju između 554. i 560. godine.¹³⁷ Nedostaju i podaci o njegovim roditeljima ali njegova uspješna karijera i poznavanje klasične literature upućuju na to da je porijeklom iz bogate porodice.¹³⁸ Godine 527. imenovan je za *asessor-a* (savjetnika) Belizara¹³⁹. Pratio je Belizara u borbama na istoku od 527. do 531., za vrijeme ustanka Nika bio je u Konstantinopolju. Pratio je Belizara u pohodu protiv Vandala 533. godine. Također bio je svjedok prve faze rata protiv Ostrogota u Italiji, za vrijeme kuge 542. godine boravio je u Konstantinopolju. Moguće je da je pratio Belizara i u istočnoj kampanji iz 541./542. godine i da je povlačenjem Belizara i on otpušten iz službe. Ostatak života je najvjerojatnije proveo u Konstantinopolju.¹⁴⁰ Njegova ličnost i djela su nedjeljivo vezana za Justinijanovu vladavinu te glavni izvor za taj period.

---

¹³³ Predstavnici njemačke škole su Jordana predstavljali čisto blijedu kopiju Kasidora, dok su predstavnici italijanske škole ukazivali kako je Jordan ipak imao i vlastiti identitet. (Goffart, 1988, 23.), O vezi između Kasidorovog djela i *Getice* pogledati više u: Croke, 1987, 117-134; Goffart, 1988, 58-62; Croke, 2003, 363-367.

¹³⁴ Iordanes, *Getica*, LIII, 273.-274.

¹³⁵ Iordanes, *Getica*, XLV, 239., Podatak o tome da je Glicerije postavljen za biskupa u Portusu je pogrešan i u koliziji je sa Jordanoovim pisanjem u *Romani*, ali kasnije u tekstu *Getice* također daje tačnu informaciju. Vidi: Iordanes, *Romana*, 339., Iordanes, *Getica*, XLV, 240 – 241. Glicerije je bio biskup Salone.

¹³⁶ Iordanes, *Getica*, XLV, 240 – 241.

¹³⁷ Whately, 2016, 39.

¹³⁸ Greatrex, 2014, 79.

¹³⁹ Belizar (oko 500-565.) je bio vojni zapovjednik u službi Justinijana, proslavio se u borbama protiv Sasanida, Vandala u Africi i Ostrogota u Italiji.

¹⁴⁰ Whatley, 2016, 65.

Cjelokupni njegov pisalački opus je sačuvan i čine ga tri djela: *De Bellis* (O ratovima), *Historia Arcana* ili *Anecdota* (Tajna historija) i *De Aedificiss* (O građevinama). Kao izvor za Marcelina značajne su treća i četvrta knjiga *De Bellis-a* u kojima opisuje ratovanje protiv Vandala.¹⁴¹ Za opise događaja iz V. stoljeća Prokopije se oslanjao na ranije autore, u dobroj mjeri na izgubljeno Priskovo djelo.¹⁴² Podaci koje Prokopije donosi o Marcelinu su jako značajni ali su i izazvali mnoge kontroverze u modernoj historiografiji. To se odnosi na sljedeći citati: *Sada se u Dalmaciji nalazio izvjesni Marcelinus, jedan od poznanika Ecija i čovjek od ugleda, koji nakon što je Ecije umro na ranije ispričan način, nije više održavao poslušnost caru, već je započeo pobunu i odvajanje svih drugih odvjernosti, držao sam vlast u Dalmaciji, pošto se niko nije usudio da mu se suprotstavi. Ali vasilevs Lav je u ovo vrijeme zadobio Marcelina veoma pažljivim ulagivanjem i naredio mu da ode na otok Sardiniju, koja je tada bila pod vlašću Vandala. I on je izbacio odatle Vandale i zauzeo je bez većih teškoća.*¹⁴³ Prokopije opisuje i Marcelinovu smrt na sljedeći način : *I tako je ovaj rat došao do kraja, i Heraklej je otišao kući, a Marcelin je bio izdajnički uništen od strane jednog od svojih pratilaca oficira.*¹⁴⁴

Evgarije Scholasticus

Evgarije je rođen u gradu Epifanija u rimskoj provinciji Druga Sirija (*Syria Secunda*) 536. ili 537. godine.¹⁴⁵ Nakon školovanja služio je kod biskupa Grgura Antiohijskog kao pravni savjetnik. Kada je 588. biskup bio optužen za seksualne prekršaje, Evgarije ga je pratio u Konstantinopolj te bio pravni savjetnik. Zahvaljujući svojim sposobnostima postao je istaknuta ličnost tog vremena, carevi Mauricije i Tiberije II Konstantin su mu dali počasne titule. Pripadao je carskom establišmentu i zastupao službene stavove države po crkvenim pitanjima.¹⁴⁶ Autor je djela *Historia ecclesiastica*, crkvene historije u šest knjiga koja je započinjala sa crkvenim koncilom u Efesu, 431. godine, a završio je sa 594. godinom bilježeći smrt biskupa Grgura. Kao dodatak je objavio i kolekciju originalnih dokumenata biskupa Grgura i panegirik u čast rođenja sina cara Mauricija.¹⁴⁷ Za Nepota kaže da je posjedovao

---

¹⁴¹ *De Bellis* se sastoji od ukupno osam knjiga. Prvih sedam knjiga je objavljeno 550./551., dok je osma objavljena oko 554./554. godine. Prva i druga knjiga *Bellum Persicum* opisuju ratove protiv Perzijanaca od 491. do 549., treća i četvrta knjiga *Bellum Vandalicum* opisuje ratove sa Vandalima od 395. do 548. godine. Peta i šesta knjiga *Bellum Gothicum* su posvećene ratovima protiv Gota od 475. do 551. godine. Osma knjiga sadrži informacije o različitim ratnim frontovima do 553./554. godine. Catudella, 2003, 397.

¹⁴² Blockley, 2003, 300., O tome kako su lični osjećaji ka Justinijanu djelovali na Prokopijevo opsivanje događaja. Vidjeti više kod Cataudella, 2003, 395-397.

¹⁴³ *Procop. De. bell. Vandal.* III. 6, 7.

¹⁴⁴ *Procop. De. bell. Vandal.* III. 6, 25.

¹⁴⁵ Martindale, 1992, 452.

¹⁴⁶ Whitby, 2003, 480.

¹⁴⁷ Martindale, 1992, 453.

vrhovnu vlast pet godina nakon protjerivanja Glicerija, koji je postao biskup Salone.¹⁴⁸ Ovaj podatak je zanimljiv jer otkriva da je u period Nepotove vlasti uračunao i vrijeme nakon protjerivanja iz Italije kada je Nepot i dalje bio *de iure* car Zapadnog Rimskog Carstva. To ukazuje kako je Evgarije slijedio službene stavove dvora u Konstantinopolju.

Ivan Antiohijski

Ivan Antiohijski je bio vjerovatno savremenik cara Heraklija, autor je *Hronike* od Adama do smrti Foke. Koristio se djelima Seksta Julija Afričkog, Euzebija, Amijana Marcelina i drugih. Dijelovi ove *Hronike* su sačuvani samo u *Codex Parsinusu* napisanom od Salmasiusa i u Konstantinovim ekscerptima. Zbog razlika u tekstovima postoji i mišljenje da se ne radi o istom autoru. Pojedini autori ga positovjećuju sa monofizitskim patrijarhom Ivanom Antiohijskim koji je to bio od 630. do 648. godine.¹⁴⁹ U sačuvanom dijelu *Hronike* spomenut Julije Nepot kako je od strane cara Lava postavljen na čelo ekspedicije protiv Glicerija. Kaže se i da je zauzeo Rim, protjerao Glicerija i postavio ga za biskupa u Saloni. Vladao je osam mjeseci.¹⁵⁰ Podaci koje je prenio Ivan Antiohijski uglavnom se pronalaze i u drugom izvornom materijalu.

Teofan Konfesor

Teofan Konfesor je nastavio pisanje *Hronike* u kojoj je George Synkellos¹⁵¹ pokrio period od „stvaranja svijeta“ do Dioklecijana. Dva glavna izvora za Teofanovu biografiju su panegirik sv. Teodora Studite sastavljen oko 822. godine i *Život*, napisan od Metodija, budućeg patrijarha Konstantinopolja prije 832.¹⁵² Teofan Konfesor je rođen oko 760. godine kao sin Izaka, upravnika teme Egejskog mora. Sa tri godine je ostao siročić ali to nije loše djelovalo na njegov imovinski i društveni status. Posjedovao je velika imanja u Bitiniji koje je između ostalog uključivalo i rudnik zlata. U carsku službu ušao je sa pozicijom *strator-a* i dobio je zadatak da nadgleda izgradnju tvrđave u Kiziku. Ipak odrekao se političke karijere kada je odlučio da se zamonaši, što je i učinio u svojoj 21. godini.¹⁵³ Prisustvovao je sedmom ekumenskom saboru 787. godine. Pred sam kraj života našao se u nemilosti ikonoklastičkog cara Lava V zbog odbijanja da prihvati ikonoklastička načela. Umro je 12. marta 818.

---

¹⁴⁸ Evagrius, *Ecclesiastical History*, II, 16.:

¹⁴⁹ Fortescue, 1913, 469; Martindale, 1992, 711; Cataudella, 2003, 437.

¹⁵⁰ *Joannis Anthiocheni*, fr. 209, 2; p. 618.

¹⁵¹ O Georgu Synkellosu je poznato da je bio sveštenik, da je određeno vrijeme boravio u Palestini i da je držao položaj *synkellosa* pod konstantinopoljskim patrijarhom Tarasiosom. (Mango, Scott, 1997, 43.)

¹⁵² Isto, 44.

¹⁵³ Mango, 1980, 48.

godine.¹⁵⁴ Karakteristika Tefoanove hronike je ta što se on nije koristio samo *Analima* Rimskog carstva nego i onim sa kršćanskog istoka koji je tada bio pod muslimanskom dominacijom. Bio je u mogućnosti to uraditi jer je imao pristup sirijsko-palestinskim izvorima pa je na taj način je popunjavao praznine u rimskim (bizantskim) izvorima.¹⁵⁵ Vezano za Julije Nepota, kaže kako je Dalmatinac Nepotijan svrgnuo Glicerija, ali i da je sam bio kratko car jer ga je protjerao Orest.¹⁵⁶ Zanimljivo je da ne pominje podatak kako je to uradio po naredbi cara Lava.

Pavao Đakon

Pavao je rođen navjerovatnije u mjestu *Forum Iuli* (Cividale), između 725. i 730. godine. Poticao je iz plemićke porodice koja ga je vjerovatno od rođenja predoredila za karijeru u okvirima crkve.¹⁵⁷ Već kao adolescent poslan je na dvor langobardskog kralja Ratkisa u Paviju gdje je primio odlično obrazovanje i savladao osnove grčkog i hebrejskog jezika. Oko 770. u čast kraljeve kćeri Adelperge napisao je poemu, hronologija svjetske historije. Ona ga je pozvala na dvor kod svoga muža vojvode Beneventa gdje je boravio do 774. godine kada se nakon pada Langobardskog Kraljevstva sklonio u manastir Monte Casino. Karlu Velikom je napisao molbu u u stihovima da mu oslobi brata koji je bio zarobljen. Zahvaljujući toj molbi kralj ga je pozvao na dvor u Ahenu gdje je bio u uskom krugu najvećih umova tog doba. Autor je mnogih pjesama, pisama kao i zbornika propovijedi kojeg je sastavio po naredbi samog Karla Velikog, zatim je napisao i *Život sv. Grgura Velikog* i historiju biskupije u Metz. Njegova dva najznačajnija djela su *Rimska historija (Historia Romana)* i *Historija Langobarda (Historia Langobardorum)*. Umro je u Monte Kasinu oko 799. godine.¹⁵⁸ Vezano za Julije Nepota podaci se mogu pronaći u *Historia Romana*. Spomenuto djelo se sastoji od šesnaest knjiga podijeljenih u tri cijeline: kratki predgovor koji nije numerisan po knjigama, zatim Eutropijeva historija u deset knjiga i kao treći dio Pavlov nastavak u šest knjiga. Iako ima rimsku historiju u naziv djelo započinje sa najranijim italijanskim vladarima i završava sa Justinijanovim osvajanjem Italije.¹⁵⁹ Posljednjih šest knjiga obuhvata razdoblje od 364. do 552. godine i one su originalni Pavlov doprinos. U ovome dijelu se koristio sa nekim do danas izgubljenim izvorima pa predstavlja i jedinstveno

---

¹⁵⁴ Mango, Scott, 1997, 49-50.

¹⁵⁵ Isto, 53.

¹⁵⁶ *Theop. Chron.* AM. 5965.

¹⁵⁷ Goffart, 1988, 334.

¹⁵⁸ Aherne, 2003, 36.

¹⁵⁹ Goffart, 1988, 348.

svjedočanstvo po određenim pitanjima.¹⁶⁰ Kao izvorni materijal za predmet ovog rada značajna je petnaesta knjiga u kojoj je prvo opisan nenadani dolazak Nepota na vlast, svrgavanje Licerija (Glicerija) i njegovo postavljanje za biskupa u Saloni, a zatim i Nepotov zategnut odnos sa Eurikom zbog pitanja sjeverne granice i intervenciji biskupa Epifanija koja je spriječila rat.¹⁶¹ Donosi i i podatak da je Augustul protjerao Nepota sa vlasti.¹⁶² Podaci o intervenciji biskupa Epifanija se mogu uporediti sa podacima koje je ostavio tome periodu vremenski bliži Sidonije Apolinaris.

Auctarii Hauniensis, Fasti Vindobonensis priores, Fasti Vindobonensis posteriores

Rimljani su vodili spiskove osoba koje obavljaju javne funkcije. Tako su nastali *Fasti consulares* koji su osim imena konzula za svaku godinu sadržavali i informaciju o krupnim događajima koji su se desili.¹⁶³ Theodore Mommsen 1892. god. je izdao kolekciju pod nazivom *Consularia Italica* konzularnih fasta koja se sastojala od : *Anonymi valesiani pars posterior, Fasti vindobonenses priores, Fasti vindobonenses posteriores, Paschale campanum*¹⁶⁴, *Continuatio hauniensis Prosperi, Excerpta ex Barbaro Scaligeri, Excerpta ex Agnelli Libro pontificali ecclesiae ravenati.*

O *Anonymus Valesianus II (pars posterior)* je već bilo govora pa će ovdje pažnja biti obraćena na preostala dva izvora: *Fasti vindobonenses priores* te *Continuatio hauniensis Prosperi*. U Vindoboni (danas Beč) su pronađena dva seta konzularnih *fasta*. Kolekcija nazvana *Fasti vindobonenses priores* je sadržavala podatke za period od 44. godine prije nove ere do 403. godine nove ere te od 455. do 493. godine. *Fasti vindobonenses posteriores* je u sebi sadržavala podatke od 44. god.pr.n.e do 387. god.n.e., zatim 439.- 455. godine i 495.- 539. godine.¹⁶⁵ U *Fasti vindob. prior*. Pronalazi se informacija o smrti Marcelina na Siciliji u avgustu 468.¹⁶⁶ Dolazak Julije Nepota na vlast je datiran na osmi dan prije julskih kalendi (23.juni.).¹⁶⁷ Donosi i podatak o protjerivanju Nepota iz Ravene u Dalmaciju od strane Oresta

---

¹⁶⁰ Goffart, 1988, 352-353.

¹⁶¹ Paul. Diaco. His. Roman. XV, 5.

¹⁶² Paul. Diaco. His. Roman. XV, 7.

¹⁶³ Vidjeti više: Mesihović, 2015, 29-33.

¹⁶⁴ U *Paschale Campanum* se pod godinom 468. navodi samo kako je Marcelin ubijen na Siciliji. *Paschale Campanum*, 468.

¹⁶⁵ Salzman, 1990, 24.

¹⁶⁶ *Fasti Vind. Prior.* (468)

¹⁶⁷ *Fasti Vind. Prior.* (474)

i to datira peti dan prije septembarskih kalendi (28. avgust).¹⁶⁸ Posljednja informacija odnosi se na ubistvo Julije Nepota sedam dana prije marskih ida (9. maj), 480. godine.¹⁶⁹

U Kopenhagenu pod nazivom *MS.454*. sačuvan je srednjovjekovni manuskript u kojem su se nalazile od ranije poznate hronike Jeronimova, Prosperova i Isidorova ali i neki dijelovi koji nisu sadržani ni u jednoj drugoj hronici. To se posebno odnosilo na period od 475. do 480. godine i to na rušenje Nepota, dolazak Augustula na carsko prijestolje i nakon toga rušenje Augustula od strane Odoakara. Ovaj dio hronike koji pokriva period od 455. do 625. godine je Mommsen je nazvao Kopenhagenski nastavak Prospera (*Continuatio hauniensis Prosperi*).¹⁷⁰ Kopenhagenski manuskript do 457. ide u „normalnom“ stilu ali na tome mjestu počinju anomalije. Nakon 457. godine odmah dolaze konzuli za 475. i nastavljaju do 489. godine i taj dio je Mommsen nazvao *ordo priori*. Treći dodatak se odnosi na tekst na margini i opisuje od 475. do 480. godine i Mommsen ga naziva *ordinis posterioris margo*.¹⁷¹ Nakon toga je opisan dolazak Lava Mlađeg na vlast što se desilo 474. godine i onda se nastavlja sa konzulima za 475. do 489. i onda nastavlja normalan red godina sa konzulima za 490. godinu, ovaj dio je Mommsen označio kao *ordo posteriori*.¹⁷² *Cont. Haun. Prior.* govori kako je Orest sa silnom vojskom krenuo na Ravenu, da se Nepot nije usudio suprostaviti i da je na brodovima pobjegao za Dalmaciju.¹⁷³ Sljedeći podatak glasi: *Kad je car Nepot vladao Dalmatima i pokušavao učvrstiti vlast (sceptra) preuzete časti, proboden neočekivanim udarcima svojih, pogine 22. juna*.¹⁷⁴ Dodane informacije se nalaze i u *Continuatio hauniensis Prosperi ordo posteriori*. Opisuje svrgavanje Glicerija od strane Nepota, zatim daje informaciju da je Nepot postao car trinaestog dana prije julskih kalendi (18. juni).¹⁷⁵ Ponavlja se i podatak o svrgavanju Nepota i bijegom brodovima (plovidbom) do Dalmacije.¹⁷⁶ Ubistvo Nepota je opisano na gotovo isti način kao u *Ordo priori* sa razlikom u dataciji, ovdje je datirano u sedmi dan prije majskih kalendi (25.april).¹⁷⁷ U tekstu dodatom na margini se nalaze dvije informacije. Prva se odnosi na Orestvo protjerivanje vlasti i Nepotov bijeg u

---

¹⁶⁸ *Fasti Vind. Prior.* (475)

¹⁶⁹ *Fasti Vind. Prior.* (480)

¹⁷⁰ Muhlberger, 1984, 50-52.

¹⁷¹ Isto, 68.

¹⁷² Isto.

¹⁷³ *Auct. Haun. Prior.* (475,1).

¹⁷⁴ *Auct. Haun. Prior.* (480).

¹⁷⁵ *Auct. Haun. Post.* (474, 3,4).

¹⁷⁶ *Auct. Haun. Post.* (475, 1,2).

¹⁷⁷ *Auct. Haun. Post.* (480).

Dalmaciju gdje je prema ovom dodatku vladao pet godina.¹⁷⁸ Posljednji podatak se odnosi na Nepotovo ubistvu dok je pokušavao da učvrsti vlast.¹⁷⁹

Marcelin i Julije Nepot iako značajne ličnosti druge polovine V. stoljeća nisu bili predmetom obimnih prikaza u sačuvanoj izvornoj građi. Naravno osnovni razlog za to je što većina dokumenata i djela iz tog perioda nije sačuvano. Osim toga u obzir treba uzeti i haotičnost perioda, brojne sukobe koji su uslijedili. Zanemarenost Marcelina se može povezati i sa njegovim paganstvom dok je većina izvora bila kršćanske provincijencije. Sa druge strane moguće je da Julije Nepot zbog svoje samostalne uprave u Dalmaciji nakon bijega iz Italije nije bio pretjerano popularna ličnost na dvoru u Konstantinopolju, pa se prema tome nije nalazio u fokusu autora tog vremena, dok sa druge strane njegova vladavina u Italiji je bila suviše kratka da ostavi značajniji trag na zapadu.

---

¹⁷⁸ *Auct. Haun. Post. Margo.* (475, 1)

¹⁷⁹ *Auct. Haun. Post. Margo.* (311, god. 480.)

Vrijeme i prostor- kontekstualizacija

Rijetko koje pitanje u svjetskoj historiografiji je privuklo pažnju kao pitanje „pada“ ili „transformacije“ Zapadnog Rimskog Carstva te analize uslova koji su do toga doveli.¹⁸⁰ Kada je car Teodosije u bici kod rijeke *Frigidus* 5.IX 394. godine porazio Eugenija posljednji put je Rimsko Carstvo bilo ujedinjeno pod vlasti jednog cara. U januaru 395. umro je Teodosije I, njegov mlađi sin Honorije je postao car na Zapadu i dobio na upravu galsku i afričko-italijansko- ilirsku prefekturu. Prefektura istočni Ilirik i Istok su pripale starijem sinu Arkadiju koji je postao car u Konstantinopolju. Ovom podjelom je započela posljednja faza života Rimskog Carstva, a nju je obilježilo to da su carevi bili uglavnom mladi i slabo uključeni u upravu dok su stvarnu moć imali njihove majke, vojni zapovjednici ili drugi dužnosnici.¹⁸¹ Time je započeo jedan proces jačanja centrifugalnih sila gdje su lokalni zapovjednici u udaljenim provincijama preuzimali vlast u svoje ruke opirući se centralnoj vlasti. U okviru ove slike treba promatrati i pojavu „barbarskih“ kraljevstava unutar granica Rimskog Carstva. Druga značajna karakteristika ovog perioda je jačanje vojnih zapovjednika od kojih su neki imali barbarsko porijeklo. Ipak njihova osnovna karakteristika nije bila to da su težili odvajanju od centralne vlasti, odnosno oni su uz ideju Carstva koristili da ojačaju svoj položaj. Ovi procesi nisu imali eksponencijalni razvoj nego su nekada bili jače, a nekada slabije izraženi.

Početak petog stoljeća na prostoru Zapadnog Rimskog Carstva je bio obilježen gubitkom kontrole nad periferijom. Oko 410. godine romano-britanska elita se proglasila nezavisnom u odnosu na Honorija¹⁸², područje Bretanje je također otpalo od kontrole Rima, u Akvitaniji, Vizigoti su i pored sporazuma vodili samostalnu politiku i čak opsjedali Arl, glavno carsko uporište moći sjeverno od Alpa. Na istočnoj granici Galije, barbari prije svega Franci, Alemani i Burgundi su 413. godine podržali uzurpatora Jovina. U ovom periodu

---

¹⁸⁰ O zaokretu u historiografiji od teorija o padu ka teorijama o transformaciji Rimskog Carstva pogledati (Bowersock, 1996, 29-43). Ralph W.Mathisen je također odbacio ideju o barbarskoj invaziji kao razlogu propasti Rimskog Carstva.(Mathisen, 2019, 137-156.); Kvalitetan prikaz historiografije o kasnoantičkom periodu je ponudio i Stefan Rebenich (Rebenich, 2009, 77-92). Historiografija o kasnoantičkom periodu Rimskog Carstva je obimna, pa će se na ovome mjestu spomenuti neka od recentnijih djela. *The Fall of Roman Empire* (Heather, 2006.); *The Cambridge Ancient History*, vol.14, *Late Antiquity: Empire and Successors, A.D. 425–600* (ed.Cameron, Ward-Perkins, Whitby, 2008.); *How Rome Fell* (Goldsworthy, 2009.); *A Companion to late Antiquity* (ed. Rousseau, 2009); *Patricians and Emperors: The last rulers of the Western Roman Empire* (Hughes, 2015.); *A History of the later Roman Empire AD 284-641*. (Mitchell, 2016.); te zbornik *The fifth century: Age of transformation* (ed. Drijvers, Lenski, 2019.).

¹⁸¹ Mesihović, 2015, 2332-2334.

¹⁸² Za cara je 407. godine proglašen Flavije Klaudije Konstantin u historiografiji poznat kao Konstantin III. On je povukao većinu vojske iz Britanije te u Galiji osigurao odanost većine vojske. Sarusa vojskovođu gotskog porijekla odanog Honoriju je teško porazio. Nakon ovoga Konstantin je pod svoju vlast stavio i veći dio španskih provincija. (Mesihović, 2015, 2356; Bury, 1958, 190.)

Vandali su s kontrolisali Betiku i Galiciju, a 425. godine zauzeli i Sevilju.¹⁸³ Druga karakteristika je pojava moćnih zapovjednika vojske, često barbarskog porijekla, koji su u svoje ruke uzimali stvarnu vlast. Među prvim koji je u svojim rukama koncentrisao takvu moć bio je *magister militum* vandalskog porijekla, Stilihon. On je pod svojom komandom imao velike vojne snage koje se uključivale trupe sa Istoka koje su ostale nakon što su porazile Eugenija te trupe koje su već postojale na Zapadu. Dodatno je svoj položaj ojačao vezivanjem za carsku porodice, pa je sam bio oženjen Serenom, kćerkom carevog brata, a čak je bio dogovorio vjenčanje svoje kćeri za Honorija.¹⁸⁴ Trinaest godina Stilihon je bio najmoćnija ličnost u Zapadnom Rimskom Carstvu dok 408. godine nije ubijen u pobuni koja bi najviše ličila klasičnom dvorskom prevratu, gdje je do tada samo po imenu car Honorije zaželio da postane i stvarni car.¹⁸⁵

Ovakvi procesi nastavili su se ispoljavati i u narednim desetljećima. Poslije 425. godine tri vojna zapovjednika su se izdvojila kao glavni pretendenti za kontrolu nad Zapadnim Rimskim Carstvom. Zapovjednik trupa u Italiji, *magister militum praesentalis* Felix, zatim zapovjednik u Africi, Bonifacije te zapovjednik vojske u Galiji, Ecije. Do 433. godine kao pobjednik iz sukoba je izašao Ecije. Dodatno je oslabila moć centralne vlasti, a vojni efektivni istrošeni. Barbari su uspostavili oblasti pod svojom kontrolom, ali bitno je istaći da za vrijeme Aecija, barbarske vođe ne samo da su prihvatale postojanje Rimskog Carstva nego su tražili i načine da se vežu za njegove institucije, carsku dinastiju ili čak podrže uzurpatore.¹⁸⁶ Vojsku Zapadnog Rimskog Carstva većinom su činile privatno uzdizanje armije od strane barbara ili rimskih generala koji su tako oblikovali svoje interese i zone uticaja. Iako su neke od ovih vojski djelovale autonomno većina je tražila neku vrstu legitimiteta od centralne rimske vlasti.¹⁸⁷ Ecije je od 433. godine do svoje smrti bio najmoćnija ličnost u zapadnom dijelu Rimskog carstva, dvije godine kasnije je dobio i titulu *patricius*. Slično kao i kod Stilihona, povod za njegovo ubistvo je bio balans moći između njega i cara. Kad je Ecije odlučio da vjenča carevu kćerku za svoga sina, Valentijan III je to vidio kao Ecijevo miješanje u jedine poslove gdje je on još uvijek imao kontrolu, dinastička pitanja. Savez Cara sa evnusima je bio dovoljan da Ecije 454. godine bude ubijen.¹⁸⁸ Čitav

---

¹⁸³ Heather, 2008, 2.

¹⁸⁴ Goldsworthy, 2009, 290-291.

¹⁸⁵ Isto, 298.

¹⁸⁶ Heather, 2008, 6.

¹⁸⁷ Mathisen, 2019, 151.

¹⁸⁸ Pawlak, 2009, 134; O Eciju pogledati više: (Hughes, 2012.)

dogadađaj navodno je neko prokomentarisao *odsjekao si svoju desnu ruku sa svojom lijevom*.¹⁸⁹ Ovakvo ubistvo Aecija je ponovo pokrenulo centrifugalne sile koje su se ovaj put ispoljile u provinciji Dalmaciji, gdje je Marcelin otkazao poslušnost Valentijanu III (vladao 425.-455.).¹⁹⁰ Ubistvo Ecija je izazvalo nezadovoljstvo kod dijela vojske, a i među samim zavjerenicima je došlo do nesloge i sve to je rezultiralo ubistvom Valentijana III 16.III 455. godine od strane zavjerenika Petronija Maksima, Optila i Traustile.¹⁹¹ Ubistvo Valentijana III dovelo je do kraja teodozijanske dinastije na zapadu i posljedično problema osiguravanja kontinuiteta. Petronije Maksim se nakon ubistva Valentijana proglasio za cara, ali je ubrzo bio ubijen od strane Rimljana. Nakon toga se za cara proglasio Avitus uz podršku Vizigota i galsko-rimske veleposjedničke aristokratije. Njega su sa vlasti srušili Ricimer i Majorijan, zapovjednici vojske u Italiji, a Majorijan je postao i car.¹⁹² Neuspjeh Majorijana u ratu sa Vandalima 461. godine, Ricimer je iskoristio da ga detronizuje i na mjesto cara postavi lutku u vidu Libija Severa. Slično kao kod ubistva Aecija došlo je do jačanja centrifugalnih sila i Egidije je u sjevernoj Galiji odbio da prizna novu vlast u Rimu.¹⁹³

Prema gore navedenom, ne treba čuditi da je u Carstvu potresenom brojnim prevratima, nestajanju centralnog autoriteta, jačanju partikularnih elemenata došlo do toga da se i u provinciji Dalmaciji pojavi jaki vojni lider. O tome da li je Dalmacija *de iure* pripadala pod vlast Rima ili Konstantinopolja biti će govora dalje u tekstu, ali bitno je istaći da pojava Marcelina te kasnije Julije Nepota u Dalmaciji ne otpada od paternog događaja u Rimskom Carstvu V. stoljeća. Jednostavno geostrateški položaj Dalmacije, relativna sačuvanost kako ljudskog tako i ekonomskog faktora tokom prve polovine V. stoljeća, kada Dalmacija nije bila izložena većim vojnim sukobima ili pljačkama¹⁹⁴, od ove provincije je načinio teritoriju pogodnu za pojavljivanje moćnih vođa vojske sa potencijalno partikularističkom politikom.

---

¹⁸⁹ Bury, 1958, 299.

¹⁹⁰ Procop. *De. bell. Vandal.* III. 6, 7. *Sada se u Dalmaciji nalazio izvjesni Marcelinus, jedan od poznanika Ecija i čovjek od ugleda, koji nakon što je Ecije umro na ranije ispričan način, nije više održavao poslušnost caru, već je započeo pobunu i odvajanje svih drugih od vjernosti, držao sam vlast u Dalmaciji, pošto se niko nije usudio da mu se suprotstavi...*

¹⁹¹ Mesihović, 2015, 2413.

¹⁹² Heather, 2006, chp.9, Regime change, Anthemius and North Africa.

¹⁹³ Heather, 2008, 24.

¹⁹⁴ Iako je početak V. stoljeća obilježilo i kretanje Vizigota preko teritorije Dalmacije, nakon toga je polovinom V. stoljeća vladao relativni mir.

Dalmacija: Istočno ili Zapadno Rimsko Carstvo?

Kada je car Teodozije 395. godine podijelio Rimsko Carstvo na dva dijela, područje Dalmacije je došlo pod vlast cara Zapadnog Rimskog Carstva i to kao dio dijaceze Ilirik.¹⁹⁵ U sklopu borbi za prijestolje u Rimu do kojih je došlo 423. godine nakon smrti cara Honorija, car Istočnog Rimskog Carstva, Teodozije II je sklopio ugovor sa svojom polusestrom Galom Placidijom. Tim ugovorom, Valentijan III je uzdignut na rang cezara uz Placidiju kao regeneticu. Dalje je ugovor predviđao da nakon što Valentijan III i Teodozijeva kćerka Licinija Eudoksija postanu punoljetni da se vjenčaju, a da zapadni dio prefekture Ilirika, a samim time i Dalmacija pređu pod kontrolu Istočnog Rimskog Carstva. To se i desilo 437. godine.¹⁹⁶ O tome da li je ustupljen čitav Ilirik u historiografiju su se razvila različita tumačenja.¹⁹⁷ Prokopijeva informacija kako je Marcelin nakon ubistva Aecija otkazao poslušnost caru dovela je do velike dileme u historiografiji.¹⁹⁸ Dio autora je ovo protumačio na način da je Dalmacija tada bila pod nadležnosti Zapadnog Rimskog Carstva, što je značilo da je u periodu od 437. do 454. godine došlo do prijenosa nadležnosti sa Istoka na Zapad.¹⁹⁹ Ipak drugi dio autora smatra kako je Dalmacija bila pod upravom Istočnog Rimskog

---

¹⁹⁵ Mesihović, 2015, 2334.

¹⁹⁶ Mesihović, Šačić, 2015, 254; *Jordanes, Romana*, 329. – 330.: *Post haec III anno Valentinianus imperator a Roma Constantinopolim ob; suscipiendam in matrimonio Eudoxiam Theodosii principis filiam venit, datamque pro munere soceri sui totam Illyricum, celebratis nuptiis ad sua regna cum uxore secessit.* Prijevod: „Tri godine poslije, car Valentinijan je došao iz Rima u Konstantinopolj da u brak uzme Eudoksiju kćerku cara Teodosija, i daviši tastu kao dar cijeli Ilirik, nakon što je proslavio vjenčanje on se vrati u svoje kraljevstvo sa ženom.“; *The letters of Cassiodor*, 434: „Ona je stekla za njega ženu, a za sebe snahu zarad gubitka Ilirika i time je spajanje vladara kupljeno jadnom podjelom provincija.

¹⁹⁷ Najkvalitetniji prikaz historiografije po ovome pitanju ponudio je (Veletovac, 2013,30). Postoje dvije različite grupe tumačenja u historiografiji sa mnogim podvarijantama. Prvu čine historičari koji su smatrali da je čitav Ilirik došao pod vlast Istočnog dijela Carstva: (Seeck, 1921, 120-121; Novak, 1944, 86; Gračanin, 2005b, 29.); Druga skupina su autori koji vjeruju da je došlo do određenog cijepanja gdje su neki dijelovi došli pod vlast Istočnog Rimskog Carstva, a neki ostali pod ingerencijom Zapadnog Rimskog Carstva (Bury, 1958, 225; Wilkes, 1969, 419). Posavec je smatrao da je prefektura Ilirik došla pod vlast Istočnog Rimskog cara, a dijaceza Ilirik ostala pod kontrolom Zapadnog Rimskog Carstva. (Posavec, 2007, 59)

¹⁹⁸ *Procop. De. bell. Vandal.* III. 6, 7 Prijevod: *Sada se u Dalmaciji nalazio izvjesni Marcelinus, jedan od poznanika Ecija i čovjek od ugleda, koji nakon što je Ecije umro na ranije ispričan način, nije više održavao poslušnost caru, već je započeo pobunu i odvajanje svih drugih odvjernosti, držao sam vlast u Dalmaciji, pošto se niko nije usudio da mu se suprotstavi.*

¹⁹⁹ Wilkes, 1969, 420; O'Flynn, 1983, 116.; Kod (Williams, Friell, 1999, 102, 174) se također vidi da Marcelinove poteze promatraju u okviru Zapadnog Carstva; Iako ne direktno isto se može isčitati i kod (Mathisen, 2019, 150.) Posebno značajan i interesantan rad je članak Bašić i Zeman koji su dešifrujući grčki epitaf iz crkve sv. Ilije na Lopudu datiran prema zapadnorimskom konzulu iz 452. godine smatrali da je to dokaz tome da je Dalmacija bila pod formalnom nadležnošću Zapadnog Rimskog Carstva. (Bašić, Zeman, 2018, 53-86); Posavec je iznio teoriju prema kojoj je Dalmacija do Marcelinove pobune bila dijelom Zapadnog Rimskog Carstva, a da je Marcelin nakon 454. godine priznao vlast Istočnog Rimskog Carstva. (Posavec, 2007, 60-61.) Iako je pokušao argumentovati svoje stavove o tome da je Dalmacija bila dijelom Zapadnog Rimskog Carstva, Posavec nije objasnio na koji bi način Marcelin samostalno prenio zakonsku kontrolu nad Dalmacijom sa Zapadnog na Istočni dio Carstva. Za promjenu zakonskog statusa provincija bila je potrebna saglasnost obje polovine Carstva.

Carstva.²⁰⁰ Zanimljivo je istaći kako su i u savremenoj bosanskohercegovačkoj historiografiji na ovo pitanje ponuđeni različiti odgovori. Veletovac je iznio mišljenje kako je Marcelin kao vojni zapovjednik otkazao poslušnost Valentijanu III, a zatim preuzeo vlast u Dalmaciji koja je bila pod vlasti istočnorimskog cara. On je istakao kako Jordanovi i Kasiodorovi podaci o predaji Ilirika 437. su najbolji dokaz da je Dalmacija bila pod nadležnosti Istočnog Rimskog Carstva.²⁰¹ Mesihović, ipak, ušavši u raspravu sa stajalištima MacGeorge snažno tvrdio da je Dalmacija bila pod nadležnosti Zapadnog Rimskog Carstva. On je takvo stajalište argumentovao time što je gotovo sva vojno-politička djelatnost Marcelina bila vezana za zapadni dio Carstva.²⁰²

Činjenica da ne postoji nijedan izvor koji govori da je uprava nad Dalmacijom nakon 437. vraćena Zapadnom Rimskom Carstvu je jak dokaz da do toga nije ni došlo. Tačno je da je Marcelinovo djelovanje uglavnom se odvijalo u okvirima političko-vojnih pitanja na zapadu ali to se mora prosmatrati kroz geostrateške razloge blizine Italije i Dalmacije te odnosa centralne elite u odnosu na perifernu elitu, o čemu će biti više govora u sljedećem poglavlju. Također, Marcelinovo vojno-političko djelovanje je bilo uvijek u skladu sa interesima Istočnog Rimskog Carstva. Izaslanik iz Konstantinopolja 463./464. godine Filarh je poslan kako bi utjecao na Marcelina da ne izvrši invaziju na Italiju.²⁰³ Kada je car Lav poslao Antemija da preuzme carsku krunu u Rimu, Marcelin je bio jedan od *comesa* koji su činili pratnju.²⁰⁴ Konačno, Marcelin je bio jedan od trojice zapovjednika imenovanih za pohod protiv Vandala 468. godine od strane dvora u Konstantinopolju, Antemije mu je kako izvori svjedoče samo pridodao snage sa zapada.²⁰⁵ Da je Dalmacija bila pod nadležnosti Istočnog Rimskog Carstva dokaz je i to što se Marcelinov nasljednik, *magister militum* Julije Nepot

---

²⁰⁰ Bury, 1958, 333; MacGeorge, 2002, 32-39; Goldsworthy, 2009, 368, navodi da je nakon bijega iz Italije Julije Nepot živio u egzilu u Istočnom Carstvu, što znači da je Dalmaciju smatrao dijelom Istočnog Rimskog Carstva. Treba spomenuti i treće mišljenje koje je iznio Wozniak koji je dokazujući da Zapadni Ilirik tj. Dalmacija nisu imali preveliku stratešku važnost za Istočno Rimsko Carstvo smatrao da je ta teritorija *de iure* bila pod upravom Konstantinopolja ali da se njome *de facto* upravljalo iz Ravene. (Wozniak, 1981, 355.)

²⁰¹ Veletovac, 2013, 35.

²⁰² Mesihović, 2014, 271-272.

²⁰³ *Prisc. His. Byz. fr. 30* Prijevod ...Zbog toga su zapadni Rimljani uputili poslanike istočnima, da od njih odvrte i Markelina i Vandale. Markelinu je poslan Filarh koji ga je uvjerio neka ne diže oružje na Rimljane.

²⁰⁴ *Hydatti Lemici, Chron., (230,[234])*, : *De Constantinopoli a Leone augusto Anthemius frater Procopii cum Marcellino, aliisque comitibus viris elee'tis, et cum ingenti multitudine* Prijevod: Antemije, brat Prokopijev, upućen od augusta Lava, s Marcelinom i drugim komesima, odabranim muževima, te s golemim mnoštvom silne vojske, iz Konstantinopola je uz Božju pomoć stigao u Italiju.

²⁰⁵ *Hydatti Lemici, Chron.,(241, [247])*. *Legati qui ad imperatorem missi fuerant, redeunt, nuntiantes sub praesentia sui magnum valde exercitum cum tribus ducibus lectis adversum Wandalos a Leone imperatore descendisse, directo Marcellino pariter cum manu magna eidem per imperatorem Anthemium sociata.* Prijevod: Poslanici koji su bili upućeni caru vratili su se sa novosti da je u njihovom prisustvu ogromna vojska sa tri odabrana zapovjednika poslana protiv Vandala od strane cara Lava, i da je Marcelin bio poslan u isto vrijeme i da mu je pridružen veliki odred od strane cara Antemija.

473. godine za rješavanje pravnog pitanja obraća caru Istočnog Rimskog Carstva.²⁰⁶ Prema tome konačno Dalmacija je bila u okviru Istočnog Rimskog Carstva kada se Marcellin javlja u historijskim izvorima.

Za razliku od ove dileme o tome pod kontrolom kojeg dijela Rimskog Carstva je bila Dalmacija, historiografija je zanemarila kasniju promjenu nadležnosti do koje je došlo pošto je Julije Nepot preuzeo carsku krunu.²⁰⁷ Naime uz podršku istočnorimskog cara Zenona, Julije Nepot je 474. godine iskrcao se u luku grada Rima, protjerao Glicerija i preuzeo carsku krunu.²⁰⁸ Jedini do danas poznati podatak koji se odnosi na upravu Julije Nepota nad Dalmacijom od 468. do 474. godine kako je ranije istaknuto ukazuje na to da je Dalmacija tada bila pod nadležnosti Istočnog Rimskog Carstva.²⁰⁹ Iako ne postoji sačuvani izvor koji govori šta se desilo sa Dalmacijom za vrijeme Nepotovog carevanja u Italiji, čini se da je Dalmacija ostala pod kontrolom Nepota, a samim time prešla pod upravu Zapadnog Rimskog Carstva. Teško je povjerovati da bi se Julije Nepot odrekao svoje baze moći za nestabilnu poziciju cara, a pripajanje Dalmacije Zapadnom Rimskom Carstvu trebalo je pojačati njegov položaj i ugled. U prilog ovoj tvrdnji ide i to što je nakon što ga je Orest svrgnuo u Italiji, Nepot se povukao u Dalmaciju i vladao njome do svoje smrti. Konačno upravljanje legalnog cara Zapadnog Rimskog Carstva u Dalmaciji ukazuje na to da je Dalmacija *de iure* bila njegovim dijelom.²¹⁰ Na to da je Nepot samostalno upravljao Dalmacijom, indirektno upućuje

---

²⁰⁶ *Corpus, Codex VI*, 61, 5.

²⁰⁷ O carevanju Julije Nepota vidjeti više kod: Goldsworthy, 2009, 367; Mesihović, 2015, 2444-2445.

²⁰⁸ *Cassiod. Hronica*, 1299; *Eo etiam anno Romae Glycerio Nepos successit in regno*. Prijevod: *Te je godine u Rimu Glicerija na vlasti naslijedio Nepot. (Comes Marcel.)*, (474,2). *Glycerius Caesar Romae imperium tenens a Nepote Marcellini quondam patricii sororis filio imperio expulsus in portu urbis Romae ex Caesare episcopus ordinatus est et obiit*. Prijevod: *Cesar Glicerije koji je držao rimsku vlast, zbačen je sa vlasti u luci grada Rima od Nepota, sina sestre bivšeg patricija Marcelina...*; (Anon. *Valesiani pars post.*) 7.36): *igitur imperante Zenone Augusto Constantinopoli superveniens Nepos patricius ad Portum urbis Romae deposuit de imperio Glycerium et factus est episcopus et Nepos factus imperator Romae*. Prijevod: *Dakle, po naređenju cara Zenona, patricij Nepot je došao iz Konstantinopolja u luku grada Rima, svrgnuo Glicerija sa carske dužnosti i učinio ga episkopom, i Nepot je postao car u Rimu. (Joannis Anthiocheni)*, fr. 209, 2; p. 618: Prijevod: *Kada je Leon saznao o izboru Glicerija, on je imenovao Nepota za zapovjednika ekspedicije protiv njega. On je zauzeo Rim, bez borbe zarobio Glicerija, svrgnuo ga sa vlasti i postavio ga za episkopa Salone. On je vladao osam mjeseci. Nepot je odmah bio proglašen za cara i vladao je Rimom.*; (*Fasti Vind. Prior.*) (474)... *eo anno levatus est d. n. Iulius Nepos VI/I kald. Iulias*. Prijevod: *Te godine uzdignut je naš gospodin Julije Nepot, osmoga dana prije julske kalenda.*; (*Cont. Haun. Post.*) (474, 3,4). 3. *Glycerius de imperio deiectus a Nepote patricio in Portu urbis Romae episcopus ordinatur*. 4. *Nepos patricius in Portu urbis Romae imperii iura suscepit XI/I k. Iul.* Prijevod: 3. *Glicerija zbačenoga s vlasti zaredi za biskupa patricij Nepot u Luci grada Rima*. 4. *Patricij Nepot preuze carska prava u Luci grada Rima trinaestoga dana prije julske kalenda*.

²⁰⁹ *Corpus, Codex VI*, 61, 5.

²¹⁰ Veletovac je ponudio rješenje prema kojem je nakon protjerivanja iz Italije, Nepot upravljao Dalmacijom u ime Istočnog Rimskog Carstva. On smatra kako je istočni car to učinio kako bi zadovoljio Nepotovu sujetu, a upravu na provincijom koja je bila strateški značajna dobila je osoba od autoriteta. Veletovac također naglašava da je ličnost Nepota kod Dalmatinaca izazivala strahopoštovanje i ponos jer se jedan od Dalmatinaca uspio probiti do najveće pozicije. (Veletovac, 2013, 43). Predati upravu nad jednom provincijom osobi koja je bila legitimni car za Istočnorimskog cara je moglo samo da prouzrokuje probleme sa njegovim ambicijama. Također

i ponuda Teodorika Amala iz 478. godine, izaslaniku istočnorimskog cara da ako car želi on ode u Dalmaciju i svrgne Nepota.²¹¹ Motiv istočnorimskom caru da prepusti kontrolu nad provincijom Zapadnom Rimskom Carstvu moguće je tražiti u tome što je 474. godine situacija na konstantinopoljskom dvoru bila nestabilna.²¹² Dalje, Dalmacija nije imala previše veliki strateški značaj za Istočno Rimsko Carstvo.²¹³ Prepuštanjem Dalmacije novom zapadnorimskom caru koji je na vlast došao zahvaljujući i podršci Konstantinopolja bio pojačan njegov ugled u očima italijanske elite. Sa druge strane novi car bi bio još više bio vezan za interese Istočnog Rimskog Carstva.

---

takva uprava bi izazvala brojna komplikovana pitanja gdje se formalno-pravno jednak istočnorimskom caru, zapadnorimski car javlja kao njegov obični provincijski službenik. Izvori ne govore ništa o tome šakvo su Dalmatinci mišljenje imali o novom caru i da li je on izazivao ponos, ali svjedočanstvo *Cont. Haun. Prior.* (480) *Kad je car Nepot vladao Dalmatima i pokušavao učvrstiti vlast (sceptra) preuzete časti, proboden neočekivanim udarcima svojih, pogine 22. juna.*, ukazuje na to da je Nepot imao problema sa osiguravanjem svoje vlasti u Dalmaciji. Da je Dalmacija u vrijeme druge uprave Nepota bila dijelom Zapadnog Rimskog Carstva ali potpuno ovisna o Istočnom Rimskom Carstvu smatrao je Posavec. (Posavec, 2007, 66)

²¹¹ *Malch. Philadeph., Byz. Hist.* 7, fr. 18. Prijevod: *A govorio je da je spreman ostaviti u gradu svoju opremu i nebojovno mnoštvo želi li to car, te da će kao taoce čitavoga dogovora predati majku i sestru, a da će sa šest tisuća najbojovnijih što brže otići u Trakiju i zajedno sa svim ilirskim vojnicima, i drugima koje car bude poslao, pogubiti sve Gote u Trakiji, nakon čega, ako to izvrši, da on postane vojskovođom umjesto Teuderika, i da bude primljen u grad gdje će postati građaninom na rimski način. A da je spreman, odredi li tako car, otići i u Dalmaciju i svrgnuti Nepota. Adamantije pak reče da nije vlastan ništa takvo dogovoriti nalazeći se u pokrajini, već da o tome najprije treba izvijestiti cara.* Posavec je ovaj podatak relativizovao tvrdnjom kako se radi o tek o Teodorikovoj ponudi, a da se ne zna šta su bile stvarne Zenonove namjere. (Posavec, 2007, 46.). Samo davanje ovakvog prijedloga carskom izaslaniku govor iu prilog tome da odnosi između Nepota i cara Zenona i nisu bili najprijatniji. Ovaj podatak dovodi u sumnju i tvrdnju Posaveca da je Nepot u Dalmaciji potpuno ovisio o potpori cara u Konstantinopolju. (Posavec, 2007, 66).

²¹² Početkom 474. godine carem je postao sedmogodišnji Lav II, a za njegov suvladara je imenovan njegov otac Zenon, ali je Zenon uživao slabu popularnost među narodom i imao jako zaoštrene odnose sa punicom Verinom te je početkom 475. Zenon morao bježati iz Konstantinopolja. (Mesihović, 2015, 2449.)

²¹³ Wozniak, 1981, 354.

Odnos centra i periferije na primjeru provincije Dalmacije od 454. do 480. godine

Dok je proučavanje političke centralizacije bilo tradicionalno predmetom istraživanja, pitanje periferije se postavilo tek u drugoj polovini XX. stoljeća, nakon rasprava među ekonomistima koji su kroz Lenjinovu analizu imperijalizma i Marksovu analizu kapitalizma pokušali da predstave da je razlika između bogatstva industrijalizovanih država i siromaštva nerazvijenih država zapravo samo različita strana istog novčića.²¹⁴ Ubrzo je proučavanje odnosa centra i periferije uzelo maha i u drugim granama kao što su kultura i politika. Proces proučavanja centra i periferije, podrazumijeva izučavanje pojava periferizacije tj. marginalizacije određene teritorije u odnosu na centar. Ipak, pitanje nije jednostavno kako se čini u samoj teoretskoj postavci. Da bi pristup bio ispravan potrebno je odrediti šta je centar, da li se radi o doslovnom geografskom centru ili metaforičkim centrima u vidu kulturnog i političkog.²¹⁵

Za predmet ovoga rada, centar se može definisati kao središte političke i vojnog autoriteta koja direktno djeluje na društvene i druge procese u okviru teritorije koja je geografski udaljena. Sama geografska udaljenost je relativan pojam, pa će u ovome radu kao geografski udaljeni prostori biti označeni oni koji nisu ulazili u okvir političkog centra Rimskog carstva (Italija i Konstantinopolj) te provincijskog centra (Salone).

Dalmacija je kao periferija bila pod uticajem dva centra Rima (tj. Ravene) i Konstantinopolja. Geografska blizina Dalmacije Italiji i njen strateški značaj za zapad su značili da je elita Zapadnog Rimskog Carstva morala na Dalmaciju gledati kao na zonu svoga uticaja. Sa druge strane dvor u Konstantinopolju koji je upravljao stabilnijim dijelom Rimske imperije je kroz projekciju svoga uticaja na Dalmaciju približavao se Italiji i tražio uporište za osiguravanje svojih interesa na zapadu.²¹⁶ Naravno, strategija i interesi dvora u Konstantinopolju nisu uvijek bili isti. U tome smjeru treba posmatrati i prepuštanje kontrole nad Dalmacijom, Zapadnom Rimskom Carstvu kada je Nepot postao car. U nestabilnoj

---

²¹⁴ Burke, 1992, 79.

²¹⁵ Isto, 81.

²¹⁶ U prilog ovome ide i svjedočanstvo *Hydatii Lemici., Chron., (230[234]): De Constantinopoli a Leone augusto Anthemius frater Procopii cum Marcellino, aliisque comitibus viris ele'e'tis, et cum ingenti multitudine* Prijevod: *Antemije, brat Prokopijev, upućen od augusta Lava, s Marcellinom i drugim komesima, odabranim muževima, te s golemim mnoštvom silne vojske, iz Konstantinopola je uz Božju pomoć stigao u Italiju.* Prema tome Marcellin je 467. godine bio jedan od pratilaca Antemija kada je ovaj kao kandidat istočnog dvora preuzeo vlast u Zapadnom Carstvu. Od svih drugih *comesa* Marcellin je jedini spomenut imenom.

situaciji na ovaj način je Zenon pokušao osigurati položaj tada sebi odanog saveznika Julije Nepota.

Od 454. do 480. godine očekivano postojalo je obostrano djelovanje između centra i periferije, jednako kao što je svaki centar u skladu sa svojim interesom djelovao na Dalmaciju, tako je i Dalmacija kao periferija djelovala na dešavanja u centru. Zanimljivo je primjetiti da su se upravnici Dalmacije direktno miješali u političke prilike u Italiji, dok u izvorima nije zabilježen toliki intenzitet njihova miješanje u carsku politiku Istoka. Ubistvo Ecija od strane Valentijana III je bilo uzrokom da Marcelin otkáže poslušnost caru.²¹⁷ Nažalost, izvori ne kazuju ništa više o aktivnostima Marcelina nakon ovog odvajanja, ali ovo sigurno ukazuje na začetke procesa regionalizacije na Zapadu, gdje su periferne provincije započele sa otkazivanjem poslušnosti ka centru i vođenju zasebne politike.²¹⁸ Marcelin nije bio sa uporištem u Dalmaciji nije bio u stanju apsolutno parirati Italiji. On je naprasno morao prekinuti svoju intervenciju na Siciliji nakon što je Ricimer potkupio njegovu plaćeničku vojsku, tekst izvora svjedoči kako se Marcelin nije mogao nositi sa Ricimerovim bogatstvom.²¹⁹ Da periferija nije bila pasivna u datom odnosu, pokazuje to da je neke dvije godine nakon ovoga događaja 463. godine je postojao strah u Italiji da bi Marcelin mogao izvršiti invaziju.²²⁰ Balans moći između centra i periferije nije bio ni blizu stabilnog. Da se uz oslanjanje na centar u Konstantinopolju, elita iz Dalmacije mogla nametnuti Zapadu, pokazuje dolazak Antemija na carsko prijestolje.²²¹

Interesi centra i periferije nisu uvijek bili suprotni. To se posebno odnosilo na problem Vandala koji su formirali svoju državu na sjeveru Afrike i aktivno uznemiravali čitav Mediteran.²²² Iz toga razloga je istočnorimski car Lav spremio 468. godine veliki pohod koji je trebao da uništi Vandalsku državu. Aktivno učešće u pohodu je imao i Marcelin, koji je pod

---

²¹⁷ *Procop. De. bell. Vandal.* III. 6, 7.

²¹⁸ Može se uporediti Egidijem koji je u sjevernoj i centralnoj Galiji nakon smrti cara Majorijana formirao faktički nezavisnu državu koja će nestati tek 486. godine nakon što je franački kralj Klodovik porazio Egidijevog sina i nasljednika Sijagrija. Vidjeti više kod (Šunjić, 2003, 55, 287), (Mesihović, 2015, 2463-2466.)

²¹⁹ *Prisc. His. Byzn.* fr. 29. Prijevod: ...pošto se Markelin već prije povukao s otoka jer ga je Rekimer smjerao nadjačati vojskom i mitom pridobiti Skite koji su ga pratili (a bijaše ih većina među ljudstvom) da ga napuste i da prijeđu k njemu. To je Markelina prisililo da se vrati sa Sicilije čuvajući se klopke (jer se nije mogao nadmetati s Rekimerovim bogatstvom).

²²⁰ *Prisc. His. Byzn.* fr. 30. Prijevod: ...Da su zapadni Rimljani zapali u strah zbog Markelina, da on ne bi, pošto mu se povećala vojska, zaratio i na njih, čije su se prilike poremetile, što zbog Vandala, što zbog Egidija.... Zbog toga su zapadni Rimljani uputili poslanike istočnima, da od njih odvrate i Markelina i Vandale. Markelinu je poslan Filarh koji ga je uvjerio neka ne diže oružje na Rimljane...

²²¹ *Hydatti Lemici, Chron.*, (230,[234]),

²²² O ovome više: Šunjić, 2003, 183-186; MacDowall, 2016, 106- 121.

svoju komandu dobio i dio trupa koje je obezbjedio Antemije, car na Zapadu.²²³ Za Marcelina pohod se završio njegovim ubistvom na Siciliji od strane jednog od oficira u vojsci.²²⁴ Izvori ne navode jasno ko je naručio ubistvo, ali najveća sumnja pada na Ricimera. Da je neko sa Zapada imao ruke indirektno se može zaključiti iz onoga što su prenijeli *Comes* Marcellin i Damaskije.²²⁵ U stalnome odmjeravanju snaga između elite koja je bila smještena u centru i elite koja je svoje uporište imala na periferiji, ovaj put je deblji kraj izvukao predstavnik periferije. O upravi Julije Nepota nad Dalmacijom do njegovog postajanja carem Zapadnog Rimskog Carstva, kao što je već istaknuto sačuvan je samo jedan izvorni podatak. Pitanje koje je on uputio caru u Konstantinopolju, a vezano je za porodično pravo. U njemu je Julije Nepot označen kao *magister militum Dalmatiae*.²²⁶

Kao što je Salona predstavljala periferiju za Rim/Ravenu i Konstantinopolj, jednako je ostatak provincije Dalmacije bio periferija u odnosu na Salonu. Nažalost, o ovome je sačuvano još manje podataka u izvorima. To je svakako posljedica toga što nijedan od sačuvanih izvora koji govore o Dalmaciji u drugoj polovini V stoljeća nije nastao u samoj provinciji. Situacija je još teža kada se uzme u obzir činjenica da su od svih autora koji donose podatke o Marcelinu i Julije Nepotu samo s Hidacije, Sidon Apolinaris, Prisk i Malho Sofist bili njihovi savremenici. Ipak, na osnovu par sačuvanih podataka moguće je napraviti određene pretpostavke o odnosu Salone i ostatka provincije. Dok je Marcellin boravio na Sardiniji u okviru borbe protiv Vandala 467. ili 468. godine, svevski kralj, Hunimund je upao u provinciju Dalmaciju i opustošio njenu teritoriju, nažalost izvor ne navodi koja je to bila tačno teritorija ali za pretpostaviti je da se radilo o sjevernom dijelu.²²⁷ Odsustvo svjedočanstva o bilo kakvom otporu dalmatinskih trupa, uz činjenicu da je Marcellin za pohod protiv Vandala vjerovatno uzeo najbolje od onoga što je Dalmacija imala ukazuje na to da nisu u tome trenutku nisu postojale dovoljno jake snage da zaštite čitavu teritoriju Dalmacije.

---

²²³ Hydatti Lemici, *Chron.*, (241, [247]). *Legati qui ad imperatorem missi fuerant, redeunt, nuntiantes sub praesentia sui magnum valde exercitum cum tribus ducibus lectis adversum Wandalos a Leone imperatore descendisse, directo Marcellino pariter cum manu magna eidem per imperatorem Anthemium sociata.* Prijevod: Poslanici koji su bili upućeni caru vratili su se sa novosti da je u njihovom prisustvu ogromna vojska sa tri odabrana zapovjednika poslana protiv Vandala od strane cara Lava, i da je Marcellin bio poslan u isto vrijeme i da mu je pridružen veliki odred od strane cara Antemija

²²⁴ Procop. *De. bell. Vandal.* III. 6, 25. *I tako je ovaj rat došao do kraja, i Heraklej je otišao kući, a Marcellin je bio izdajnički uništen od strane jednog od svojih pratilaca oficira.*

²²⁵ Marcell. *Com., Chron.*, 468: *Marcellinus Occidentis patricius idemque paganus dum Romanis contra Wandalos apud Carthaginem pugnantibus opem auxiliumque fert, ab iisdem dolo confoditur, pro quibus palam venerat pugnaturus.* Prijevod: Marcellin, patricij Zapada i paganin, nosi potporu i pomoć Rimljanima koji se kod Kartage bore protiv Vandala. Urotnički ga probodu isti oni za koje se otvoreno bio došao boriti.; *Damasc. The Philos. His.* 69D ....*Rimljani su svoju desnu ruku odsjekli svojom lijevom rukom..*

²²⁶ *Corpus, Codex VI*, 61, 5.

²²⁷ Iordanes, *Getica*, LIII. 273. – 274

Iako izvori ne donose podatke, za pretpostaviti je da ovakva pljačka nije pridonosila ugledu salonske elite u očima stanovništva na periferiji Dalmacije. Drugi izvorni podatak koji bi posredno mogao ukazivati na probleme između centra i periferije u Dalmaciji odnosi se na informaciju kako je Julije Nepot ubijen dok je pokušavao da osigura svoju vlast nad Dalmacijom.²²⁸ Iako izvor ne govori gdje se nalazio uzrok njegovih problema u učvršćivanju vlasti, samo njihovo postojanje ukazuje na određena trenja u Dalmaciji. Da li su ta trenja bila posljedica nebrige ili nemogućnosti Nepota da se nametne perifernim dijelovima Dalmacije teško je reći, ali u usporedbi sa događajem iz 467. godine može se prilično pouzdano zaključiti da autoritet i snaga upravitelja iz Dalmacije se nije jednako osjećala u svim dijelovima provincije.

Odnos centra i periferije se ne ogleda samo u političkim i vojnim pitanjima nego i u odnosu kulture, ekonomije i drugih sfera života. Jedini podatak koji bi ukazivao na kulturni život Salone u ovome periodu je podatak da je filozof Salustije boravio kod Marcelina.²²⁹ Koliko je uticaj visoke kulture iz kruga oko Marcelina dopirao do šireg stanovništva ne može se reći, ali prisustvo priznatog filozofa kao što je Salustije u blizini Marcelina ukazuje da su veze sa ostatkom Carstva bile jake. O ekonomskim vezama centra i periferije u periodu od 454. do 480. godine teško je izvući nešto više od općenitih zaključaka. Nalazi sa olupina brodova iz V stoljeća ukazuju na to da je najveći obim trgovine bio sa Istočnim Rimskim Carstvom, jer većina amfora je tog porijekla.²³⁰ Rudnici u unutrašnjosti su najvjerojatnije još uvijek bili funkcionalni, a tome u prilog govori i dobra opremljenost vojske kojom je komandovao Marcellin.²³¹

Jedno od obilježja posljednjih godina Zapadnog Rimskog Carstva je bio i proces periferizacije u kojem su pokrajinske elite preuzimale kontrolu nad pojedinim pokrajinama i njima stvarale svoju bazu za projekciju snage ka centru, to je bilo moguće zbog slabosti centralne vlasti u Italiji. Gledajući Rimsko Carstvo kao cjelinu u V. stoljeću postojala su dva centra Rim i Konstantinopolj. Za razliku od nekih drugih dijelova carstva kao npr. sjeverne Galije, Dalmacija se nalazila pod djelovanjem oba ova centra. Marcellin i Julije Nepot kao su pokušavali ovu provinciju da iskoriste kao polazište za djelovanje na Italiju. Sa druge „centralna“ elita iz Italije je nastojala ostvariti direktnu kontrolu nad Dalmacijom i tako

---

²²⁸ *Auct. Haun. Ordo. Prior.* (480). *Kad je car Nepot vladao Dalmatima i pokušavao učvrstiti vlast (sceptra) preuzete časti, proboden neočekivanim udarcima svojih, pogine 22. juna.*

²²⁹ *Damasc. The Philos. His.* 69D.

²³⁰ Gluščević, 1994, 21.

²³¹ *Damasc. The Philos. His.* 69C.

ojačati svoj položaj. Odgovor dalmatinske elite na pokušaje rimskog centra da Dalmaciju pod svoju direktnu kontrolu je bio vezivanje za centar u Konstantinopolju. Razlog za ove se može tražiti u većoj udaljenosti Dalmacije od Konstantinopolja, biti daleka periferija Istočnog Carstva je bilo puno lagodnije i značilo više autonomije nego biti bliska periferija Zapadnog Carstva. Marcelin i Julije Nepot, iako periferijska elita sebe nisu vidjeli drugačije nego kao dio političkog establišmenta Rimskog Carstva. U trenucima kada su se osjećali dovoljno snažni da se nametnu Rimu oni su to i činili, nastojeći od sebe načiniti elitu centra Carstva, a ne samo elitu periferije. Potvrda za to se nalazi u tome što je Marcelin nosio titulu patricija Carstva, a Julije Nepot i sam postao car. Sa druge strane u trenucima slabosti kao što je 461. godina kada je vojska u pratnji Marcelina potkupljena od strane Ricimera ili 475. godina i protjerivanje Julije Nepota iz Italije, Dalmacija je predstavljala sigurnu zonu i utočište za obnovu snage. Politika centra oličenog u Konstantinopolju je manje težila tome da ostvari direktnu kontrolu nad Dalmacijom. Razlog za to je bila udaljenost Dalmacije, trenutno poklapanje interesa Marcelina i Julije Nepota sa interesima dvora u Konstantinopolju kao i to što Dalmacija nije spadala u strateški najbitnije teritorije Istočnog Rimskog Carstva. Jednostavno veća udaljenost periferije od centra je značila i veću autonomiju. U provinciji Dalmaciji nije došlo do stvaranja identiteta odvojenog od rimskog identiteta niti ideja o stvaranju nekog oblika države izvan okvira Rimskog Carstva. Konačni slom salonitanske elite i bilo kakve autonomije Dalmacije se desio 482. godine kada je Odoakar porazio Ovidu i Dalmaciju pripojio svome kraljevstvu u Italiji. Time je provincija Dalmacija stavljena pod direktnu kontrolu „italijanske“ elite i izgubila sve karakteristike svoje autonomije, centripetalne sile su nadvladale centrifugalne.

O odnosima centra i periferije unutar provincije Dalmacije teško je bilo šta potkrijepiti izvorima. Ono izvora što postoji svjedoče da upravnici iz Salone nisu bili u stanju uvijek zaštititi periferiju svoje provincije, kao i da su imali problema u ostvarivanju puno kontrole nad Dalmacijom. Salona je bila i ekonomski centar za koji se morala vezati privredna aktivnost iz periferije. Održavanje Dioklecijanove palače, proizvodnje oružja, luke u Saloni i trgovine sa ostatkom Mediterana je zahtjevalo konstantan priliv sirovina, ljudi i hrane iz ostatka provincije

Koliko je provincija Dalmacija bila nezavisna?

Granica provincije Dalmacije u vrijeme Marcelina i Julije Nepota iako nije precizno određena najvjerovatnije je išla na jugu od Budve, Lovćenom, pa dolinom Pive do ušća Pive i Tare, dalje je najvjerovatnije išla na rijeku Drinu. Nakon toga granica između Panonije i Dalmacije nije išla rijekom Savom nego južno od nje od Drinjače, zatim južno od današnjeg Doboja, južno od Banja Luke, sjeverno od Sanskog Mosta, južno od Novog i Velike Kladuše na jug Karlovca i rijeku Rašu.²³² Iako bi to okvirno trebao biti prostor koji je bio pod njihovom kontrolom, izvori donose određene nedoumice. Damaskije donosi podatak kako je Marcelin vladao Dalmacijom i teritorijom u Epiru koja je bila naseljena Ilirima.²³³ Ova pretpostavka bi strateški gledano imala smisla.²³⁴ Jedan od najvećih problema sa kojima se Marcelin susreo bili su Vandali koji su sa svojim brodovima kako izvori spominju pljačkali i Dalmaciju.²³⁵ Osiguravanjem ove teritorije Marcelin bi kontrolisao ulaz u Jadransko more i tako mogao na vrijeme reagovati u slučaju pojave neprijateljske flote. Ipak ono što može izazvati sumnju u ove podatke jeste to da Damaskije u vrijeme kada je Marcelin još uvijek bio živ imao manje od deset godina. Iz ovoga razloga prije nego se da ocjena nezavisnosti Dalmacije u vrijeme Marcelian i Julije Nepota, potrebno je pogledati u kojima izvorima se ona spominje.

Veliki broj autora je označio Marcelina kao *de facto* (ne i *de iure*) nezavisnog upravnika provincije Dalmacije.²³⁶ Jedina dva izvora u kojima je Marcelin opisan kao nezavisan upravitelj Dalmacije su Damaskije²³⁷ i Prokopije^{238, 239}. Prema tome jedini izvori koji su precizno Marcelina označili kao nezavisnog upravnika Dalmacije nastali su nekoliko desetljeća nakon njegove smrti. Ono što baca sumnju na pisanje Damaskija je njegova tvrdnja da Marcelin nije bio podložan rimskome caru ni bilo kojem drugu vladaru naroda. Ne postoji

---

²³² Mesihović, Šaćić, 2015, 250.

²³³ *Damasc. The Philos. His.* 69A. Prijevod: *Marcelin je bio plemenit i hrabar čovjek. Vladao je Dalmacijom i prostorom u Epiru koji je bio naseljen Ilirima...*

²³⁴ Mesihović, 2014, 269.

²³⁵ *Victor Vit. Historia pers.* I. 51.

²³⁶ Neki od autora : Wilkes, 1969, 420; Wozniak, 1981, 357; O'Flynn, 1983, 116.; Kulikowski, 2002, 190; Posavec, 2007, 65; Mesihović, 2014, 263; Mathisen, 2019, 150.

²³⁷ *Damasc. The Philos. His.* 69A. Prijevod... *On (Marcelin op.a) je bio nezavisan, nije bio podložan ni rimskome caru ni bilo kojem drugom vladaru naroda, nego je bio autonoman, pravedno vladajući sebi podloženim. Damasc. The Philos. His.* 69D. Prijevod... *Marcelin je bio nezavisan vladar Dalmacije i Helen po vjerovanju.*

²³⁸ *Procop. De. bell. Vandal.* III. 6, 7. Prijevod: *Sada se u Dalmaciji nalazio izvjesni Marcelinus, jedan od poznanika Ecija i čovjek od ugleda, koji nakon što je Ecije umro na ranije ispričan način, nije više održavao poslušnost caru, već je započeo pobunu i odvajanje svih drugih odvjernosti, držao sam vlast u Dalmaciji, pošto se niko nije usudio da mu se suprotstavi.*

²³⁹ Kulikowski je označio Prokopijevo svjedočenje kao nesigurno te da se ne može uzeti kao okvir za razumijevanje Marcelina ili nezavisnog svjedoka njegovog djelovanja. On je Prokopijevo pisanje o Marcelinu ocijenio kao izopačeno skraćivanje Priska. (Kulikowski, 2002, 184.)

nijedan pisani ili materijalni trag koji ukazuje na to da je Dalmacija pod Marcelinom postala nezavisnom kraljevinom ili da je Marcelin sebe imenovao za cara, pa to dovodi i čitavu tvrdnju u sumnju. Ovakva sumnja u pouzdanost izvora koji direktno opisuju Marcelina kao nezavisnog vladara navodi na potrebu analize drugog djelovanja kako bi se približili rješenju problema.

Prva zabilježena Marcelinova vojna akcija vezana je za najvjerojatnije 461. godinu i borbu na Siciliji protiv Vandala. Kako je Prisk opisao, Marcelin je morao da napusti Siciliju nakon što je Ricimer potkupio njegove plaćeničke snage.²⁴⁰ Pojedini autori su ovu akciju povezivali sa planovima i borbama koje je vodio car Majorijan protiv Vandala.²⁴¹ Iako je Dalmacija najvjerojatnije bila provincija pod kontrolom Istočnog Rimskog Carstva, simptomatično je to da dok se Majorijan na području Hispanije spremao se za operaciju protiv Vandala, na drugoj strani Mediterana napad izvršio i Marcelin. Iako ne postoje dokazi o direktnoj vezi, ni tome da je Majorijan bio nadređen Marcelinu može se pretpostaviti da je postojala određena kordinacija. Bitno je istaći da ovaj izvor pored toga što ne govori da je Marcelin bio na Siciliji po naredbi cara, ne govori ni da je on tamo boravio na vlastitu inicijativu. Kako prenosi Prisk oko 463. zapadni Rimljani su se osjetili dovoljno ugroženim da su morali zatražiti od cara u Konstantinopolju da interveniše i spriječi Marcelinov napad na Italiju, car je to učinio preko izaslanika Filarha.²⁴² Ako se uzme u obzir ranije Priskovo svjedočenje da je Marcelin morao bježati nakon što je Ricimer potkupio njegovu vojsku ne treba čuditi da je između njih postojalo neprijateljstvo. Ono što je problematično i što se ne da iščitati iz izvora jeste da li je Filarh, Marcelinu donio carevu naredbu ili jednostavno posredovao.²⁴³ U svakom slučaju, ovo poslanstvo je bilo uspješno i nije došlo do sukoba što govori kako je car Istočnog Rimskog Carstva imao uticaj na Marcelina. Sljedeći izvorni koji vrijedi analizirati jeste Hidacijeva informacija iz 464. ili 465. godine da je Marcelin protjerao Vandale sa Sicilije.²⁴⁴ Slično se navodi i u *Consularia Constantinopolitana*.²⁴⁵ Ni ovi podaci

---

²⁴⁰ *Prisc. His. Byzn. fr. 29.* Prijevod: ...pošto se Markelin već prije povukao s otoka jer ga je Rekimer smjerao nadjačati vojskom i mitom pridobiti Skite koji su ga pratili (a bijaše ih većina među ljudstvom) da ga napuste i da prijeđu k njemu. To je Markelina prisililo da se vrati sa Sicilije čuvajući se klopke (jer se nije mogao nadmetati s Rekimerovim bogatstvom).

²⁴¹ Mesihović je bio ovog stava te je ušao u raspravu sa MacGeorge koja je smatrala da ne postoji poveznica između akcija Marcelina i Majorijana. (Mesihović, 2014, 271; MacGeorge, 2002, 48).

²⁴² *Prisc. His. Byzn. fr. 30* Prijevod ...Zbog toga su zapadni Rimljani uputili poslanike istočnima, da od njih odvrte i Markelina i Vandale. Markelinu je poslan Filarh koji ga je uvjerio neka ne diže oružje na Rimljane.

²⁴³ Tako je npr. Kulikowski smatrao da je poslanstvo Gejzeriku, vandalskom kralju, i Marcelinu na istoj razini kao nezavisnim silama. (Kulikowski, 2002, 186.)

²⁴⁴ *Hydatti Lemici, Chron., (223, [227]), Vandali per Marcellinum in Sicilia caesi effugantur ex ea.* Prijevod: Vandali su, posječeni od Marcelina, pobjegli sa Sicilije.

²⁴⁵ *Consularia Constantinopolitana, (464,3), Adversum Wandalos grandis exercitus cum Marcellino duce dirigitur.* Prijevod: Protiv Vandala otposlana je velika vojska s vojskovođom Marcelinom na čelu.

ne otkrivaju direktno da li je Marcelin samostalno izveo ove vojne operacije.²⁴⁶ U nedostatku drugih izvora, podatak da je *otposlana* vojska sa Marcelinom na čelu može ukazivati na to da je neko drugi naredio slanje te vojske, u ovom slučaju istočnorimski car Lav I.²⁴⁷ Posljednja izvorni podaci vezani za političko-vojne akcije Marcelina ne daju ni naznake samostalnog djelovanja već se u njima Marcelin javlja jasno u službi cara Istočnog Rimskog Carstva.²⁴⁸

O aktivnostima Julije Nepota kao upravitelja Dalmacije izvori su još oskudniji. Jedini podatak o upravi do postanka carom pokazuje da je imao 473. godine imao titulu *magister militum Dalmatiae*²⁴⁹, a to što je za rješenje pravnog problema pitao cara Istočnog Rimskog Carstva, kako je već istaknuto, ukazuje na jaku vezu. Malo informacija ima i o upravi Julije Nepota nad Dalmacijom nakon bijega iz Italije. Zasigurno se zna da se on nije odrekao carske krune te da je namjeravao ponovo da osvoji Italiju.²⁵⁰ Također u tekstu koji donosi Malho ne može se vidjeti da između cara Julije Nepota i cara Zenona postoji neki formalni oblik zavisnosti. To što Nepot kao legitimni car Zapada, traži pomoć od cara Istoka ukazuje samo na to da su odnosi među njima tada još uvijek bili dobri. Ranije je na primjeru ponude

---

²⁴⁶ Pojedini autori su smatrali da je ova operacija bila po želji cara Lava I. (MacGeorge, 2002, 50)

²⁴⁷ Kulikowski je smatrao da je Marcelin djelovao na svoju ruku jer prema njegovom mišljenju Lav je zbog sporazuma bio onemogućen da šalje vojsku protiv vandalskog kralja. (Kulikowski, 2002, 186.)

²⁴⁸ *Hydatti Lemici, Chron., (230,[234]), : De Constantinopoli a Leone augusto Anthemius frater Procopii cum Marcellino, aliisque comitibus viris elee'tis, et cum ingenti multitudine* Prijevod: Antemije, brat Prokopijev, upućen od augusta Lava, s Marcelinom i drugim komesima, odabranim muževima, te s golemim mnoštvom silne vojske, iz Konstantinopola je uz Božju pomoć stigao u Italiju.

Hydatti Lemici, Chron.,(241, [247]). Legati qui ad imperatorem missi fuerant, redeunt, nuntiantes sub praesentia sui magnum valde exercitum cum tribus ducibus lectis adversum Wandalos a Leone imperatore descendisse, directo Marcellino pariter cum manu magna eidem per imperatorem Anthemium sociata. Prijevod: Poslanici koji su bili upućeni caru vratili su se sa novosti da je u njihovom prisustvu ogromna vojska sa tri odabrana zapovjednika poslana protiv Vandala od strane cara Lava, i da je Marcelin bio poslan u isto vrijeme i da mu je pridružen veliki odred od strane cara Antemija. Hidacije koji je bio savremenik Marcelina ovdje jasno govori o njemu tek kao jednom od tri vojna zapovjednika cara Istočnog Rimskog Carstva (druga dva su bila Bazilik i Heraklije). Marcelinu je samo na njegovu vojsku koju je već imao kao upravnik Dalmacije i carski zapovjednik dodan i dio vojske iz Zapadnog Rimskog Carstva.

Procop. De. bell. Vandal. III. 6, 7. Prijevod: ...Ali *vasilevs* Lav je u ovo vrijeme zadobio Marcelina veoma pažljivim ulaganjem i naredio mu da ode na otok Sardiniju, koja je tada bila pod vlašću Vandala. I on je izbacio odatle Vandale i zauzeo je bez većih teškoća

²⁴⁹ *Corpus, Codex VI, 61, 5.*

²⁵⁰ *Malchus Philadelphensis, fr. 10; p. 119.* Prijevod: *Dođu ljudi od rimskoga senata u Bizantij noseći poruke, a istih dana i Nepotovi glasnici, da Zenonu izlože što se dogodilo, te da traže da se spremno pritekne u pomoć Nepotu koji je u jednakoj nevolji, da povрати carsku vlast i da on daje sredstva i vojsku za to, i ujedno da drugima, kojima je potrebno, pruža mogućnost za povratak. Nepot ih je poslao da to kažu. Zenon je pridošlicama odgovorio - onima od senata da su uzeli dvojicu careva s Istoka, jednoga da su prognali, a Anternija ubili. Reče da i sad znaju što treba učiniti: da, dok postoji car, neće uvažiti drugačije mišljenje ni prihvatiti povratnika; onima pak barbarinovima da bi Odoakho dobro učinio da od cara Nepota primi čast patricija. Da će je poslati sam, ako ga Nepot ne pretekne. Jer da odobrava da onaj koji se istaknuo takvim vodstvom čuva ures koji dolikuje Rimljanima. Te da zbog toga vjeruje da će i car koji to poštuje brzo to prihvatiti, ako želi pravedno postupiti. Šaljući Odoakhu carsko pismo o tome što je odlučio, nazvao ga je u tome pismu patricijem. Tako se Zenon potrudio pomoći Nepotu, zbog vlastitih nesreća sažalijevajući njegove i smatrajući da mu zajedno s njime koji je u nevolji valja tugovati nad zajedničkom sudbinom. Ujedno ga je poticala i Verina, potpomažući Nepotovu ženu koja joj je bila u rodu.*

Teodorika Amala ukazano na mogućnost da odnos dvora u Konstantinopolju prema Julije Nepotu nije bio najiskreniji, ali što je bitnije i na to da nije postojala kontrola Konstantinopolja nad Dalmacijom.

Kao što je istaknuto Dalmacija je u vrijeme Marcelina i prve uprave Julije Nepota formalno bila dijelom Istočnog Rimskog Carstva. Događaji nakon Neptovog bijega iz Italije ukazuju na to da je provincija Dalmacija njegovim dolaskom na carski prijesto prešla u nadležnost Zapadnog Rimskog Carstva. Historiografija je uglavnom Marcelina prikazivala kao nezavisnog gospodara rata, vladara Dalmacije. Ipak, detaljnija analiza izvorne građe ne daje dovoljno jaku osnovu da se takve tvrdnje čvrsto potkrijepe, dapače posljednje godine Marcelinove uprave pokazuju njegovu podložnost dvoru u Konstantinopolju ne samo u formalnom smislu. To nikako ne umanjuje značaj Marcelina kao vojnog zapovjednika koji je imao početkom druge polovine V. stoljeća. Udaljenost Dalmacije od Konstantinopolja i sposobnosti koje je Marcelin posjedovao daju za pravo tvrdnji da je on imao slobodniju upravu nad Dalmacijom, od nekih drugih „običnih“ upravnika provincija. Julije Nepot je nakon smrti Marcelina prvi dio svoje uprave nad Dalmacijom proveo kao službenik istočnorimskog cara. Može se tvrditi da je tek nakon što se Julije Nepot vratio u Salonu 475. godine do njegove smrti 480. godine uslijedio period stvarne nezavisne upravne nad provincijom Dalmacijom, ali nezavisne u smislu da je njome iz Salone vladao direktno legitimni car Zapadnog Rimskog Carstva kao posljednim zaostatkom svoga carstva.

Vojne snage Dalmacije u vrijeme Marcelina i Julije Nepota

Jedna od historiografskih dilema koja je tek površno obrađena jeste postojanje i snaga *salonitanske* flote u doba Marcelina i Julije Nepota. Pokušati prikazati ovo pitanje kroz ocjenu historiografskih tumačenja uz promatranje izvorne građe može ponuditi potpuniji odgovor o vojnim efektima upravitelja Dalmacije.

Od bosanskohercegovačkih autora jedino Veletovac i Mesihović spominju flotu u vrijeme Marcelina i Julije Nepota. Veletovac navodi da iako izvori ne spominju snagu i kvalitet Marcelinove mornarice da je ispravno vjerovati da je ona postojala zbog njegovih pohoda na Siciliju barem u toj mjeri da prevozi vojnike.²⁵¹ Mesihović za Marcelina samo navodi da je imao snažnu mornaricu bez da ulazi u dublja razmatranja.²⁵² Sa druge strane govoreći o periodu carevanja Julije Nepota, Mesihović kaže kako on nije posjedovao snažnu mornaricu da se suprostavi vandalskom kralju Genseriku.²⁵³ Može se vidjeti da osim opaske koju je načinio Veletovac po pitanju postojanja flote domaća historiografija nije vršila dublju analizu. Mesihović je po ovome pitanju skloniji tradicionalnoj evropskoj historiografiji dok se Veletovac približava novijem tumačenju.

U međunarodnoj historiografiji su se razvila najmanje dva pogleda na postojanje i značaj *dalmatinske* flote u drugoj polovini V. stoljeća. Prvo mišljenje koje je zastupano jeste da je snažna flota bila bitan faktor Marcelinove moći. Jedan od začetnika historiografije kao naučne discipline Edvard Gibbon je napisao kako je *dalmatinska flota* koju je vodio Marcelin primljena u italijanskim lukama i kako je Marcelin protjerao Vandale sa Sardinije.²⁵⁴ Može se primjetiti da Gibbon sam nije ulazio u dublja razmatranja osim konstatiranja postojanja *dalmatinske flote*, ali je ta ideja uz određene korekcije prihvaćena od velikog broja historičara. Tako Wilkes kaže da je Marcelinova vojna sigurnost imala uporište u moćnoj floti sa bazom u Saloni i njegovim lokalnim snagama.²⁵⁵ Frank Wozniak je napokon obratio više pozornosti ovome pitanju pa kaže da je postojala flota bazirana u Saloni sa kojom je ostvario kontrolu nad Jadranskim morem, također u Saloni je postojalo i brodogradilište. Ljudstvo za vojsku je osim hunskih plaćenika mogao pronaći u unutrašnjosti provincije.²⁵⁶ O'Flynn u svome djelu *Generalissimos of Western Roman Empire* jednostavno konstatuje kako je Marcelin svoju

---

²⁵¹ Veletovac, 2013, 37.

²⁵² Mesihović, 2014, 273.

²⁵³ Isto, 287.

²⁵⁴ Gibbon, 1932, 328.

²⁵⁵ Wilkes, 1969, 420.

²⁵⁶ Wozniak, 1981, 357.

flotu i većinski hunsku vojsku iskoristio za odbranu Sicilije od vandalskih napada.²⁵⁷ Williams i Friell spominju postojanje Marcelinove flote bez bilo kakve razrade te informacije.²⁵⁸ Nije moguće sasvim utvrditi na osnovu čega Halsall navodi kako je Antemije u Italiju došao na čelu istočne armije ali uz podršku Marcelinove flote.²⁵⁹ U sljedećem pasusu tvrdi da je u pohodu protiv Vandala, Marcelin bio na čelu zapadne flote.²⁶⁰ Halsall se uopće ne trudi pojasniti na osnovu kojih izvora donosi date zaključke, niti šta je ta *zapadna flota* kojom Marcelin navodno komanduje. Postoji mogućnost da je to *italijanska flota* koju spominje Bury²⁶¹, ali u svakom slučaju Halsall nije naveo da je preuzeo taj podatak. Vladimir Posavec, na par mjesta spominje dalmatinsku flotu kao bitnu kariku moći Marcelina i Julija Nepota. On flotu vidi kao bitan ekonomski faktor, jer je generisala mnoge poslove. Posavec pretpostavlja da je glavna luka bila u Saloni, ali da su zbog sigurnosti brodovi bili raspoređeni i u drugim lukama na Jadranskoj obali. Flota je okarakterisana kao ratna.²⁶² Od autora koji su prihvatili ideju da je mornarica činila osnovu moći Marcelina recentan je rad Jeroen Wijnendaele-a koji primjećuje sličnost između Marcelina i Seksta Pompeja. Prema njegovom mišljenju blizina Italije i posjedovanje pomorske moći omogućilo im je da se uključe u politiku u samom središtu zapadnog dijela Rimskog Carstva.²⁶³

Drugo tumačenje koje je manje prihvaćeno u evropskoj historiografiji je ponudila Penny MacGeorge. Naime ova autorica piše kako ne postoje direktni, a da je jako malo i indirektnih dokaza o postojanju flote sa bazom u Dalmaciji u kasnom Carstvu. Njena argumentacija se zasniva na tome što *Notitia Dignitatum* ne spominje takvu flotu te da su male mogućnosti da je slična flota mogla nastati nakon 420. godine kada je satavljena *Notitia*. MacGeorge također smatra kako su flote koje su prevezele Antemija u Italiju, Marcelina na Siciliju te Julije Nepota u Italiju bile sastavljene od brodova Istočnog Rimskog Carstva. Prema autoricinom mišljenju Marcelin je samo bio u mogućnosti da angažuje trgovačke brodove iz primorskih gradova Jadrana kako bi transportovao svoje trupe.²⁶⁴ Ovo mišljenje je zauzeo i Ian Hughes koji je tvrdio kako ne postoje historijski dokazi o postojanju flote u

---

²⁵⁷ O'Flynn 1983, 116.

²⁵⁸ Williams, Friell. 199, 173. Treba istaći da u ovome djelu autori prave i nejasne materijalne greške, tako naprimjer unatoč svima izvorima smrt Julije Nepota smještaju u 482. godinu. (Williams, Friell, 1999, 103.)

²⁵⁹ Halsall, 2007, 272.

²⁶⁰ Isto.

²⁶¹ Bury, 1958, 336.

²⁶² Posavec, 2007, 83, 134.

²⁶³ Wijnendaele, 2018, 447.

²⁶⁴ MacGeorge, 2002, 54.

Saloni.²⁶⁵ U ovome dijelu treba spomenuti da je više od stoljeća prije MacGeorge, John Bagnell Bury u kapitalnom djelu *History of the Late Roman Empire* zabilježio samo da je Marcelin u pohodu protiv Vandala 468. godine zapovijedao *italijanskom flotom*.²⁶⁶ Bury nije pojasnio šta je smatrao pod nazivom *italijanska flota*, ali teško je pretpostaviti da se radi o bilo čemu drugome osim flote koja je stacionirana u Italiji, navjerovatnije onoj stacioniranoj u Raveni. Indikativno je to što Bury nije spomenuo neku *dalmatinsku flotu* ali njegova nedorečenost u ovom slučaju svako tumačenje stavlja u domen nagađanja.

U izvornoj građi nalazi se nekoliko pomena operacija koje ne bi bilo moguće izvesti bez brodova. U fragmentima Priska iz Panije, opisan je događaj iz 461. godine kada se Marcelin povukao sa Sicilije, na kojoj se nalazio zbog Vandala, nakon što je Ricimer potkupio njegove skitske plaćenike. Marcelin se predostrožosti zbog urote povukao sa Sicilije.²⁶⁷ Ovaj izvor pokazuje to da je 461. godine Marcelin već bio u mogućnosti da pomoću neke flote stigne na Siciliju. Ipak Prisk ne govori direktno da li se radi o Marcelinovoj floti ili nekoj drugoj koja je transportovala trupe, indikativno može biti to što i nakon što su plaćenici promijenili stranu Marcelin mogao povući sa Sicilije, a to je jedino bilo moguće flotom. To znači da je flota ostala njemu odana i nepotkupljiva, a na tome je možda mogao zahvaliti što su flotu činili brodovi i mornari iz Dalmacije u kojoj je imao vlast. O tome da je i nakon ovog događaja Marcelin bio sposoban voditi vojne operacije na Siciliji podatke donosi Hidacije iz Lemice, hroničar i savremenik. Hidacije u svojoj *Hronici* pod godinom 464. je pisao kako su Vandali sa Sicilije protjerani od strane Marcelina.²⁶⁸ Hidaciju se u literaturi često prepisivalo i autorstvo nastavka *Consularia Constantinopolitana*.²⁶⁹ U *Consulari-ji* pod 464. godinom također navodi kako je protiv Vandala poslana velika vojska sa vojskovođom Marcelinom na čelu.²⁷⁰ Uzimajući u obzir položaj Sicilije, vandalske vojne snage teško je podržati tezu MacGeorge kako je Marcelin bio u stanju samo prebaciti određenu vojsku iz Dalmacije na Siciliju, a da je to mogao uz unajmljivanje trgovačkih

---

²⁶⁵ Hughes, 2015: chp. 2, The Western Army, 454., Marcellinus. Zanimljivo je primjetiti da Hughes iako prihvata MacGeorgino tumačenje o nepostojanju *dalmatinske flote* ne preuzima i njeno odbacivanje teorije da je Nepotijan otac Julije Nepota i muž Marcelinove sestre, bio *magister militum* kod cara Majorijana. (Hughes 2015: chp. 6, Majorijan: Apotheosis – 458, Appointment of Nepotianus.); (MacGeorge, 2002, 65.)

²⁶⁶ Bury, 1958, 336.

²⁶⁷ Prisc. His. Byzn. fr. 29.

²⁶⁸ Hyda. Lemi., (223, [227]), *Vandali per Marcellinum in Sicilia caesi effugantur ex ea*. Prijevod: *Vandali su, posječeni od Marcelina, pobjegli sa Sicilije*.

²⁶⁹ Burgess, 1988, 37.

²⁷⁰ *Cons. Constantin.*, (464,3), *Aduersum Wandalos grandis exercitus cum Marcellino duce dirigitur*. Prijevod: *Protiv Vandala je velika armija pod vojvodom Marcelinom je poslana*.

brodova iz Dalmacije.²⁷¹ Naime, nemoguće je povjerovati da je Marcelin bez flote koja bi pratila operacije na kopnu mogao poraziti i protjerati Vandale sa Sicilije 464. godine.

Posljednji Marcelinov angažman je bila velika vojna operacija koju je 468. godine protiv Vandala spremio istočnorimski car Lav. Hidacije je napisao kako je Lav spremio veliku vojsku sa trojicom zapovjednika, poslavši i Marcelina kome je Antemije priredao veliki odred.²⁷² To je ujedno i posljenja informacija koju je Hidacije prenio o Marcelinu. Izvori za tumačenje djelovanja Marcelina u ovome pohodu se pronalaze tek kod autora koji nisu bili savremenici. *Comes* Marcelin, bizantski autor sa početka VI. stoljeća je zabilježio *Marcelin, patricij Zapada i paganin, nosi potporu i pomoć Rimljanima koji se kod Kartage bore protiv Vandala. Urotnički ga probodu isti oni za koje se otvoreno bio došao boriti.*²⁷³ Prokopije piše da je po zapovijedi cara Lava, Marcelin protjerao Vandale sa Sardinije.²⁷⁴ Još jednom izvori nisu dali direktnu informaciju o floti koja prevozi Marcelinovu vojsku. Jasno je da Marcelin kao jedan od zapovjednika samostalno i uspješno vodi operaciju na Sardiniji, sličnu njegovim akcijama protiv Vandala na Siciliji 461. i 464. godine. Razlika je u tome što je 468. godine Marcelin bio dio većeg vojnog pohoda koji je imao za cilj da uništi vandalsko uporište u sjevernoj Africi, dok su dva njegova ranija pohoda imala ograničenije domete. Uz trupe koje je pridodao Antemije ne postoji razlog za sumnju da je i ovdje osnovu flote činilo brodovlje pod direktnom Marcelinovom komandom. Ostaje jako je mala mogućnost da bi iskusan zapovjednik Marcelinovog kalibra prepustio sudbinu vojske u ruke trgovačkih brodova kako to predlaže MacGeorge.

Izvori nisu ostavili svjedočanstvo šta se desilo sa Marcelinovom vojskom i flotom nakon njegovog ubistva na Siciliji. Ukoliko je tačno da je atentat izvršio visoki oficir²⁷⁵, ne treba isključiti mogućnost da je došlo do raskola unutar vojske i flote i da dobar dio se nije ni

---

²⁷¹ MacGeorge, 2002, 54.

²⁷² *Hyda. Lemi.*, (241, [247]). *Legati qui ad imperatorem missi fuerant, redeunt, nuntiantes sub praesentia sui magnum valde exercitum cum tribus ducibus lectis adversum Wandalos a Leone imperatore descendisse, directo Marcellino pariter cum manu magna eidem per imperatorem Anthemium sociata.* Prijevod: Poslanici koji su bili upućeni caru vratili su se sa novosti da je u njihovom prisustvu ogromna vojska sa tri odabrana zapovjednika poslana protiv Vandala od strane cara Lava, i da je Marcelin bio poslan u isto vrijeme i da mu je pridružen veliki odred od strane cara Antemija

²⁷³ *Com. Marcel.*, (468) *Marcellinus Occidentis patricius idemque paganus dum Romanis contra Wandalos apud Carthaginem pugnantibus opem auxiliumque fert, ab iisdem dolo confoditur, pro quibus palam venerat pugnaturus.* Informaciju o smrti Marcelina je prenijelo više različitih kasnoantičkih izvora uključujući Kasiodora, Damaskija, nepoznatog autora *Fasti Vindobonensis*, kao i *Paschale Campanum*.

²⁷⁴ *Procop. De. bell. Vandal.* III. 6, 7. *Ali vasilevs Lav je u ovo vrijeme zadobio Marcelina veoma pažljivim ulagivanjem i naredio mu da ode na otok Sardiniju, koja je tada bila pod vlašću Vandala. I on je izbacio odatle Vandale i zauzeo je bez većih teškoća.*

²⁷⁵ *Procop. De. bell. Vandal.* III. 6, 25. *I tako je ovaj rat došao do kraja, i Heraklej je otišao kući, a Marcelin je bio izdajnički uništen od strane jednog od svojih pratilaca oficira.*

vratio u Dalmaciju. Pogotovo ako se uzme u obzir činjenica da je Marcelina u Dalmaciji naslijedio njegov nećak Julije Nepot i da bi on sigurno tražio da se kazne učesnici ubistva. Da je odsutnost Marcelina oslabila vojne sposobnosti provincije Dalmacije ukazuje i to da je 467. ili 468. godine vođa Sveva, Hunimund opustošio dijelove Dalmacije.²⁷⁶

Više izvora svjedoči kako je Julije Nepot vlast preuzeo u luci grada Rima.²⁷⁷ To govori da je u datom trenutku i Julije Nepot bio u stanju obezbjediti flotu koja će ga prebaciti iz Dalmacije u Italiju. Ivan Antiohijski je pisao kako je car Lav imenovao Julije Nepota za vojskovođu i poslao ga protiv Glicerija.²⁷⁸ To otvara mogućnost da je on obezbjedio i određeni dio vojnih efektivna potrebnih za operaciju, ali treba imati u obziru činjenicu da je Ivan Antiohijski pisao početkom VII. stoljeća i da je uključivanje cara Istočnog Rimskog Carstva posljedica želje za povećavanjem ugleda cara. Sa druge strane u prilog ovome pisanju ide činjenica da je Julije Nepot bio priznat od strane Istočnog Rimskog Carstva kao legitimni vladar sve do svoje smrti. Ispravno je reći da je barem dio brodova koji su ga pratili u luku Rima prilikom preuzimanja vlasti obezbjedio Julije Nepot iz svoje provincije Dalmacije. Dio izvora koji opisuje Nepotovo svrgavanje, je zapisano kako je Nepot pobjegao brodovima²⁷⁹, pobjegao i plovio²⁸⁰, otplovio²⁸¹ te da je pobjegao brodom²⁸². Može se vidjeti da izvori u kojima se opisuje način bijega slažu u tome da je on izvršen morskim putem. Ipak postoji određena razlika jer u *Auct. Haun. Prior.* (475,1), je zapisano kako je Nepot pobjegao na brodovima, dok *Anon. Vaies. pars posterior*, 7.36 je zabilježio kako se radi o lađi/brodu. Uzimajući u obzir da je Nepot morao biti iznenađen Orestovom pobunom te u žurbi bježati, vjerovatnijim se čini podatak iz *Anonymus Valesianus Pars Posterior*.

Promatranjem vojnih angažmana Marcelina 461., 464., i 468. godine jasno se uviđa da bi operacije tog obima bilo nemoguće izvršiti bez posjedovanja jakih pomorskih snaga u vidu transportnih brodova ali i ratnih brodova. Položaj Marcelinovog uporišta Dalmacije, dinamika odnosa u mediteranskom svijetu na početku druge polovine V. stoljeća uvjetovala je Marcelina da izgradi flotu. Samo uz postojanje jake flote sposobne za brzi transport snaga on

²⁷⁶ *Iord., Geti., LIII.* 273. – 274. Veletovac smatra kako se ovaj događaj desio tokom 467. godine dok je Marcellin vodio operacije na Sardiniji. (Veletovac 2013, 41), dok Mesihović smješta u 468. godinu. (Mesihović, 2014, 275)

²⁷⁷ *Fasti Vind. Prior.* (474); *Auct. Haun. Prior.* (475,1); *Anon. Vaies. pars posterior*, 7.36.

²⁷⁸ *Joan. Anthioch.*, fr. 209, 2; p. 618.

²⁷⁹ *Auct. Haun. Prior.* (475,1), *...ad Dalmatias navigiis fugit*, Prijevod: U Dalmaciju na brodovima pobjegao.

²⁸⁰ *Auct. Haun. Post.* (475, 1), *...fugiens ad Dalmatias usque navigavit*. Prijevod: Pobjegao i plovio do Dalmacije.

²⁸¹ *Auct. Haun. Post. Margo.* (475, 1) *...ad Dalmatias navigans fugit...*, Prijevod: Bježeći je otplovio u Dalmaciju.

²⁸² *Anon. Vaies. pars posterior*, 7.36, *...ascendens navem fugam petit ad Salonam*. Prijevod: Ukrcao se na lađu, pobjegao u Salonu.

je bio u mogućnosti iz političke periferije snažno djeluje na politička dešavanja u političkom centru tj. Italiji. Samo kao permanentna opasnost za Italiju, Marcelin je mogao opstati kao bitan geopolitički faktor. Da je on to bio nalazi se potvrda i u izvorima.²⁸³ Dodatni razlog za izgradnju ratne flote u Dalmaciji je bila i opasnost od vandalskih napada. Vandali su iz svoga centra u sjevernoj Africi, ispuštali se brodovima i pljačkali obalne oblasti Mediteranskog bazena, među njima i Dalmaciju ili Ilirik kako to izvori konkretno spominju.²⁸⁴ Bez flote Marcelin ne bi mogao biti ni aktivan politički i vojni faktor kao što je bio niti bi bio u mogućnosti zaštititi teritorije kojima je upravljao. Potrebni materijal za proizvodnju brodova nije bilo teško pronaći u provinciji tako bogatom šumom, a brodovi su se mogli izgraditi u Saloni.²⁸⁵ Čak i MacGeorge koja odbacuje tezu o floti, prihvata mogućnost da su u Solinu postojali uslovi za popravku i izgradnju brodova.²⁸⁶ To što *Notitia Dignitatum* ne spominje nikakvu flotu u Dalmaciji, ne znači da je autor *Notitia* pogrešno zabilježio nego da je u izmijenjenim geopolitičkim okolnostima, moćni i ambiciozni upravitelj provincije bio u stanju da izgradi flotu kako bi projektovao svoju moć.

Šta se desilo sa vojskom nakon Marcelinovog ubistva izvori ne govore, ali opravdana je pretpostavka da se flota nije u punom kapacitetu vratila u Dalmatinske baze. Izvori po ovome pitanju o Julije Nepotu su znatno oskudniji. Jedina zabilježena Nepotova prekomorska operacija je bilo preuzimanje carske krune 474. godine, šest godina nakon Marcelinovog ubistva. Prihvatanje pisanja Ivana Antiohijskog bi značilo da je on u toj operaciji imao podršku Istočnog Rimskog Carstva. Iznenađna pobuna i bijeg iz Italije je vjerovatno onemogućio Nepota da organizovano povuče nego je bio prisiljen „spašavati živu glavu“. Za upravu Julije Nepota u Dalmaciji ne postoje informacije o pomorskim aktivnostima, ali jedan od izvora koji govore o njegovoj smrti ukazuje da je on imao problema u kontroli provincije.²⁸⁷ Šutnja izvora, uz oprez zbog njihove fragmentiranosti, o pomorskim aktivnostima Julije Nepota nakon njegovog bijega iz Italije ukazuje i na opadanje pomorske moći upravitelja Dalmacije. Prema tome, moguća rekonstrukcija bi izgledala ovako. Marcelin je od preuzimanja uprave nad Dalmacijom 454. godine do prvih zabilježenih vojnih operacija

---

²⁸³ *Prisc. His. Byzn. fr.* 30 Prijevod ...*Zbog toga su zapadni Rimljani uputili poslanike istočnima, da od njih odvrte i Markelina i Vandale. Markelinu je poslan Filarh koji ga je uvjerio neka ne diže oružje na Rimljane.* Ovdje se vidi kako je istočni dvor morao da reaguje diplomatijom i razuvjeri Marcelina da ne izvrši napad na Italiju. Također ukazuje i na strah koji je kod rimske elite u Italiji postojao od moći Marcelina.

²⁸⁴ *Victor Vit. Historia*, I, 17, 51.; *Procop., De. Bell. Vand.* III., V, 22-23.

²⁸⁵ Kirgin, 2012, 66.

²⁸⁶ MacGeorge, 2002, 54.

²⁸⁷ *Auct. Haun. Prior* (480) ... *Nepos imperator cum Dalmatis imperaret et sumpti honoris scepra firmare conaretur, a suis improvisis ictibus confossus interiit X k. Iul.* Prijevod: *Kad je car Nepot vladao Dalmatima i pokušavao učvrstiti vlast (scepra) preuzete časti, proboden neočekivanim udarcima svojih, pogine desetog dana prije julske kalendi (22. juna).*

na Siciliji 461. godine izgradio flotu, tu je flotu koristio i u pohodima iz 464. i 468. godine. Njegovim ubistvom na Siciliji za pretpostaviti je kako je započelo osipanje i slabljenje *dalmatinske* flote. Nepot je još uvijek 473. godine bio u mogućnosti doći sa vojskom iz Dalmacije u Italiju ali samo uz podršku Istočnorimskog cara. Dalja sudbina flote ostaje nejasna u dosad pronađenim izvorima osim broda ili brodova na kojima je Nepot pobjegao nakon što je bio svrgnut. Izvori koji opisuju smrt Julije Nepota ukazuju i na to da je on imao problema u ostvarivanju svoje vlasti što bi vjerovatno moglo značiti da je njegova vojna sila bila manja nego ona kojom je raspolagao Marcelin.²⁸⁸ U konačnici na pitanje postojanja *dalmatinske* flote u periodu od 454. do 480. godine nije moguće ponuditi jednoličan odgovor. Ipak to nije nužno jer u periodu od dvadesetšest godina mijenjala se kako snaga tako i interesi te mogućnosti upravitelja Dalmacije, a samim time i njihova potreba za flotom.

Vojni uspjesi koje je Marcelin ostvario protiv Vandala na Siciliji i Sardiniji govore dvije stvari. Prvo da je on bio sposoban vojni zapovjednik i drugo da su vojne snage pod njegovom komandom bile kvalitetne. Nije poznato koju je zvanično vojnu titulu nosio Marcelin, U *Consulari-i* je označen kao *duces*²⁸⁹. Priskovi podaci ukazuju na dvije stvari. Prva je da se dobar dio Marcelinove vojske 461. sastojao od plaćeničkih jedinica.²⁹⁰ Druga informacija koju Prisk donosi ukazuje na to da je Marcelin bio u stanju da u svojoj provinciji relativno brzo obnovi vojne snage i ojača ih dovoljno da su one predstavljale prijetnju po Italiju.²⁹¹ Nažalost, teško je utvrditi da li se ovo povećanje desilo zbog unajmljivanja novih plaćeničkih trupa ili neke vrste mobilizacije autohtonog stanovništva u Dalmaciji. Opis Marcelinove vojske ostavio je i Damaskije.²⁹² Ovaj podatak govori da je Marcelin do 468. godine i velikog rata protiv Vandala uspio da opremi vojsku značajnih sposobnosti te ukazuje na dobru ekonomsku situaciju. Samo uz odgovarajuće finansije, Marcelin je bio u stanju da tako dobro naoruža vojsku. Da je podatak tačan ukazuju uspjesi koje je ta vojska postizala.

---

²⁸⁸ Argument u korist toga da su vojne snage Dalmacije bile iscrpljene je i Odoakrovo osvajanje provincije nakon što je porazio vojsku Ovide, Nepotovog ubice i nasljednika. *Cassiod. Chron.* (481); *Auct. Haun. ordo prior* (482,1.); *Auct. Haun. ordo post.* (482, 1.).

²⁸⁹ *Consularia Constantinopolitana*, (464,3), ... *Marcellino duce*... Titula *dux-a* u ovom slučaju nije označavala nikakvu poseban položaj u vojnoj hijerarhiji rimske vojske nego prosto vojnog zapovjednika. (MacGeorge, 2002,40)

²⁹⁰ *Prisc. His. Byzn. fr.* 29. Prijevod: ...pošto se Markelin već prije povukao s otoka jer ga je Rekimier smjerao nadjačati vojskom i mitom pridobiti Skite koji su ga pratili (a bijaše ih većina među ljudstvom)... Mesihović je procijenio da se najvjerovatnije radilo o Hunskim plaćenicima ili vojnim jedinicama drugih naroda koje su ostale slobodne nakon poraza Huna na rijeci Nedao 454. godine. (Mesihović, 2014, 272). Gračanin je smatrao da je vjerovatnije da se radi o panonskim Ostrogotima. (Gračanin, 2015b, 20)

²⁹¹ *Prisc. His. Byzn. fr.* 30. Prijevod: ...Da su zapadni Rimljani zapali u strah zbog Markelina, da on ne bi, pošto mu se povećala vojska, zaratio i na njih...

²⁹² *Damasc. The Philos. His.* 69C. Prijevod: Vojska koja je pratila Marcelina isticala se svojim dobrom opremljenim naoružanjem.

Dobru opremljenost vojske, Marcellin je mogao postići i zahvaljujući tome što je u Saloni postojala radionica oružja.²⁹³ Ne postoje podaci koji bi ukazivali da su na području provincije Dalmacije za vrijeme Marcellinove uprave postojale „regularne“ vojne u vidu *comitatenses* ili *limitanei*.²⁹⁴ Pojedini autori su smatrali kako je vojska „Ilirika“ ostala sačuvana kroz krize V. stoljeća i pri punoj snazi te da je to ubilo jedan od izvora Marcellinove moći.²⁹⁵ Iako je Marcellin posjedovao dobro opremljene i sposobne vojne snage, čini se da su za vrijeme njegovih prekomorskih avantura slabile odbrambene mogućnosti provincije. Pljačka provincije Dalmacije koju su izvršili Svevi pod vodstvom Hunimunda²⁹⁶ 467. ili 468. godine je dokaz da u unutrašnjosti u tome trenutku nisu postojale dovoljno snažne vojne snage da osiguraju sjevernu granicu. To je vjerovatno bilo posljedica povlačenja vojske za pohod protiv Vandala. O kopnenoj vojsci u Dalmaciji za vrijeme Julije Nepota se zna još manje nego o Marcellinovoj. Može se pretpostaviti da je on naslijedio utemeljenu infrastrukturu. Ipak, da je došlo do opadanja ukupne vojne sposobnosti ukazuje nekoliko situacija. Prvo, to što Nepot nije bio sposoban da povрати svoju vlast, nakon što je protjeran iz Italije. Problem sa učvršćivanjem vlasti u Dalmaciji, također može ukazivati da su vojne snage pod njegovom komandom bile oslabile.²⁹⁷ Posjedovanje jake kopnene vojske, jednako kao i mornarice bilo je preduslov za sve Marcellinove vojne uspjehe. Čini se kako se vojska uglavnom sastojala od plaćeničkih trupa, ali ne treba isključiti mogućnost ni mobilizaciju domaćeg stanovništva, pogotovo ako se uzme u obzir da je Dalmacija bilo jedno od bitnijih regrutacijskih područja u

---

²⁹³ Not. Dignit., in part. Occid., 9.18-22. *Fabricae infrascriptae: In Illyrico: ...Salonitana armorum.* Prijevod: Popis tvornica: u Iliriku: ... Salona- oružje.

²⁹⁴ MacGeorge, 2002, 26.

²⁹⁵ Hughes, 2015, chp.2, Marcellinus.

²⁹⁶ *Iordanes, Getica, LIII, 273.-274. quiescente vero tandem Hunnorum gente a Gothis Hunumundus Suavorum dux dum ad depraedandas Dalmatias transit, armenta Gothorum in campis errantia depraedavit, quia Dalmatia Suaviae vicina erat nec a Pannonios fines multum distabat, praesertim ubi tunc Gothi residebant. Quid plurimum? Hunimundus cum Suavis vastatis Dalmatiis ad sua revertens, Thiudimer germanus Valameris regis Gothorum non tantum iacturam armentorum dolens quantum metuens, ne Suavi, si inpune hoc lucrarentur, ad maiorem licentiam prosilirent, sic vigilavit in eorum transitu, ut intempesta nocte dormientes invaderet ad lacum Pelsodis consertoque inopinato proelio ita eos oppressit, ut etiam ipsum regem Hunimundum captum omnem exercitum eius, qui gladio evadissent, Gothorum subderet servituti.* Prijevod: Nakon što je narod Huna konačno bio potčinjen Gotima, Hunimund, vođa Sveva koji je prolazio radi pustošenja Dalmacije, prisvojio je stoku Gota koja je tumarala po poljima, jer Dalmacija bijaše blizu Suavije a nije bila mnogo udaljena ni od panonskog područja, posebno onoga djela gdje su Goti prebivali. I šta onda više reći? Kada se Hunimund vraćao sa Svevima u svoju zemlju, nakon pustošenja Dalmacije, Thiudimer, brat gotskog kralja Valamira je nadzirao njihov prolazak. On nije toliko žalio gubitak stada koliko se bojao da ne bi Svevi, ako bi ovo nekažnjeno stekli, prešli na još veću drskost. I u gluho doba noći, dok su oni spavali, on je izveo iznenadni napad na njih, blizu jezera Pelsod. Tu ih je on potpuno potukao i zarobio, da je čak i njihovog kralja Hunimunda i svu njegovu vojsku koja je izmakla maču podvrgnuo pokornosti Gotima.

²⁹⁷ *Auct. Haun. Prior (480). Nepos imperator cum Dalmatis imperaret et sumpti honoris scepra firmare conaretur, a suis improvisis ictibus confossus interiit X k. Jul..* Prijevod: Kad je car Nepot vladao Dalmatima i pokušavao učvrstiti vlast (scepra) preuzete časti, proboden neočekivanim udarcima svojih, pogine desetog dana prije julske kalendi (22. juna).

ranijem periodu rimske historije. Moguće je da je u periodu Julije Nepota došlo do opadanja vojne moći ali je ona i dalje bila dovoljna da zaštiti Nepotovu vlast u Dalmaciji.

Ličnosti Marcelina i Julije Nepota

Marcelinov rani život i porijeklo su apsolutna misterija, jer nijedan od sačuvanih izvora ne otkriva ništa o tome gdje je rođen te iz kakve porodice potiče.²⁹⁸ Nepoznat je i njegov *cursus honorum*.²⁹⁹ Vrhunac karijere predstavljala je čast patricija koju mu je udijelio car Antemije (467-472.).³⁰⁰ Marcelinova djela ukazuju da je bio osoba velike inteligencije i upravljačkih sposobnosti. Najopširnije opise Marcelinove ličnosti ostavio je Damaskije. On ga je opisao kao plemenita i hrabra čovjeka, koji je imao rimsko obrazovanje te bio ekspert u proricanju. Zabilježio je i da je imao veliko znanje iz opće kulture, da je vladao pravedno te da je na njegovom dvoru bio filozof Salustije.³⁰¹ Posebno je zanimljiv podatak o boravku kasnoantičkog filozofa Salustija³⁰² na dvoru kod Marcelina. Ukoliko je informacija tačna to pokazuje da je u Saloni za vrijeme Marcelina postojao određeni kružok nekršćanskih filozofa, drugo je što je bitno da se glas o Marcelinovoj upravi i obrazovanju širio po čitavom mediteranskom svijetu tog vremena. Ono što je posebno interesantno za Marcelinovu ličnost je to što je bio paganin.³⁰³ To ukazuje da i nakon Teodozijeovog edikta, paganstvo još uvijek imalo značaja u javnom životu.³⁰⁴ Ipak, opisi Marcelinove smrti, koji navode da je ubijen od strane svojih oficira³⁰⁵, može ukazivati da nije bio najbolji u procjeni odanosti ljudi ili da ih je zbog svoje ambicije tjerao preko njihovih mogućnosti. U korist ovoj tvrdnji idu i događaji iz 461. kada je Ricimer potkupio njegovu vojsku.³⁰⁶ Stepenn obrazovanja, vezivanje za najviše krugove rimskog društva, odlučnost u vojnim operacijama govore da je Marcelin bio ličnost velikih ambicija, ambicija koje su bile i veće od njegovih stvarnih mogućnosti. Na kraju, ta ambicija moći je bila i razlog njegovog naglog pada. Njegova odanost paganstvu u trenutku kada je Carstvo bilo kršćansko ukazuje na to da se radi o osobi koja je držala do svojih

---

²⁹⁸ Posavec, 2007, 51.

²⁹⁹ *Cursus Honorum* se može definisati kao skup magistratura koje je obavljao rimski građanin. (Mesihović, Šaćić, 2015, 119)

³⁰⁰ *Comes Marcel.*, (480,2). *VI. Anthemii Augusti II solius Marcellinus Occidentis patricius idemque paganus dum Romanis contra Vandalos apud Carthaginem pugnantis opem auxiliumque fert, ab iisdem dolo confoditur, pro quibus palam venerat pugnaturus.* Prijevod: Šesta indikcija, august Antemije drugi put, sam. Marcelin, patricij Zapada i paganin, nosi potporu i pomoć Rimljanima koji se kod Kartage bore protiv Vandala. Urotnički ga probodu isti oni za koje se otvoreno bio došao boriti.

Iordanes, Getica, XLV, 239., Quem anno vix expleto Nepus Marcellini quondam patricii sororis filius a regno deiciens in Porto Romano episcopum ordinavit. Prijevod: Jedva da se godina završila kada je Nepot, sin sestre od Marcelina, nekoć Patricija...

³⁰¹ *Damasc. The Philos. His.* 69A.

³⁰² Salustije je rođen u Emesi, a obrazovao se u Ateni i Aleksandriji, Damaskije ga je opisao kao cinika (u smislu filozofskog učenja). (MacGeorge, 2002, 43.)

³⁰³ O ovome pogledati i kod: (Posavec, 2002, 59-63.)

³⁰⁴ Da je paganstvo opstajalo u provinciji Dalmaciji i nakon Teodozijeovog edikta pokazuje postojanje i aktivnost kultra Mitre nakon 392. godine potvrđeno epigrafskim i numizmatičkim dokazima. (Šaćić, 2004, 269)

³⁰⁵ *Procop. De. bell. Vandal.* III. 6, 25. Prijevod: ... a Marcelin je bio izdajnički uništen od strane jednog od svojih pratilaca oficira.

³⁰⁶ *Prisci Fragmenta* 338 – 341, 29.

principa i uvjerenja i nije ih se odricala zbog moguće političke koristi. Vjerovatno se radilo o karizmatičnoj, ali tvrdoglavoj личности sa kojom nije bilo najlakše surađivati.

Za razliku od Marcelina, o porijeklu Julije Nepota moguće je reći nešto više. Porijeklo mu je najvjerovatnije vezano za porodicu Nepota, o kojoj su svjedoče pronađeni natpisi sa područja Dalmacije.³⁰⁷ Da je bio dalmatinskog porijekla svjedoči i Teofan.³⁰⁸ Majka mu je bila Marcelinova sestra.³⁰⁹ Očevo ime je bilo Nepotijan, a supruga mu je bila nećakinja cara Zenona.³¹⁰ U historiografiji je uglavnom odbačeno tumačenje prema kojem je Nepotijan bio isto onaj koji se spominje kao jedan od zapovjednika kod Majorijana.³¹¹ U svakom slučaju vezivanje za carsku porodicu u Konstantinopolju ukazuju na to da je Nepotova porodica imala veliki ugled. Uzimajući u obzir njegovu djelatnost, to je da je bio *magister militum*, a zatim i car treba zaključiti da se radilo o osobi koja je primila vrhunsko obrazovanje, u rangu svoga ujaka Marcelina. Fizički izgled Julije Nepota zabilježen je na kovanicama. Na njima je uglavnom prikazan sa izduženim vratom, malom izduženom glavom, helenskim tipom nosa te očima pozicioniranim jako blizu nosa. Brada mu je prikazana kao kratka i slaba.³¹² Može se reći prikaz Julije Nepota na kovanicama odaje utisak jednog aristokratskog dostojanstva ali se ne stiče dojam da se radi o fizički jakoj osobi. Zanimljiva ocjena Nepotove ličnosti sačuvana je kod Sidonija Apollinarisa. *Julije Nepot, istinski august u karakteru, ne manje u junaštvu, je postupio plemenito u održanju obećanja njegovog prethodnika Antemija da napori tvoga brata moaju biti priznati.*³¹³

Historijski izvori u kojima se nalaze opisi Marcelina i Julije Nepota predstavljaju ih kao karakterne osobe. Njihovo porijeklo je bilo takvo da su primili vjerovatno najbolje moguće obrazovanje koje im je puno značilo u njihovoj vladavini. Također ubistvo od strane

---

³⁰⁷ Veletovac, 2013, 36; CIL III, 09527; CIL III, 09850.

³⁰⁸ *Theop. Chron.* AM. 5965. Prijevod: ...kojeg je nakon pet mjeseci vladavine svrgnuo Dalmatinac Nepotijan..

³⁰⁹ *Comes Marcel.*, (474,2).

³¹⁰ *Iordanes, Romana*, 338-339. ...occisoque Romae Anthemio Nepotem filium Nepotiani copulata nepte sua in matrimonio apud Ravennam per Domitianum clientem suum Caesarem ordinavit. Prijevod: ...Nakon što je Antemije ubijen u Rimu, preko svoga klijenta Domicijana, on je u Raveni imenovao Nepota sina Nepotijana za Ceza, dajući mu svoju nećakinju za brak. *Malchus Philadelphensis*, fr. 10; p. 119. Prijevod: Ujedno ga je poticala i Verina, potpomažući Nepotovu ženu koja joj je bila u rodu.

³¹¹ MacGeorge, 2002, 65; Mesihović, 2014, 185-286; Ipak, Posavec je smatrao da se radi o istoj osobi. (Posavec, 2007, 52-53.)

³¹² Demo, 1988, 250-262; Mesihović, 2015, 2417.

³¹³ *Sidon. Apollin. Epistol*, V, 16, 1-2. Zanimljivo je ovaj opis uporediti sa istraživanjem izraelskog naučnika Abrahama Tamira, koji je na osnovu analize izgleda nosa donosio zaključke o karakteru osobe. Prema tom on je osobe sa helenskim tipom nosa, koji prema prikazu na kovanicama je najvjerovatnije imao i Julije Nepot, opisao da takav nos posjeduju osobe koje imaju jasno razmišljanje, tolerantne su i pouzdane. Osobe koje posjeduju ovaj nos karakteriše i upornost. (Tamir, 2017,3) Naravno ovakve tvrdnje je teško historijski potvrditi zbog nedosljednosti u prikazima na kovanicama različitog porijekla.

bliskih osoba ukazuje na to da su vjerovatno imali i previše povjerenja u svoje okruženje. Za razliku od Marcelina, za Nepota nisu zabilježeni veliki vojni uspjes, ali to što je dvanaest godina upravljao provincijom te čak dostigao i carsko dostojanstvo ukazuje da je posjedovao dobre administrativne sposobnosti. Po svemu sudeći Marcelin i Julije Nepot su dijelili neke zajedničke osobine, od kojih je najkarakterističnija ambicioznost.

Ekonomija 454.-480. godine

Izvorni podaci koji direktno govore o privredi, ekonomiji na teritoriji provincije Dalmacije od 454. do 480. godine su oskudni. Ipak, analizom dostupnih podataka moguće je izvući neke pokazatelje stanja na području pod kontrolom Marcelina i Julije Nepota. Generalne zaključke o ekonomiji moguće je izvući na osnovu samih prirodnih karakteristika provincije Dalmacije. Od ekonomskih prednosti Dalmacije treba istaći šumsko bogatstvo, rudno bogatstvo te potencijale razuđene morske obale.³¹⁴

Eksploatacija ruda željeza, zlata i srebra je predstavljala jedan od prioriteta za rimsku vlast nakon osvajanja područja koje je postalo provincija Dalmacija.³¹⁵ Iako u smanjenom obimu u odnosu na ranije razdoblje eksploatacija rude je nastavljena i u V stoljeću.³¹⁶ O tome da su Marcelin i Julije Nepot raspolagali rudnim bogatstvom indirektno se može zaključiti iz nekoliko informacija. Prvo se odnosi na dobru opremljenost Marcelinove vojske u pohodu protiv Vandala.³¹⁷ Tome je Marcelin vjerovatno imao zahvaliti postojanju oružarnice u Saloni.³¹⁸ Za proizvodnju oružja neophodno je željezo, pa prema tome teško je pretpostaviti bilo šta drugo osim da je radionica oružja u Saloni svoje potrebe ispunjavala zahvaljući pristupu proizvodima rudnika u unutrašnjosti provincije. Osim rudnika željeza, aktivni su bili i rudnici zlata. To se zaključuje na osnovu toga što je za vrijeme Julije Nepota u Saloni bila kovačnica novca.³¹⁹

Iako nisu sačuvani podaci o aktivnostima u ratarstvu i stočarstvu u provinciji Dalmaciji za vrijeme Marcelina i Julije Nepota, određene zaključke je moguće donijeti analogijom u odnosu na ranije periode. Načini ratarske i stočarske proizvodnje nisu predmetom naglih promjena. Maslina i vinova loza su imali ogroman značaj kao poljoprivredne kulture na dalmatinskoj obali i otocima. Glavno tržište za vino je bila Salona. Ipak i pored masovne proizvodnje vino i maslinovo ulje su bili predmetom uvoza.³²⁰ Za razliku od obalnog pojasa, u unutrašnjosti provincije Dalmacije proizvodilo se žito. Dokaz za ovo su arheološki nalazi od kojih je posebno značajni mlinovi pogonjeni na vodu koji su pronađeni u Stocu, Lisičićima i Tišini.³²¹ Teško je donijeti bilo kakve konkretnije zaključke o poljoprivednoj proizvodnji u

---

³¹⁴ O privredi u rimskoj provinciji Dalmaciji pogledati kod Škegro, 1999.

³¹⁵ Literatura o rudarstvu na području provincije Dalmacije (Gračanin, Kartalija, 2018, 358, fusnota 169.)

³¹⁶ Škegro, 1999, 127; Gračanin, Kartalija, 2018, 358.

³¹⁷ *Damasc. The Philos. His.* 69C

³¹⁸ *Not. Dignit., in part. Occid.,* 9.18-22

³¹⁹ Demo, 1988, 248-249; Gračanin, Kartalija, 2018, 358.

³²⁰ Škegro, 1999, 193-194.

³²¹ Busuladžić, 2015, 58-59.

Dalmaciji za vrijeme Marcelina i Julije Nepota osim da je period relativne sigurnosti pogodovao stanovništvu koje se bavilo time.

Jedan od bitnih faktora ekonomije ovog perioda je svakako vojska. Vojska je skupa za održavanje i veliki potrošač finansijskih sredstava. Po svemu sudeći, Marcelin se u svojim vojnim pohodima oslanjao na plaćeničku vojsku.³²² Uspjesi na vojnim pohodima pokazuju da su to bile kvalitetne, samim time skupe trupe. Bez jake ekonomske zaleđine Marcelin ne bi bio u stanju to finansirati. Svakako, jedan od indirektnih pokazatelja ekonomske situacije je i to što je provincija bila dovoljno zanimljiva za svevskog kralja Hunimunda da izvrši prodor i pljačku.³²³ Zanimljivo je to što je Hunimundovo pustošenje se odnosilo na teritoriju u blizini Save, to jeste u unutrašnjosti provincije. To za centar u Saloni periferno područje je bilo vjerovatno i ekonomski zaostaliije, ali ipak dovoljno privlačno za pljačkaški upad.

Poticaj ekonomiji je davalo i postojanje flote u Saloni, brodove je trebalo popravljati, graditi, mornare je trebalo snadbijevati hranom. Ovo je sigurno predstavljalo izvor prihoda i zaposlenja kako za dio stanovništva u Saloni tako i za njenu bližu okolinu. Gineceji u Saloni i Dioklecijanovoj palači proizvodili su užad i platno za jedra.³²⁴ *Notitia Dignitatum* spominje i bojadisaonicu, može se pretpostaviti da je ona bila aktivna i u ovom periodu.³²⁵ U V stoljeću kako svjedoče arheološki nalazi, većina pomorske trgovine se odvijala sa istokom.³²⁶ Nema potrebe sumnjati da to nije bilo i slučaj za Vrijeme Marcelina i Julije Nepota, posebno ako se uzme u obzir njihova politička vezanost za dvor u Konstantinopolju.

Prema tome, ekonomija provincije Dalmacije u vrijeme Marcelina i Julije Nepota morala je biti dovoljno snažna da podrži njihove vojne pohode. O životu širih slojeva stanovništva ne postoje konkretni podaci. Ispravno je pretpostaviti da su mirni periodi djelovali pozitivno na životni standard. Podaci o pljačkaškima upadima kako barbara preko Save u unutrašnjost, tako i Vandala u priobalju ukazuje na dvije stvari. Prva je da je područje bilo dovoljno atraktivno za pljačku tj. imalo je određeni ekonomski potencijal i drugo da su ovakvi događaji negativno djelovali kako na živote običnog stanovništva tako i na cjelokupnu ekonomsku situaciju u provinciji.

---

³²² *Prisc. His. Byzn.* fr. 29-30.

³²³ *Iordanes, Getica*, LIII, 273.-274

³²⁴ Posavec, 2007, 134.

³²⁵ *Not. Dignit., in part. Occid.*, 11.66

³²⁶ Gluščević, 1994, 21.

Zaključak

Marcelin i Julije Nepot su posljednje političko-vojno značajne ličnosti antičkog perioda koji su svoju moć bazirali na provinciji Dalmaciji. Period od 454. do 480. godine je period pune emancipacije Dalmacije i njene elite u politička i društvena dešavanja kasnog Rimskog Carstva. To je period kada je ovo područje aktivni subjekt historijskih dešavanja, kreiranja događaja i procesa. Ubistvom prvo Marcelina, a zatim i Julije Nepota došlo je do kraja toga procesa i Dalmacija je postala samo objektom dešavanja bez moći da učestvuje u procesima koji su se dešavali. Sa propasti sistema koji je postojao za vrijeme Marcelina i Julije Nepota ušlo se u ubrzanu fazu apsolutne transformacije i nestanka antičkih tradicija na ovome području. Taj proces nije bio jednokratni, ali sa nestankom sa političke scene ova posljednja antička gorostasa Dalmacije označena njegova posljednja faza. Može se reći da je u ovome periodu Dalmacija i Salona bila jedan od centara multipolarnog mediteranskog svijeta V. stoljeća.

Historiografija, ali posebno bosanskohercegovačka historiografija nije posvetila dovoljno pažnje ličnostima Marcelina i Julije Nepota. Razlozi za to se nalaze u ukupno gledajući malo izvornih podataka, nemarnosti prema političkoj historiji predslavenskog perioda i konačno u neuklapanju u ideološke okvire za vrijeme izgradnje socijalističkog društva.

Pojava Marcelina i Julije Nepota na historijskoj sceni sa bazom u Dalmaciji se apsolutno uklapa u procese u Rimskom Carstvu koji su obilježili većinu V. stoljeća. To su procesi periferizacije, gdje se stvarna moć umjesto u Rimu nalazila u provincijama. Drugi proces je proces pojave moćnih vojnih zapovjednika koji vode politiku neovisnu od politike centra. Specifikum položaja Marcelina se nalazio u tome što je provincija kojom je on upravljao se nalazila *de iure* pod upravom Istočnog Rimskog Carstva. Takav položaj je uslovio veću slobodu u njegovom djelovanju iako se iz historijskih izvora iščitava da je odano bio u službi dvora u Konstantinopolju. Razlozi toga što je Marcelin svoju politiku vezao za dvor u Konstantinopolju, a ne za politiku Rima/Ravene je i odnos centra i periferije. Politički centar iz Italije bi puno jače djelovao na Dalmaciju i njenu integraciju, što je razumljivo jer je Dalmacija bila geostrateški od presudne važnosti za Italiju. Sa druge strane za Konstantinopolj, Dalmacija je već bila udaljena periferija koja je povremeno dobijala veći geostrateški značaj.

Julije Nepot je u Dalmaciji naslijedio Marcelina. Njegova direktna uprava nad Dalmacijom se može podijeliti u dvije etape. U prvoj etapi od 468. do 474. godine, se Nepot

javlja samo jednom u izvornoj građi sa oznakom *magister militum Dalmatiae* i to je period kada je provincija Dalmacija bila u okviru Istočnog Rimskog Carstva. Nakon što je Julije Nepot postao carem, došlo je i do promjene položaja provincije Dalmacije. Dalmacija je postala dijelom Zapadnog Rimskog Carstva. To je omogućilo Julije Nepotu da nakon što je svrgnut u Italiji, prebjegne u Dalmaciju i tamo nastavi samostalno upravljati kao legitimni car Zapadnog Rimskog Carstva. Dakle, od 475. do 480. godine, provincija Dalmacija je bila jedini dio Zapadnog Rimskog Carstva koji je još uvijek kontrolisao legitimni car. To je period kada je uslovno rečeno provincija Dalmacija bila faktički nezavisna.

Marcelin je 461., 464., i 468. godine istakao u prekomorskim vojnim pohodima protiv Vandala na Siciliji i Sardiniji. Za takve vojne pohode i uspjehe bilo je neophodno postojanje jakih vojnih snaga u vidu mornarice i kopnene vojske. Iako se u historigrafiji razvila dilema da li je postojala „salonitanska“ flota. Marcelinovi vojni pohodi kao i geostrateški položaj i projekcija moći ukazuju da je postojala ratna flota pod njegovom komandom. Kopnene snage su se sastojale od plaćeničkih jedinica. Za Julije Nepota nisu zabilježeni podaci o velikim vojnim pobjedama, ali njegovo iskrcavanje u Italiji te postajanje carem kao i održavanje na vlasti u Dalmaciji su pokazatelj da je i on raspolagao određenom vojnom silom. Ipak, ta vojna sila nije bila dostatna da ga povrati na vlast u Italiji. Dok je italijanska elita morala da traži intervenciju iz Konstantinopolja da ih zaštiti od Marcelinove invazije, za vrijeme druge Nepotove uprave u Dalmaciji više nije postojala takva vojna sila.

Za održavanje geopolitičke relevantnosti, održavanja vojne mašinerije bila je neophodna i značajna ekonomska moć. Izvornih pokazatelja za ovaj period je malo. Osnovana je pretpostavka da je proizvodnja rudnika u unutrašnjosti provincije imala ogroman značaj. Metal dobijen iz njih je prerađivan u oružarnici u Saloni i time su naoružavane vojne snage Marcelinove vojske koje izvori opisuju kao dobro naoružane. Također, ne treba zanemariti ni ekonomsku aktivnost koju je generisala izgradnja, popravka brodova u Saloni kao i održavanje Dioklecijanove palače te Marcelinove i Nepotove pratnje. Situacija u priobalnim gradovima bliže Saloni je bila bolja nego u unutrašnjosti provincije koja je 467. ili 468. godine bila izložena i pljački, barem njeni dijelovi u blizini rijeke Save.

Marcelin i Julije Nepot su bile ambiciozne, obrazovane, sposobne ličnosti koji su kao bazu za svoju ambiciju koristili provinciju Dalmaciju. Iako smješteni u provinciji, oni su po svemu bili Rimljani, vjerni ideji Rimskog Carstva. Bili su među posljednjim svjetlima nade u sumraku jedne civilizacije.

Bibliografija

Kratice

- ANU BiH – Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Sarajevo
- AP – Arheološki pregled
- AS – Acta Sanctorum
- CBI – Centar za balkanološka ispitivanja, Sarajevo (časopis Godišnjak)
- CIL – Corpus Inscriptiones Latinarum*
- FHG – Fragmenta Historicorum Graecorum
- GZM – Glasnik Zemaljskog muzeja, Sarajevo
- HGM – Historici Graeci Minores
- ILJug – Inscriptiones Latinae quae in Iugoslavia
- JAZU – Jugoslovenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb
- MGH – Monumenta Germaniae Historica
- NS – Naše starine
- N.S. – Nova serija GZM. od 1945. sv. I. – VIII.: od sv. IX. (1954. god.) naziva se N.S.
- Arheologija (izdanje Glasnika Zemaljskog muzeja posvećeno arheologiji), Sarajevo
- OA – Opuscula Archaeologica
- PG – Patrologia Graeca
- PL – Patrologia Latina
- PLRE – The Prosopography of the Later Roman Empire
- SKA – Srpska kraljevska akademija, Beograd
- VAHD – Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku, Split
- VAMZ – Vjesnik arheološkog muzeja u Zagreb

Izdanja izvora

- Corpus Iuris Civilis 1877., *Corpus Iuris Civilis, CODEX IVSTINIANVS*, (ed. Paul Krueger), Apud Weidmannos, Berolini.
- Damaskije 1999., *The Philosophical History* (tr. Polymnia Athanassiadi), Apamea, Athena.
- Enodije 1942.: *The life of saint Epiphanius by Ennodius* (tr. Genieve Marie Cook), The Catholic University of America Press, Washington.
- Evagrije 1846.: *Evagrius, Ecclesiastical History from A. D. 431. to A. D. 594.*, Samuel Bagster and Sons, London.

Fasti Vindobonensis 1892., *Fasti Vindobonensis priores cum excerptis Sangallensibus*, U: *MGH vol. IX., Chronica minora saec vol. I*, (ed.Theodorus Mommsen), Apud Weidmannos, Berolini.

Hidacije 1993., *Hydatii Limici Chronica Subdita*, (tr.Richard Burgess), *The Chronicle of Hydatius. And the Consularia Constantinopolitana : two contemporary accounts of the final years of the Roman Empire*, Clarendon Press, Oxford.

Ivan Antiohijski 1868., *Joannis Anthiocheni* u *FHG vol IV*, (ed. A. Firmin Didot), Instituti Imperialis Francle Typographo, Parisiis.

Jordan 1882., *Iordanes, Romana et Getica* u *MGH, Auctores Antiquissimi V*, (ed. Theodorus Mommsen), Apud Weidmannos, Berolini.

Kampanjska uskršnja tablica 1892.: *Paschale Campanum* u *MGH vol. IX., Chronica minora saec vol. I*, Theodorus Mommsen, Apud Weidmannos, Berolini

Kasiodor Senator 1894., *Cassiodori Senatoris chronica ad. a. DXIX.* u *MGH vol. XI., Chronica minora saec vol. II.*, (ed.Theodorus Mommsen), Apud Weidmannos, Berolini.

Komes Marcellin 1995., *Marcellini v. c. comitis chronicon.* (tr.Brian Croke), *The Chronicles of Marcellinus*, Australian Association of Byzantine Studies, Sydney.

Konstantinopoljski popis konzula 1892., *Consularia Constantinopolitana ad. a. CCCXCV. Cum Hydatii ad. a. CCCCLXVIII. accedunt consularia chronici paschalis* u *MGH vol. IX., Chronica minora saec vol. I*, (ed.Theodorus Mommsen), Apud Weidmannos, Berolini.

Kopenhagenski dodatak 1892., *Auctarii Hauniensis* u *MGH vol. IX., Chronica minora saec vol. I*, (ed.Theodorus Mommsen), Apud Weidmannos. Berolini.

Malko 1851.: *Malchus* u *FHG volumen quartum*, Carolus Mullerus, Ambrosio Firmin Didot, Parisiis.

Notitia Dignitatum in partibus Occidentis, 1876., *Notitia dignitatum: accedunt Notitia urbis Constantinopolitanae et Laterculi provinciarum* (ur. Otto Seeck), Berlin.

Pavle Đakon 1878., *Pauli Diaconi, Historia Romana*, ed. J. Droysen, *Scriptores rerum germanicarum*, MGH, Auctores antiquissimi, vol. II, Hannoverae.

Prisk 1870., *Prisci Fragmenta* u *HGM vol. I.*, (ed.Ludovicus Dindorfius), In Aedibus B. G. Teubneri. Lipsiae.

Prokopije 1916., *Procopius vol. II.*, (H. B. Dewing), William Heinemann, London; G. P. Putnam's Sons, New York.

Sidonije 1915.: *The Letters of Sidonius vol. II*, O. M. Dalton, Humphrey Milford, London.

Sidonije 1963.: *Sidonius, Poems and Letters vol. I.*, W. B. Anderson, William Heinemann LTD, London.

Teofan 1997.: *The Chronicle of Theophanes Confessor*, Cyril Mango and Roger Scott, Oxford University Press Inc, New York.

Toma Arhiđakon 2003., *Historia Salonitana*, (prev. O. Perić), Književni krug, Split.

Valensov anonim 1892., *Anonimy Valesiani pars posterior u MGH vol. IX., Chronica minora saec vol. I*, (ed.Theodorus Mommsen), Apud Weidmannos, Berolini.

Viktor iz Vite 1992., *Historia*, (tr. John Moorhead), *Victor of Vita: History of Vandal Persecution*, Liverpool University Press, Liverpool.

Literatura

AHERNE 2003.: C. M Aherne, *Paul Deacon* u: *New Catholic Encyclopedia*, 11, (ed.Berard Marthaler), The Catholic University of America, Washington.

ATHANASSIADI 1999.: Polymnia Athanassiadi, *Damascius- The Philosophical History*, Apamea, Athena.

BALDWIN 1980.: Barry Baldwin, *Priscus of Panium* u: *Byzantion*,(ed.Paul Graindor, Henri Gregoire), vol. 50, No. 1, 18-61, Peeters Publishers, Bruxelles.

BASLER 1983.: Đuro Basler u *Socijalistička republika Bosna i Hercegovina – separat iz II izdanja Enciklopedije Jugoslavije*, (Ur. Muhamed Filipović; Alojz Benac), 78, Jugoslovenski Leksikografski zavod, Zagreb.

BASLER 1984.: Đuro Basler u *Kulturna istorija Bosne i Hercegovine – Kasnoantičko doba*, 309 – 373, Veselin Masleša, Sarajevo.

BAŠIĆ, ZEMAN 2018.; Ivan Bašić, Maja Zeman, *In partibus Occidentis. Izakov epitaf s Lopuda i pitanje vrhovne vlasti nad Dalmacijom u 5. stoljeću*, Starohrvatska prosvjeta ,III. serija - svezak 44-45, 57-86, Muzej hrvatskih arheoloških spomenika, Split.

BLOCKLEY 2003.: Roger Blockley, *The Development of Greek Historiography: Priscus, Malchus, Candidus* u: *Greek and Roman historiography in late antiquity* (ed. Gabriele Marasco), 289-317, Brill, Leiden, Boston.

BOWERSOCK 1996: Glen Bowersock, *The Vanishing Paradigm of the Fall of Rome*, Bulletin, vol. XLIX., no.8, 29-43, The American Academy of Arts and Science, Cambridge.

BROWN 2013.: Peter Brown, *The rise of western Christiandom*, John Wiley & Sons, Chichester.

BURGESS 1988: Richard Burgess, *Hydatius: A late Roman chronicler in post Roman Spain*, University of Oxford, doktorska disertacija.

BURGESS 1993.: Richard Burgess, *The Chronicle of Hydatius. And the Consularia Constantinopolitana : two contemporary accounts of the final years of the Roman Empire*, Clarendon Press, Oxford.

BURKE 1993.: Peter Burke, *History and Social Theory*, Cornell University Press, New York.

BURY 1958.: J. B. Bury, *History of the Later Roman Empire*, volume I, : Dover Publications inc., New York.

BUSULADŽIĆ 2015.: Adnan Busuladžić, *Antički željezni alati i oprema sa teritorije Bosne i Hercegovine*, Univerzitet u Sarajevu; Zemaljski Muzej BiH, Sarajevo.

CAMERON, WARD-PERKINS, WHITBY 2008: ed. Averil Cameron, Bryan Ward- Perkins, Michael Whitby, *The Cambridge Ancient History*, vol.14, *Late Antiquity: Empire and Successors, A.D. 425–600*, Cambridge University Press, Cambridge.

CATAUDELLA 2003.: Michele R. Cataudella, *Historiography in the East* u: Greek and Roman historiography in late antiquity (ed. Gabriele Marasco), 391-449., Brill, Leiden, Boston.

COOK 1942.: Genvieve Marie Cook, *The life of saint Epiphainus by Ennodius*, The Catholic University of America Press, Washington.

CROKE 1995.: Brian Croke, *The Chronicles of Marcellinus*, Australian Association of Byzantine Studies, Sydney.

CROKE 2003: Brian Croke, *Latin Historiography and Barbarian kingdoms* u: Greek and Roman historiography in late antiquity (ed. Gabriele Marasco), 349-391, Brill, Leiden, Boston.

- DEMO 1988.; Željko Demo, *The Mint in Salona: Nepos and Ovida (474-481)*, *Studia Numismatica Labacensia: Alexandero Jeločnik oblata*, 26, 247-270, Narodni muzej, Ljubljana.
- DILL 1910: Samuel Dill, *Roman Society in the last century of the Western Empire*. McMilan & Co, London.
- DRIVJERS, LENSKI 2019: ed. Jan Willem Drivjers, Noel Lenski, *The Fifth Century: Age of Transformation*, EDIPUGLIA, Bari.
- FORTESCUE 1913.: John Fortescue, *John of Antioch* u: *The Catholic Encyclopedia*, The Encyclopedia Press, New York.
- GIBBON 1932.: Edward Gibbon, *The Decline and Fall of the Roman empire*, vol.2, The Modern Library, New York.
- GILLET 2003: Andrew Gillet, *Envoys and political communication in late antique west 411-533*, Cambridge University Press, New York
- GLUŠČEVIĆ 1994.: Smiljan Gluščević, *Brodolomi na Jadranu u antici i srednjem vijeku*, *Adrias*, 4/5. 13 – 32., Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb.
- GOFFART 1988.: Walter Goffart, *The Narrators of barbarian History A.D 550-800*, Princeton University Press, New Jersey.
- GOLDSWORTHY 2009: Adrian Goldsworthy, *How Rome Fell*, Yale University Press, New Haven.
- GRAČANIN 2003.: Hrvoje Gračanin, *The Western Roman Embassy to the Court of Attila in A.D 449* u: *Byzantinoslavica* (ed. Pavel Milko, Lubomira Havlikova), LXI, Institut slave, Prag.
- GRAČANIN 2005.: Hrvoje Gračanin, *Ilirik u Marcelinovoj kronici*, *Ekonomska i ekohistorija*, vol. I. br. 1., (ur.Mira Kolar- Dimitrijević, Hrvoje Petrić), 9 – 36, Društvo za hrvatsku ekonomsku povijest i ekohistoriju, Zagreb.
- GRAČANIN 2005b.: Hrvoje Gračanin, *Huni i južna Panonija*, *Scrinia Slavonica*, vol. V. br. 1., 9-47., Hrvatski Institut za povijest – Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod.
- GRAČANIN 2015: Hrvoje Gračanin, *The history of the eastern Adriatic region from Vth to the VIIth centuries AD: historical processes and historiographic problems* u: *AdriAtlas et*

l'histoire de l'espace adriatique du Vie s, a.C. au VIIIe s.p.C. (ed. Yolande Marion et Francis Tassaux), 67-97, Ausonius, Bordeaux.

GRAČANIN 2018.: Hrvoje Gračanin, *Komes Marcellin i svijet ranog Bizanta*, Hrvatsko društvo za Bizantske studije, Zagreb.

GRAČANIN, KARTALIJA, 2018.: Hrvoje Gračanin, Nebojša Kartalija, *Neka razmatranja o gospodarstvu Zapadnog Ilirika od IV do VI stoljeća*, Acta Illyrica, god.2 br.2, 335-395 BATHINVS, Sarajevo.

GREATREX 2014.: Geoffrey Greatrex, *Perceptions of Procopius in recent scholarship*, Histos, 8, 76-121, (ed. John Moles), Newcastle University, Newcastle (online journal).

GRUPA AUTORA 1942.: Grupa Autora, *Povijest hrvatskih zemalja BiH od najstarijih vremena do godine 1463.*, Napredak, Sarajevo.

HALLSAL 2007.: Guy Hallsal, *Barbarian migrations and the Roman West 376-568*, Cambridge University Press, New York.

HEATHER 2006: Peter Heather, *The Fall of the Roman Empire: A new history*, Oxford University Press, New York.

HEATHER 2008: Peter Heather, *The Western Empire 425-476*, u: *The Cambridge Ancient History*, vol.14, *Late Antiquity: Empire and Successors, A.D. 425–600* (ed.Cameron, Ward-Perkins, Whitby), 1-33, Cambridge University Press, Cambridge.

HUGHES 2012: Ian Hughes, *Aetius Atilla Nemesis*, Pen & Sword Military, Barnsley.

HUGHES 2015: Ian Hughes, *Patricians and Emperors: The last rulers of Western Roman Empire*, Pen & Sword Military, Barnsley.- epub izdanje

IMAMOVIĆ 2016.: Mersiha Imamović, *Provala Gota u rimsku provinciju Dalmaciju i njihov utjecaj na društveno-političke, privredne i kulturne tokove*, Historijska misao, god.2 br.2, 33-69, Društvo historičara Tuzlanskog kantona, Tuzla.

KIRIGIN 2012.: Branko KIRIGIN, *Salona i More- neke napomene*, U: *Munuscula in Honorem Željko Rapanić*, Zbornik povodom osamdesetog rođendana, 59-87, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb.

KOVACS 2017.: Tamas Kovacs, *Some remarks on Anonymus Valensianus Pars Posterior*, Chronica, vol. 13., (ed. Lajos Kover), Institut of History, Szged.

KULIKOWSKI 2002.: Michael Kulikowski, *MARCELLINUS 'OF DALMATIA' AND THE DISSOLUTION OF THE FIFTH-CENTURY EMPIRE*, Byzantion, vol 72, no.1, 177-191., Peeters Publishers, Louvain.

KULIKOWSKI 2004.: Michael Kulikowski, *Late Roman Spain and its cities*, The Johns Hopkins University Press, Baltimore.

MACDOWALL 2016.: Simon Macdowall, *The Vandals*, Pen & Sword, Barnsley.

MACGEORGE 2002.: Penny MacGeorge, *Late Roman Warlords*, Oxford University Press New York.

MANGO 1980.: Cyril Mango, *Byzantium the Empire of New Rome*, Charles Scribners Sons, New York.

MANGO, SCOTT 1997.: Cyril Mango, Roger Scott, *The Chronicle of Theophanes Confessor*, Oxford University Press, New York.

MARTINDALE 1980.: John Robert Martindale, *The Prosopography of Later Roman Empire*, vol II A.D 395-527., Cambridge University Press, Cambridge.

MARTINDALE 1992.: John Robert Martindale, *The Prosopography of Later Roman Empire*, vol IIIa A.D. 527.-641., Cambridge University Press, Cambridge.

MATHISEN 1979.: Ralph W. Mathisen, *Resistance an Reconciliation: Majorian and the Gallic Aristocracy after the Fall of Avitus*, Francia, vol. VII., 597 – 627., Artemis Verlag, Munchen.

MATHISEN 1981: Ralph Mathisen, *Epistolography, Literary Circles and Family Ties in Late Roman Gaul* u: Transactions of the American Philological Association, vol.111 (ed. Douglas E. Gerber), 95-109, The John Hopkins University Press, Chico.

MATHISEN 2013: Ralph Mathisen, *Dating the letters of Sidonius* u: New approaches to Sidon Appolinaris (ed. Johannes A. van Waarden and Gavin Kelly), 221-248, Peetr, Leuven-Paris- Walpole.

MATHISEN 2019: Ralph Mathisen, *The End of the Western Roman Empire in the Fifth Century CE: Barbarian auxiliaries, Independent Military Contractors and Civili Wars*, u: The Fifth Century: Age of Transformation, (ed. Jan Willem Drivjers, Noel Lenski), 137-156, EDIPUGLIA, Bari.

MESIHOVIĆ 2014: Salmedin Mesihović, *PROCONSVLES, LEGATI ET PRAESIDES, Rimski namjesnici Ilirika, Gornjeg Ilirika i Dalmacije*, Filozofski fakultet u Sarajevu, Sarajevo.

MESIHOVIĆ 2015: Salmedin Mesihović, *Orbis Romanus*, Filozofski fakultet u Sarajevu, Sarajevo.

MESIHOVIĆ, ŠAČIĆ 2015: Salmedin Mesihović, Amra Šaćić, *Historija Ilira*, Univerzitet u Sarajevu, Sarajevo.

MITCHELL 2016: Stephen Mitchell, *A History of the later Roman Empire AD 284-641*, Wiley- Blackwell, Chicester.

MRATSCHEK 2013: Sigrd Mratschek, *Creating identity from the past: The construction of history in the letters od Sidonius* u: *New approaches to Sidon Appolinaris* (ed. Johannes A. van Waarden and Gavin Kelly), 249-273, Peetrs, Leuven- Paris- Walpole.

MRATSCHEK 2016: Sigrd Mratschek, *The letter collection of Sidonius Appolinaris* u: *Late antique letter collections* (ed. Cristiana Sogno, Bradley K. Storin, Edward J. Watts), 309-336, University of California Press, Oakland.

MUHLBERGER 1984: Steven Muhlberger, *Heroic Kings and Unruly Generals: The Copenhagen Continuation of Prosper Reconsidered*, *Florilegium*, vol.6, 50-70., University of Toronto Press, Toronto.

NOVAK 1944.: Grga Novak, *Prošlost Dalmacije I*, Hrvatski izdavački bibliografski zavod, Zagreb.

O'FLYNN 1983.: John Michael O'Flynn, *Generalissimos of the Western Roman Empire*, The University of Alberta Press, Edmonton.

OMERČEVIĆ 2010.: Bego Omerčević, *BiH u vrijeme kasne antike*, OFF-SET, Tuzla.

PAWLAK 2009: Marcin Pawlak, *Valentian III and Aetius*, *Clasica et Christiana*, 4/2, 2009, 125-135., Center for Christian and Classical Studies, Iasi.

POSAVEC 2002.: Vladimir Posavec, *Patricij Marcelin: kršćanin ili poganin*, *Latina & Graecka – nova serija*, 2, 59-64, Institut za klasične jezike i antičku civilizacija Latina et Graeca, Zagreb.

POSAVEC 2007: Vladimir Posavec, *Dalmacija u vrijeme Marcelina i Julija Nepota*, Književni krug, Split.

- REBENICH 2009: Stefan Rebenich, *Late Antiquity in Modern Eyes*, u: *A Companion to Late Antiquity* (ed. Philip Rousseau), 77-93, Wiley- Blackwell, Chicester.
- ROBERTO 2009.: Umberto Roberto, *Byzantine Collections of Late Antique Authors: Some Remarks on the Excerpta historica Constantiniana* u: *Die Kestoi des Julius Africanus und ihre Überlieferung*, (ed. M. Wallraff-L. Mecella), 71-84, De Gruyter, Berlin-New York.
- ROUSSEAU 2009: ed. Philip Rousseau, *A Companion to Late Antiquity*, Wiley- Blackwell, Chicester.
- SALZMAN 1990.: Michele Renee Salzman, *On Roman Time: The Codex Calendar of 354 and the rhythms of urban life in late antiquity*, University of California Press, Oxford.
- SEECK 1921.: Otto Seeck, *Geschichte des Untergangs der antiken Welt*, vol. VI., J.B. Metzler, Stuttgart.
- SZABAT 2012.: Elzbieta Szabat, *The "Great Persecutions" of Pagans in the 5th Century Alexandria* u: Palamedes (ur. Piotr Berdowski). Vol. 7., Institut of History University of Warsaw, Warsaw.
- ŠAČIĆ 2014.: Amra Šačić, *Mithraism in the teritory of today's Herzegovina*, Radovi, XVII, 3, 263-276, Filozofski fakultet, Sarajevo.
- ŠKEGRO 1999.: Anto Škegro, *Gospodarstvo rimske provincije Dalmacije*, Hrvatski studij Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.
- ŠUNJIĆ 2003.: Marko Šunjić, *Narodi i države ranog srednjeg vijeka*, Rabic, Sarajevo.
- TAMIR 2017.: Abraham Tamir, *Numerical Survey of the Different Shapes of Human Nose*, *SMOtolaryngol.* 2017; 1(1): 1005
- TREADGOLD 1997.: Warren Treadgold, *A History of Byzantine State and the Society*, Stanford University Press, Stanford.
- VELETOVAC 2013: Edin Veletovac, *Provincija Dalmacija u V stoljeću*, rukopis magistarskog rada.
- VELETOVAC 2014.: Edin Veletovac, *Kratki osvrt na historijat istraživanja političke historije provincije Dalmacije u V stoljeću s posebnim naglaskom na doba Marcelina*, Radovi sa konferencija i radionica projekta BIHERIT, ur.Predrag Novaković, Ivana Pandžić, Zrinka Mileusnić, 153-159, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Ljubljana.

WHATELY 2016.: Conor Whately, *Battles and Generals vol. III*, Brill, Leiden, Boston.

WHITBY 2003.: Michael Whitby, *The Church Historians and Chalcedon* u: Greek and Roman historiography in late antiquity (ed. Gabriele Marasco), 449-497., Brill, Leiden, Boston.

WIJNENDAELE 2018.: Jeroen Wijnendaele, *Generalissimos and Warlords in the Late Roman West*, u: War, Warlords and Interstate Relations in the Ancient Mediterranean (ed. Toni Naco del Hoyo i Fernando López Sánchez), 429- 451, Brill, Leiden.

WILKES 1969.: John Wilkes, *Dalmatia*, Routledge and Kegan Paul, London.

WILLIAMS, FRIELL 1999: Stephen Williams, Gerard Friell, *The Rome That Did Not Fall*, Routledge, London and New York.

WOZNIAK 1981.: Frank Wozniak, *East Rome, Ravenna and Western Illyricum*, *Historia* 30., 351 – 382., Franz Steiner Verlag, Stuttgart.

ZECCHINI 2003: Giuseppe Zecchini, *Latin Historiography: Jerome, Orosius and the Western Chronicles* u: Greek and Roman historiography in late antiquity (ed. Gabriele Marasco), 317-349, Brill, Leiden, Boston.

Summary

Marcellinus and Julius Nepos and their rulement over Dalmatia province are one of the neglected issues when it comes to Bosnian historiography. On the other hand, this issue was thoroughly examined in Croatian and slightly less in world historiography. What is interesting is that their historical value is by far passing the amount of original historical source that is available now. When it comes to original sources, the second problem is a few authors were actually contemporaries to Marcellinus and Julius Nepos. Finally, not one of the sources came from Dalmatia. Hydatius, Sidonius Apollinaris, Priscus and Malchus were only contemporaries to events of Marcellinus and/or Julius Nepos, while most of the authors that wrote about this period were living in the sixth century. This is the reason the bigger issues correlated to administration of Marcellinus and Julius Nepos are left unresolved, therefore they were theme in this paper.

Phenomenon of Marcellinus and Julius Nepos in Dalmatia province during fifth century is aligned with general historical processes that occurred in Roman Empire and as that is not an exception. One of the issues were if Dalmatia was a part of Eastern or Western Roman Empire during mid-fifth century. Numerous diametrically different answers were offered previously in historiography. This paper offered point of view that from 437 to 474 Dalmatia province was legally part of the Eastern Roman Empire, but after Julius Nepos became emperor of the Western Roman Empire, shift in jurisdiction happened and province goes under the Western Roman Empire control. Relation between center and periphery was view through two prisms. First prism is Salona and Dalmatia province as periphery in regards to emperor capitals – Rome and Constantinopolis; as well as local elite's interests related to interests in center. Other prism is Salona as province center in regards to province periphery.

Important issue is how much actually was Dalmatia province independent during Marcellinus rulement. Modern historiography has completely thrown out unconfirmed allegations of the older authors that claimed Marcellinus was *de iure* independent ruler and mostly pointed out that he was *de facto* independent ruler who formally recognized the primacy of the emperor. In this paper it is shown that Marcellinus was in fact loyal to his superior emperor in Constantinopolis. When it comes to independence of Dalmatia province, it can sort of be connected to period from 475. to 480. when Julius Nepos as legitimate emperor of the Western Roman Empire ruled Dalmatia province from Salona as the last territory under his direct control. For Marcellinus and Julius Nepos to remain their position as well as projection of the strategic political interests, it was crucial to own strong

both land and sea army forces. Other question was if there was navy near Dalmatia during their administration, to which answer is positive.

Although, historical sources shows that Marcellinus and Julius Nepos were extremely educated persons of great political ambitions and capabilities. Marcellinus loyalty to paganism's rituals is very interesting since they were legally prohibited in Roman Empire. Julius Nepos was from such an important background, that he had privilege to marry from royals in Constantinople. His physical appearance is saved on profiles of coins that were made for him.

With assassinations of Marcellinus and Julius Nepos comes an end of period for Dalmatia province, where her elite was an active creator of historical processes in Mediterranean pool. Murder of Julius Nepos was the trigger to political marginalization of Dalmatia province. It can be stated that they were the last political heirs of the classical Roman civilization in Dalmatia province.

Biografija

Hadžiabdić Fadil je rođen 02.03. 1997. godine u Sarajevu. U Olovu je završio osnovnu i srednju školu. Akademsko 2015/2016. upisuje studij historije na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu. Prvi ciklus studija okončava u septembru 2018. godine odbranivši dodiplomski rad na temu „Bratija“ pod mentorstvom doc.dr. Emira Filipovića. U akademskoj 2018/2019. upisuje drugi ciklus studija na odsjeku za historiju pri Filozofskom fakultetu u Sarajevu. Dobitnik je Srebrene značke Univerziteta u Sarajevu kao jedan od najboljih studenata prvog ciklusa studija Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu. Član je i jedan od osnivača International students of history association (ISHA) sekcije Sarajevo. Od 8. do 9. decembra 2017. u svojstvu moderatora dva panela učestvovao je na konferenciji „Svakodnevní život u Sarajevu tokom rata 1992-1995.“ koja je održana u organizaciji ISHA Sarajevo. U studijskoj 2018/2019. godina angažovan je kao demonstrator za stručnu i tehničku pomoć u organiziranju nastave na Odsjeku za historiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu. Istu dužnost je obavljao i u studijskoj 2019./2020. Od 5. do 6. decembra 2018. godine prisustvuje seminaru za studente *Comparing the Holocaust, Genocide and Mass atrocities* koji je organizovan od strane Memorial de la Shoah i Filozofskog fakulteta u Sarajevu. Na trening seminaru za nastavnike historije *Ratovi 1990-tih u učionici – Kako podučavati podijeljenu historiju za zajedničku budućnost* je učestvovao 6.jula 2019. godine. Iste godine u organizaciji Filozofskog fakulteta u Sarajevu učestvovao je na radionici u okviru projekta *University Peace Hubs: Peace-building Pedagogies in Higher Education (United Kingdom, Rwanda, Colombia, Bosnia and Herzegovina)*. Autor je članka *Drugi u Gorskom vijencu*, časopis *Pleter*, časopis Udruge studenata povijesti „Toma Arhiđakon“ – ISHA-e Split Broj 3, godina III, Split 2019, te prikaza knjige: Salmedin Mesihović, *Geneza zla – Agrarna kriza: ekonomski i socijalni pad republike*, Udruženje za proučavanje i promoviranje ilirskog naslijeđa i drevnih i klasičnih civilizacija BATHINVS, Sarajevo, 2017, 210., u: *Acta Illyrica*, godina III broj 3, Udruženje za proučavanje ilirskog naslijeđa i drevnih i klasičnih civilizacija BATHINVS, 2019, 131-135. Za dati prikaz je osvojio III mjesto na javnom pozivu za nagradu prof.dr. Esad Pašalić.

